

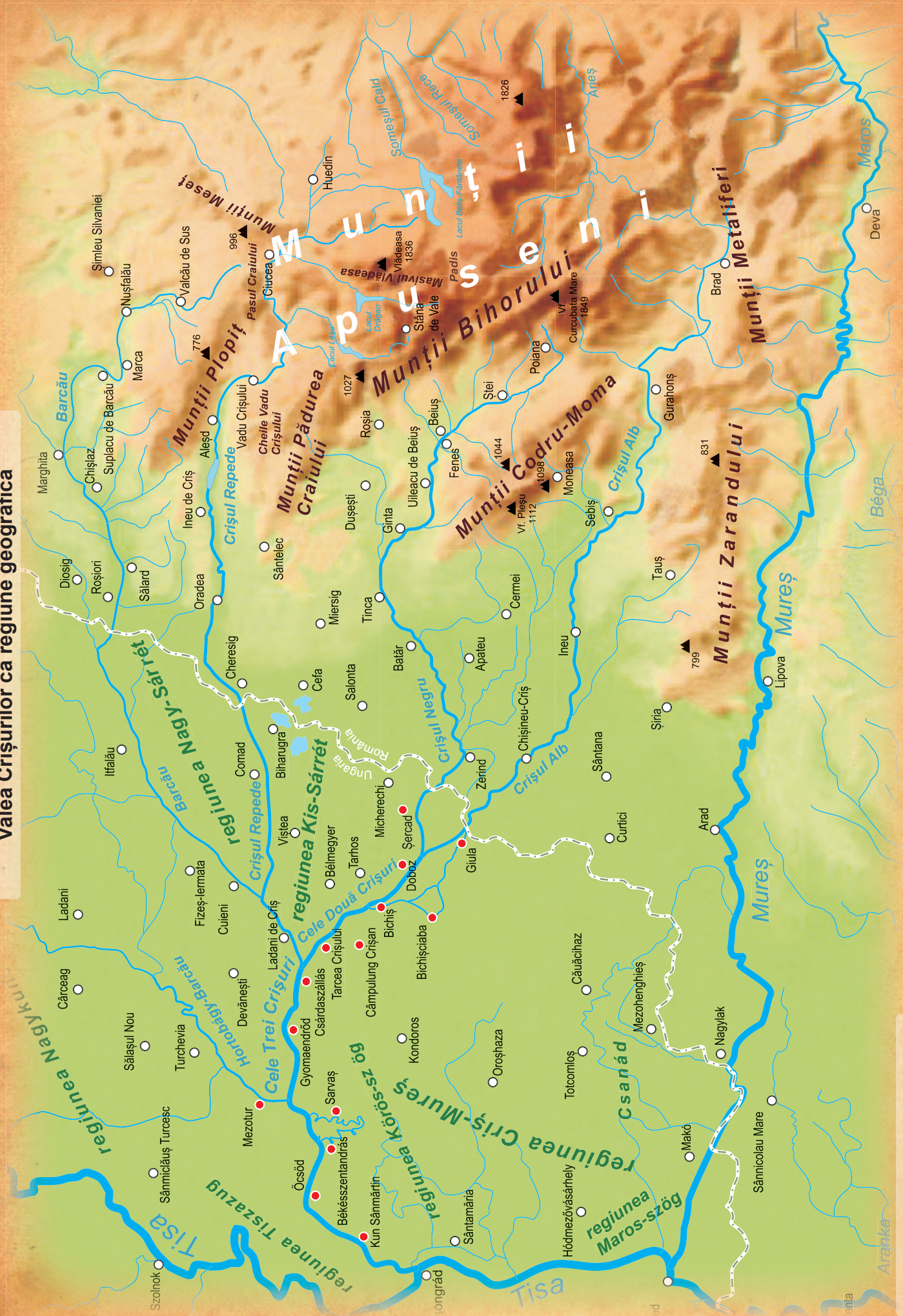
Valea Crișurilor

...Mai mult
decât revistă

- NATURE CORNER – NATURĂ
- AȘEZĂRI DE PARC NATURAL
- PORTRET DE PARC NATURAL
- GALERIE DE FOTOGRAFII
- EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR
- VALOARE ÎN REGIUNE
- PEISAJ ȘI CULTURĂ – ȘTIINȚĂ
- COMUNITĂȚI
- PERSPECTIVĂ ȘI BUNE PRACTICI
- POVEȘTILE LUI LÍVIUSZ
- GUSTURI CARACTERISTICE DIN VALEA CRIȘURILOR

Valea Crișurilor ca regiune geografică

Introducere

Stimate Cititor!

Revista pe care o răsfoiești păstrează amprentele unei perioade noi în viața redacției noastre. Poate cea mai importantă este faptul că în același timp cu pregătirea acestui număr a apărut pandemia ce s-a întipărit în mintea generațiilor, și ale cărei efecte traversează planeta ca niște valuri globale neimaginabile până acum, totodată proiectează viziuni imprevizibile în fața civilizației umane.

Există o oarecare fatalitate în faptul că planificând conținutul acestui număr am decis să acordăm mai multă atenție unor subiecte, deoarece – chiar și fără existența unei situații de criză – am crezut în importanța și actualitatea lor. Deși nu ne bucurăm că am avut dreptate, dar totuși nu este neglijabil că trauma cauzată de acest virus a atins aceste subiecte.

Un mare grup îl constituie formele de recreație în natură care se concentrează pe teritoriul țării datorită restricțiilor de călătorie, precum și datorită faptului că indicele de încredere față de călătoriile în străinătate a plonjat profund. Nenumărate tendințe turistice active din țară au primit un rol important, iar acest fapt constituie un efect semnificativ în cazul acestei regiuni cu caracteristici geografice naturale speciale.

Curba Samu – cursul de apă naturală
cea mai frumoasă a Crișului Dublu

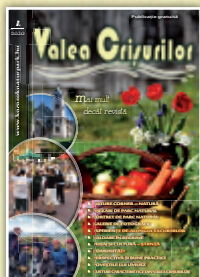

Cealaltă actualitate prognostizată a acestui număr al revistei se leagă de abordarea ce încearcă să fie anti-podul acelor schimbări actuale în urma cărora mulțimi au început să vadă legăturile de cauzalitate datorită virusului. „Marketingul” pandemiei este foarte puternic, deși e un fenomen negativ, totuși a dezvăluit niște slogane cum ar fi Local! Sănătos! Ecologic!, ce a făcut posibilă apariția inițiativelor cum ar fi comunitatea de cumpărători KörösKosár ce se va prezenta pe paginile următoare ale revistei.

Pe lângă subiectele ce au ajuns în prim plan continuăm să promovăm comorile „de odinioară” și să îngrijim aceste comori: factorii geografici, patrimoniul istorico-cultural, valorile teritoriale, oportunitățile ce se află în comunități. În lumina acestora putem înțelege de ce e așa de ușor să iubim, să apreciem, și să sprijinim, să reînnoim acest peisaj special străbătut de râuri, ce se numește Valea Crișurilor.

György Tószögi
Redactor-șef

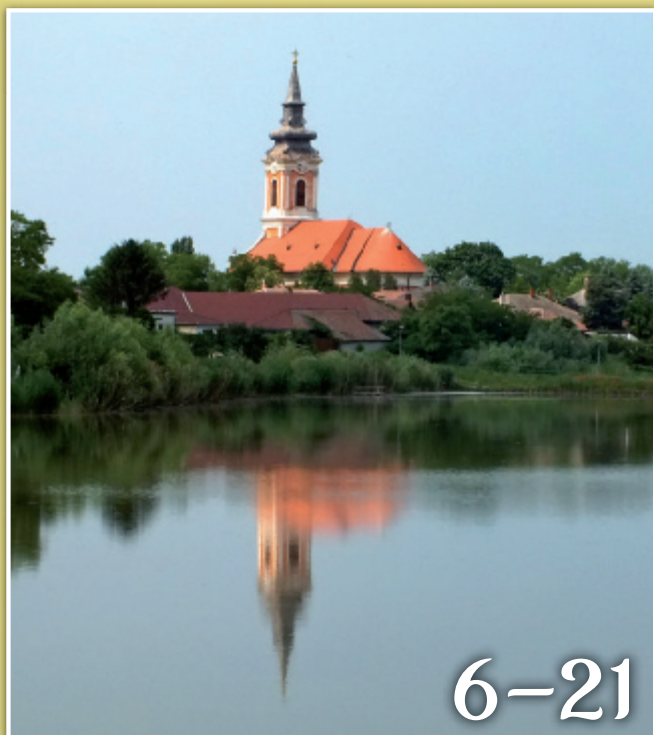

Fotografie pe copertă:
Ilustrație despre comunitatea
de cumpărători Köröskosár
Fotografie: György Tószögi

Cuprins

Pe verso:

Albia neregulată a Crișului
Negru înainte de confluență
Fotografie: György Tószögi

6-21

NATURE CORNER

- 6-8 / Grupul de lucru Natura 2000
- 9 / Analiza peisajului cu dron
- 10-14 / Parcurile naturale ca subregiunile viitorului?
- 15-17 / Forum de cunoștințe
- 18-21 / Beneficiile „înverzirii” în folosința peisajului

„Este observabil că datorită reglementărilor referitoare la înverzire implementate în 2014 suprafețele semănate ale județului au devenit mosaice, a crescut diversitatea plantelor...” (dr. Attila Rákóczi)

NATURĂ

- 22-23 / Acvila de munte
- 24-25 / Dansul de toamnă al vântureilor de seară din locurile de aglomerare

AȘEZĂRI DE PARC NATURAL

- 26-28 / Szarvas, orașul multicolor ce oferă experiențe unice
- 29-31 / Doboz, Satul cu comoare de o mie de ani

PORTRET DE PARC NATURAL

- 32-35 / Parcuri naturale în Ungaria
- 36-38 / Pacul Natural Pilisi Sziklák (Rocile din Pilis)
- 39-41 / Parcul Natural Ezüsthárs (Tei argintiu) din Zselic

42-51

GALERIE DE FOTOGRAFII

- 42-51 / Se prezintă: Gusztáv Boldog

EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR

- 52-55 / Turismul activ în Ungaria
- 56-59 / Amatori de excursii – teambuilding în natură

VALOARE ÎN REGIUNE

- 60-61 / Dragoste față de peisaj online – Körösvidek.blog

62-73

PEISAJ ȘI CULTURĂ

- 62-65 / Rocile din regiunea Crișurilor povestesc
- 66-69 / Palisade, fortărețe
- 70-73 / În apropierea apelor

COMUNITĂȚI

74-77 / Festival Bioritm

78-84

PERSPECTIVĂ ȘI BUNE PRACTICI

78-84 / Coșul Crișurilor – (Din nou) spre natural

„În ultimii ani a crescut numărul simpaticanților modului de viață natural, iar în acest proces ca un impuls a apărut efectul pandemiei din 2020 ce urgencează schimbarea modului de viață.”

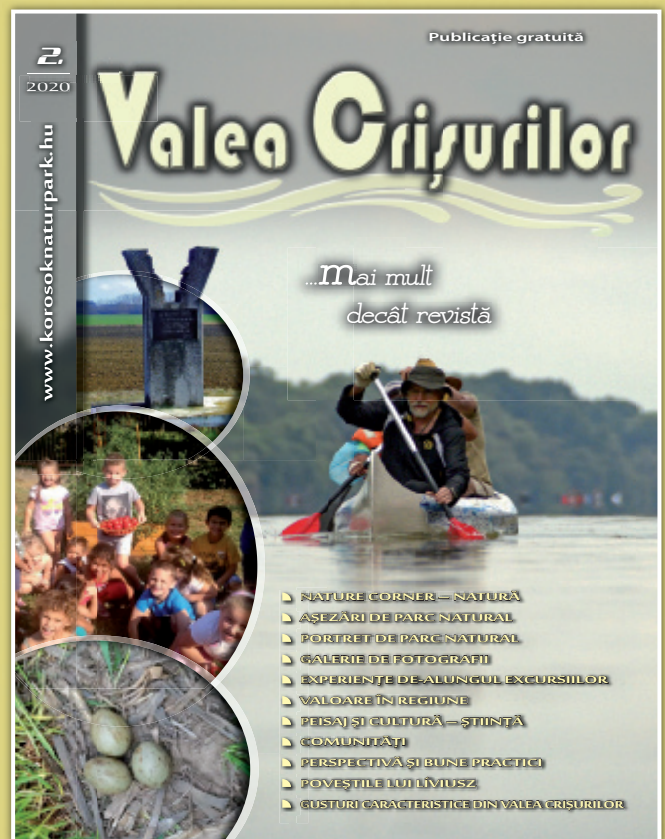
(Éva Garay)

POVEȘTILE LUI LÍVIUSZ

85-89 / Emil și Lenke – Fructele sălbăticiei 1.

GUSTURI CARACTERISTICE DIN VALEA CRIȘURILOR

90-91 / În căutarea gusturilor din Dévaványa

Din numărul următor:

NATURE CORNER

– Dropia are din nou pușori în România

PORTRET DE PARC NATURAL

– Parcul Natural Őrjeg și Szőlőhegyei

PERSPECTIVĂ ȘI BUNE PRACTICI

– Conștientizarea perspectivei verzi

EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR

– Întâlnirea Crișurilor

COMUNITĂȚI

– Întrunirea localităților de pe lângă Criș

VALORI VERZI

ÎN VALEA CRIȘURILOR

– Izbucul intermitent de la Călugări făcător de minuni

POVEȘTILE LUI LÍVIUSZ

– Emil și Lenke – Fructele sălbăticiei 2.

Parteneriat pentru un viitor mai bun

www.interreg-rohu.eu

Editor: Organizația Parcul Natural Valea Crișurilor (adresa: Piața Szent István, numărul 7, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr.tel.: +36 66/445-885), președinte: Gyula Vantara) • Redacția: Organizația Parcul Natural Valea Crișurilor (Centrul pentru Vizitatori Valea Crișurilor, adresa: Arboretul Széchenyi, numărul 810, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr.tel.: +36 66/445-885, adresa e-mail: info@korosoknaturpark.hu) • Redactor șef: György Tószögi • Redactori: Gabriella Pócsi, Líviusz Gurbán – Tehnoredactor, corector: Katalin Széll • Grafică și lucrări de imprimare: Kolorprint Nyomdaipari Kft. (Kolorprint Srl.) (adresa: strada Teleki, numărul 6, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr. tel.: +36 66/446-209) Manager: János Knyihár – ISSN:2063-7233 • Apariție: în județele de pe lângă granița din Ungaria și România, de 6 ori, gratis – Număr de exemplare: 1500 în limba maghiară și 500 în limba română • Fotografia de pe copertă: Ilustrație despre comunitatea de cumpărători Köröskosár – Fotografie: György Tószögi; Pe verso: Albia neregulată a Crișului Negru înainte de confluență – Fotografie: György Tószögi • Întregul conținut al revistei este protejat prin dreptul de autor. Editorul revistei are dreptul exclusiv de a exercita drepturile referitoare la acesta. © Organizația Parcul Natural Valea Crișurilor • Revista Valea Crișurilor apare în cadrul proiectului The Nature Corner – Dezvoltarea și ocrotirea valorilor naturale ale regiunii de pe lângă granița dintre Salonta – Békéscsaba, programul Interreg V-A România–Ungaria, număr de identificare ROHU-14. Proiectul se va realiza cu ajutorul Uniunii Europene, prin cofinanțarea guvernului Ungariei și României, precum și a Fondului European de Dezvoltare Regională. • Conținutul publicației prezente nu reflectă în mod neapărat punctul de vedere oficial al Uniunii Europene.

Erupul de lucru Natura 2000

Gremiul profesional format din două grupuri de lucru sprijină activitatea de cercetare a proiectului „The Nature Corner – ROHU-14”. Membrii grupului de lucru pregătesc un plan local de acțiune ce dorește a trata conflictele existente dintre cerințele referitoare la protecția teritoriilor Natura 2000 și așteptările populației. Documentația dă un rezumat al experiențelor și moralelor dobândite la nivel local într-un raport, precum și prezintă scenariile ce ajută atenuarea diferitelor conflicte sociale pe teritoriile Natura 2000. În activitatea grupurilor de lucru Natura 2000 colaborează organizațiile profesionale regionale, autoritățile, administrațiile locale și reprezentanții organizațiilor civice.

Membrii grupurilor de lucru au luat parte la două studii pe teren până în octombrie 2019, scopul acestora a fost schimbul de experiență și adunarea de informații, prezentarea practicilor bune referitoare la rezolvarea diferitelor conflicte de utilizare a terenurilor. Participanții la program pot găsi informații adecvate domeniilor lor și pot integra aceste informații în planul de acțiune.

În septembrie 2019 experții au participat la o primă călătorie de studii în cadrul căreia au vizitat teritoriile Natura 2000 din România. Peisajul se află în regiunea biogeografică panonică, este partea din România a regiunii Crișurilor, mai precis în partea Nord-Vestică a județului Arad, și se află la Sud-Vest de județul Bihor, se află aproape în întregime în județul Arad (98,7%) și doar 1,3% se află pe teritoriul administrativ al județului Bihor. Dealurile acoperite cu pajiști s-au format mai ales pe regiunile dintre râurile Crișul Alb și Crișul Negru, în special la Sud-

Siturile examinate au servit ca locații de studiu reprezentative ale rezultatului situațiilor de conflict rezultate din folosința de teritoriu - creșterea urbană, construcția terenurilor industriale, dezvoltarea urbană intensivă (poza: Pășune în hotarul sudic al localității Békéscsaba)

Vest de Crișul Alb, în apropierea graniței româno-ungare. În regiune și-au găsit adăpost 59 specii de păsări, 86 specii de păsări călătoare, 3 specii de mamifere, 1 specie de reptile, 2 specii de amfibieni, 9 specii de pești, 2 specii de nevertebrate, 3 specii de plante și 7 habitate.

Formarea pajiștilor sărăturate și a lacurilor sărate a fost afectată mai ales de clima din regiunea panonică cu veri secetoase și temperaturi extreme. Îmbogățirea cu sare a solului este datorată evaporării ridicate pe timp de vară a apei subterane. Vegetația este formată din comunități de plante caracteristice stepei și solurilor saline uscate, precum și din pajiștile saline umede și comunitățile anuale de plante în lacurile saline inundate periodic. Astfel în acest peisaj se regăsește flora caracteristică solurilor alcaline panonice, cum ar fi *Puccinellia*, *Pholiurus pannonicus*, *Camphorosma annua*, *Artemisia*, *Poa bulbosa*. Cele mai importante specii sunt buhaiul de baltă cu burtă roșie (*Bombina bombina*), broasca-țestoasă europeană de baltă (*Emys orbicularis*), dihorul sălbatic (*Mustela eversmanii*), popândăul (*Spermophilus citellus*) și salamandra (*Triturus cristatus*).

Pe pajiștea mlăștinoasă cu structură mosaică și pusă alcalină Nădab–Socodor–Vârșad (ROSCI0231) ce se întinde pe o suprafață de aproape 8000 hectare și care datorită muncilor intențive de ameliorare a solului ce au început în 1960, solul și plantele s-au schimbat complet. După terminarea muncilor vegetația potențială și-a recuparat locul, iar în ultimii ani în unele locuri a început producția vegetală. Ca de obicei, aceste tipuri de habitate sunt pe de o parte de origine naturală, pe de altă parte sunt sub influența pășunatului bovinelor. În regiunea Socodor numărul surselor de contaminare este în mod relativ scăzută, astfel acest mediul peisagistic valoros a rămas intact. Partea vestică a bazinului hidrografic a Crișului Alb ce sosește din Munții Bihorului asigură cantitatea continuă de precipitație și formarea rețelei bogate de apă. Părțile deluroase sunt periclitare de eroziunea puternică a solului (alunecări de sol și teren).

Broască
țestoasă

Factorii care pun în pericol flora și fauna sunt cauzate în primul rând de activitățile economice ale societății. Solul și plantele de pe lângă rutele de transport cheie sunt afectate de poluanți atmosferici

SPECII PRIORITARE: În concordanță cu Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind conservarea păsărilor sălbatice, precum și Directiva 92/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, pentru menținerea și supraviețuirea unui habitat natural prioritar sau a unei specii prioritare este necesară aplicarea unor măsuri speciale de ocrotire în habitate, precum și desemnarea unor situri speciale de conservare naturală.

Pășune în splendoarea de primăvară

nocivi, infrastructura de mediu (rețeaua de apă reziduală, de drumuri și de gaze) este insuficientă, potențialul ce se află în energia solară și termală, precum și în energia vântului rămâne neutilizată. Factorul ce pune în pericol pajiștile din jurul localităților este creșterea rapidă a orașelor, formarea teritoriilor industriale, popularea intensivă. O situație tipică de conflict este inexistența drumurilor agricole ce asigură condițiile infrastructurale ale producției, ceea ce ar ajuta funcționarea liniștită a peisajului omogen, uniform. Sectorul cheie al dezvoltării rurale este turismul, mai ales agroturismul.

Scopul prezervării teritoriului este pe de o parte eliminarea amorfiei arbustive de pe lângă malul Crișului Alb în paralel cu împădurirea cu salcii și plopi, precum și întreținerea teritoriilor cu iarbă și managementul mlaștinilor și pajiștilor.

E un fapt pozitiv faptul că strategia de dezvoltare rurală acordă prioritate gestionării durabile a resurselor naturale, precum și luptei împotriva schimbărilor climatice.

O continuare a peisajului salin din România sunt mlaștinile și stepele saline panonice din Ungaria. În luna octombrie a anului 2019 grupul de lucru a parcurs pajiștile Gyula–Szabadkígyós (HUKM20010). Pe teritoriul de aproape 11 mii de hectare ce se întinde de la Békéscsaba până la Elek se regăsesc tipuri de habitate cu pajiști stepice panonice pe loess, între acestea se află teritorii ce nu sunt arabile. Speciile prioritare sunt melcul cu solzi (*Hygromia kovacsi*) și fluturele nocturn (*Gortyna borelii lunata*).

Solul se seacă foarte repede, iar apele de suprafață periodice sunt drenate, ceea ce constituie probleme din punctul de vedere al ocrotirii naturii, deoarece habitatele umede dispar, iar păsările migratoare și cele cuibătoa-

re nu-și mai găsesc spațiul de locuit. Cocorii migratori (*Grus grus*) pe traseul lor din Europa Centrală și cea de Vest încă mai zbor în număr mare peste acest teritoriu.

Menținerea peisajului este foarte diversificată. Începând cu managementul activ (pășunat, cosit), continuând cu cositul în cazul apariției buruienilor și arbuștilor, până la reprimarea plantelor invazive (mai ales salcia mirositoare, salcâmul, laptele cucului, frasinul american, amorfa arbustivă), asigurarea adecvată a alimentării cu apă a habitatelor umede este scopul prioritar. Scopul este formarea unor păduri mixte riverane bogate în diferite specii de arbuști pentru ocrotirea și menținerea populației de melc cu solzi, precum și formarea unor pășuni pe teritoriile ce nu sunt arabile.

În ceea ce privește măsurile de ocrotire maghiare și române ale teritoriilor Natura 2000 o diferență legislativă importantă este faptul că managementul pășunilor nu este unitară în fiecare caz. În timp ce în Ungaria există legi stricte referitoare la îngrijirea gazonului de către proprietarii de pământ, în cazul pajiștilor din România legislația nu este chiar atât de riguroasă.

După parcurgerea teritoriilor grupurile de lucru în perioada de iarnă și primăvară evaluează starea ecologică a teritoriilor, identifică problemele de folosință a teritoriilor, și ca rezultat al acestora stabilesc planul de acțiune de tratare a problemelor de folosință a peisajului până în vara anului 2020.

Fotografii: Grupul de lucru Natura 2000

ANALIZA PEISAJULUI CU DRON

Echipa învingătoare a competiției Asociației Parcul Natural Valea Crișurilor organizată pentru a doua oară s-a familiarizat cu munca științifică a dronului

A vionul fără pilot (UAV), cu denumire comună dron, în zilele noastre este un obiect cu un preț accesibil și a devenit obiectul rentabil al studiilor pe teren. Cu ajutorul acestuia putem parcurge într-un timp scurt și într-un mod exact destinațiile, astfel în ceea ce privește ne-numeratele aplicații în domeniul observațiilor ecologice și a prezervării biodiversității dronul este un obiect excelent. În cadrul cartografierii geocologice cercetătorii au folosit dronuri cu definiție ridicată, în domeniul luminii vizibile sau dronuri multispectrale, precum și profesionale dotate cu camere termice pentru a primi informații despre starea ecosistemei, despre perturbări sau despre dinamica și schimbările ecosistemelor.

De-alungul analizei peisajului din regiunea Crișurilor evaluările cu dronuri ajută identificarea biodiversității și a serviciilor ecosistemice, a integrității ecologice și a răspândirii speciilor alogene, astfel asigură oportunitatea monitorizării ecologice de lungă durată bazată pe utilizarea dronurilor.

De-alungul studiilor se fac înregistrări în rezoluție de 2–5 cm în gama luminii vizibile, precum și în gama specială NDVI spectral. Înregistrările ajung cu prelucrare geospațială în data de baze geografică unde cercetătorii aplică alte analize geocologice pentru evaluarea lor.

Cartografierea habitatelor potențiale din regiunea Crișurilor se desfășoară în cadrul proiectului „The Natu-

re Corner – ROHU-14”. Scopul este înființarea unor baze de date omogene care sunt compatibile cu bazele de date existente, completează și detaliază acestea. Studiile pe teren cu dron afectează locațiile despre care nu avem încă informații suficiente. Acestea sunt mai ales habitate seminaturale, pete peisagistice mai mici care nu sunt ocrotite și nu se află în categoria – mai bine documentată – a rețelei Natura 2000, precum și sunt greu accesibile la suprafață. Pe baza planurilor de zbor ale fotografiierilor aeriene s-a efectuat zborul în zona de proiect.

Evaluările vor contribui în mod eficient la reconstruirea ecologică a habitatelor naturale și seminaturale existente în regiune, la susținerea stării prezente a ecosistemei. Un alt scop al cercetării este de a oferi o imagine mai exactă despre componentele sistemului natural ale rețelei regionale infrastructurale verzi efectuată în proiect.

Fotografii:: Redacția revistei Valea Crișurilor

Parcurile naturale ca subregiunile viitorului?

Primăvara în parcul
castelului din Doboz

Provocări și oportunități în materie de dezvoltare și planificare municipală în parcurile naturale

Toți cunosc localități adorabile, fermecătoare, a căror peisaj minunat fascinează vizitatorii. Cei norocoși pot trăi pe astfel de meleaguri minunate, alții au oportunitatea de a face ceva minunat din locul și împrejurimile unde trăiesc. Nicio localitate nu va deveni frumoasă, armonioasă, sănătoasă de la sine. În multe cazuri valorile peisagistice, precum și localitățile s-au format și au supraviețuit datorită predecesorilor noștri care au luat decizii lucide și înțelepte în sărăcie sau bogăție, luând în considerare caracteristicile mediului înconjurător.

Dacă examinăm mai bine o localitate, putem descoperi nenumărate valori, cum ar fi de exemplu situarea geografică adecvată a localității sau flora abundentă și structura interesantă, spațiile comunitare. Pe lângă valorile localităților se regăsesc valorile pierdute și oportunitățile de dezvoltare, cum ar fi de exemplu cartierele cu străzi înguste fără trotuare, fără spații comunitare verzi, designul monoton datorită densității mari, sau pierderea, lipsa perspectivelor, habitatelor.

Locuitorii localităților din parcurile naturale trebuie să ia decizii ce afectează comunitatea sau individul în diferite condiții legale, politice, economice, sociale și de mediu. Cei care trăiesc într-una dintre localitățile parcului natural, în zona de parc natural ce s-a înființat pe baza cooperării și dezvoltării bazat pe valorile naturale și culturale, devin antreprenori sau fermieri, totodată ca responsabili de luare a deciziilor în administrația locală e de așteptat ca ei să caute oportunitățile și mijloacele cu ajutorul cărora se pot ocroti valorile culturale și naturale, se poate îmbogăți viața vizitatorilor și a celor care trăiesc aici.

Scopul parcului natural este ca localitatea, precum și valorile culturale și naturale ale peisajului să devină valoroase pentru toată lumea, să devină elemente ale identității locale, părți ale vieții de zi cu zi. În acest articol doresc să atrag atenția la mijloacele și atitudinea ce pot fi utilizate de-a lungul dezvoltării și organizării localităților parcurilor naturale.

MIJLOACELE DEZVOLTĂRII ȘI ORGANIZĂRII LOCALITĂȚILOR VIN ÎN AJUTORUL LOCALITĂȚILOR VIABILE DE PARC NATURAL

În conformitate cu regulamentul de protecție a mediului parcul natural este: „o colaborare referitoare la teritorii determinate, ce ajută realizarea obiectivelor de dezvoltare municipală și teritorială bazată pe o utilizare durabilă și pe protejarea valorilor culturale, naturale și peisagistice, și ce se înființează ca rezultat al cooperării comunităților locale (administrații locale, organizații civile, entități, precum și locuitorii afectați)”.

Dacă dorim să dăm o definiție mai scurtă atunci parcul natural este o colaborare referitoare la un teritoriu concret, ce funcționează cu scopul de a realiza obiectivele comunitare ce se concentrează pe valori. Identitatea regională a membrilor, precum și valorile regionale comune asigură forța ce leagă și activează cooperarea de parc natural. Dacă lipsește identitatea comună ce se compune din elemente individuale, comunitare, regionale și peisagistice, atunci

Sarcina administrațiilor regionale ale parcurilor naturale este determinarea tendințelor de dezvoltare ale localităților

lipsește coeziunea care pe teritoriul și în spațiul respectiv îmbină interesele diferite de utilizare a teritoriului.

Sistemul de valori regionale arată că pe teritoriul, în peisajul, în parcul natural respectiv care sunt zonele de o semnificație deosebită, pline de valori importante din punctul de vedere al prezentului și viitorului localității. Un sistem regional de parc natural pe de o parte arată valorile peisajului, caracteristicile funcționării acestuia, interesele și relațiile comunității, dar ia în considerare criteriile indivizilor, precum și aspectele ce ajută formarea mijloacelor de trai și a condițiilor esențiale ce duc la o viață sănătoasă. Există nenumărate mijloace ce ajută formularea și utilizarea sistemului de valori regional, care printr-o abordare adecvată ajută într-un mod excepțional dezvoltarea regiunilor de parc natural. Dintre aceste mijloace ne vom concentra pe câteva care pot fi aplicate la nivel regional cu scopul de a prezenta aspecte specifice de utilizare ale acestor mijloace în parcurile naturale.

CE SCOP NE-AM PROPUȘ? ESTE DOAR O AȘTEPTARE SAU FACEM CEVA? – CONCEPȚII, STRATEGII DE DEZVOLTARE REGIONALĂ DE PARC NATURAL

Parcurile naturale sunt cooperări caracteristice ale țării de nivel peisagistic înființate de comunități locale pe teritorii bogate în valori naturale, peisagistice, istorice și culturale, iar scopul lor este prezentarea, preservarea patrimoniului natural și cultural, precum și utilizarea valorilor cu scopul dezvoltării regiunii. Parcul natural bazându-se pe principiul protecției integrate ocrotește peisajul și natura utilizând acestea împreună cu omul. Sarcina administrațiilor regionale ale parcurilor naturale este determinarea tendințelor de dezvoltare ale localităților. Pentru o concretizare eficace nu este de ajuns ca președinții de consilii locale să formeze relații politice bune, precum și să fie deschiși și să aibă inițiativă. Experiența arată că o localitate funcționează și se dezvoltă în mod adecvat pe lungă durată în cazul în care cei care iau deciziile ajung să cunoască opinia celor afectați, specificul operațional cultural și natural al localității, relațiile peisagistice și

Pe lângă valorile localităților se regăsesc valorile pierdute și oportunitățile de dezvoltare

economice, precum și are o importanță crucială faptul ca locuitorii să fie implicați în formarea și realizarea ideilor referitoare la viitor.

Concepția de dezvoltare municipală și strategia integrată de dezvoltare municipală sunt cele două documente cadru ale acțiunii comune determinate din punctul de vedere al viitorului localității.

• SEMNIFICAȚIA CONCEPȚIEI:

Avem nevoie de un scop bine definit ce poate deveni o viziune imaginată și dorită, dar totuși reală, o structură a așezărilor, a peisajelor din viitor.

• CONCEPȚIA DE DEZVOLTARE MUNICIPALĂ:

Un document ce determină tendințele și scopurile de dezvoltare pe durată lungă, se bazează pe caracteristicile de mediu, economice și sociale ale localității, și este pregătit pe o întreagă (Regulamentul LXXVIII. 2. § 27. din anul 1997).

• SEMNIFICAȚIA STRATEGIEI DE DEZVOLTARE: Pentru realizarea obiectivelor este nevoie de atingerea unor obiective mai mici, pașuri mai mici. Aceste pașuri și obiective se suprapun, își întăresc rezultatele, ajung la rezultatul dorit printr-o abordare integrată, adică starea determinată în concepție.

• STRATEGIA DE DEZVOLTARE MUNICIPALĂ INTEGRATĂ:

Un program de dezvoltare pe termen mediu ce servește realizarea obiectivelor de mediu, sociale și economice incluse în concepția de dezvoltare municipală. (Legea LXXVIII. 2. § 12. din 1997).

Pregătirea concepției de dezvoltare municipală poate deveni un document de dezvoltare a comunităților, a rețelilor, de stabilire a valorilor comune, în cazul în care se bazează pe un consens comun, social. O strategie de dezvoltare eficace se poate construi doar pe valori comune și o comunitate întărită într-o localitate sau o colaborare regională de parc natural. Există oportunitatea ca localitățile de parc natural împreună sau în grupuri comune să creeze și să accepte ca decizii municipale independente această strategie ce se referă la regiunea lor administrativă (Regulamentul 314/2012. (XI.8.) 8. §). Conform experiențelor și cercetărilor colaborarea și dezvoltarea ce se bazează pe valori comune și o viziune comună a viitorului, precum și pe scopul comun de organizare a structurii localităților și a peisajului în viitor este mult mai rezistentă decât media (e

Reabilitarea gârlei mlăștinoase la Vesztfő

mai rezilientă) în ceea ce privește efectele negative produse de provocările de mediu, sociale și economice.

Aș dori să evidențiez două criterii esențiale în ceea ce privește colaborările dintre localitățile de parc natural. Probabil mulți sunt surprinși că nu acord prioritate aspectelor ecologice, naturale și de protecție a peisajului. Valorile ecologice și cele culturale au o semnificație excepțională, dar nu e întâmplător faptul că subliniez criteriul valorilor și al alianței (colaborare subsidiară, principiul subsidiarității), deoarece fără aceste două mijloace valorile și aspectele ecologice, culturale și sociale nu vor fi parte nici a deciziilor noastre de zi cu zi, nici a deciziilor semnificative.

VALORI COMUNE ȘI IMAGINEA COMUNĂ A LOCALITĂȚILOR, O VIZIUNE STRUCTURALĂ

În viața unei localități sau regiuni este esențial să existe o viziune și angajament clar referitor la imaginea localității, precum și la valorile și aspectele de bază care ghidează utilizarea teritoriilor localităților. O imagine a localității, o funcționare a localităților ce se bazează pe valori și seturi de valori comune înseamnă libertate și constrângeri în același timp. Libertate deoarece nu trebuie să ne fie frică de conflicte noi de-alungul dezvoltărilor, deoarece suntem în acord ceea ce privește valorile principale, ne cunoaștem țelurile și valorile comune. Astfel trebuie să acordăm timp suficient determinării și interpretării valorilor comune.

Dacă petrecem timp suficient cu discuții, consultații și dezbateri corecte și sincere, atunci riscăm să cădem într-o capcană unde fiecare parte are noțiuni diferite ceea ce privește așa numitele valori și viziuni comune, ceea ce poate duce la conflicte. Constrângerea rezultă din faptul că fiecare participant al procesului de stabilire a valorilor se angajează, își asumă obligațiile în temeiul acordului și în temeiul valorilor comune, astfel se obligă ca singur, precum și în strânsă colaborare cu ceilalți va acționa în interesul acestor valori în timpul utilizării resurselor proprii și respectării competențelor proprii.

Pentru explorarea, coordonarea valorilor, ca printre propriile valori să găsim acele câteva valori comune ce au o importanță mare în viața noastră și mediul nostru înconjurător, trebuie să dedicăm timp suficient discuțiilor personale. Avem nevoie de întruniri, timp petrecut împreună, discuții în urma cărora acordăm atenție unul celuilalt, iar argumentele, înțelegerea, acceptarea și mai presus de toate încrederea sunt elemente semnificative. Nu trebuie să uităm nici documentarea acordurilor încheiate în urma discuțiilor, astfel de acorduri sunt concepția și strategia. Trebuie evidențiat faptul că punerea în aplicare în mod individual sau comun a acțiunilor bazate pe acorduri este parametrul de evaluare al acordurilor, totodată trebuie să acordăm timp suficient evaluării și sărbătoririi rezultatelor la nivel local, regional și peisagistic.

Valorile și scopurile comune necesită colaborări care se realizează în cadre contractuale

RELAȚII DE ALIANȚĂ ÎN LOCUL, PE LÂNGĂ CELE CONTRACTUALE

Valorile și scopurile comune necesită colaborări care se realizează în cadre contractuale, mai ales pe teritoriul parcurilor naturale în locul și pe lângă abordarea contractuală (contract) propun abordarea federală (pact) a cărei bază este principiul sprijinului de origine creștină (subsidiaritate). Alianța este un mijloc mai adecvat în construirea relațiilor de cooperare decât contractul, iar acest fapt este aplicabil nu doar în viața de zi cu zi, dar și în afaceri. În relația contractuală dacă una dintre părți nu respectă contractul, atunci cealaltă parte probabil iese din relație. Într-o situație similară în relația federală dacă unul dintre parteneri nu-și respectă obligațiile, ceilalți parteneri își țin promisiunile. Alianța este un fel de contract, dar funcționează în mod diferit.

Nu avem spațiu disponibil pentru a prezenta detaliat aceste instrumente juridice, dar voi prezenta câteva aspecte. Alianța este o relație de încredere bazată pe răspunderea, disciplina și integritatea partenerilor, și totodată ajută la dezvoltarea acestor caracteristici. Validatorul final al celor incluse într-un contract este instanța judecătorească, în timp ce rezultatele și

funcționarea alianței depinde de valorile reale, trăite ale partenerilor.

CONTRACT (CARACTERISTICI)

- Relație juridică în sens restrâns
- De obicei sunt două părți, câteodată mai multe părți
- O înțelegere legată pe baza intereselor individuale ale părților
- O relație reciproc utilă a părților din punctul de vedere al scopurilor individuale
- Relația părților se referă la schimbul unui bun sau serviciu
- În cazul neîndeplinirii obligațiilor contractuale de către una dintre părți se pot aștepta sancțiuni (neplată, penalități, etc.)

ALIANȚĂ (CARACTERISTICI)

- Relație spirituală, intelectuală, sentimentală
- De obicei sunt mai multe părți
- O promisiune, un angajament bazat pe valorile și scopurile comune ale partenerilor
- Este vorba despre respectare, îndeplinire, despre realizarea unui scop comun
- În cazul neîndeplinirii obligațiilor, partenerului i se va acorda sprijin pentru îndeplinirea sarcinilor

Festivalul Bioritm reconciliere partenerială la Békéscsaba în Centrul pentru Vizitatori Valea Crișurilor

DOCUMENTELE CE DETERMINĂ CADRUL, SPAȚIUL, VALORILE DEZVOLTĂRII ȘI AMENAJĂRII LOCALITĂȚILOR

Conceptul dezvoltării de parc natural și alianța de cooperare de parc natural: CARTA PEISAGISTICĂ DE PARC NATURAL

- Planul Structural
- Investigații Strategice de Mediu
- Concepte de Dezvoltare – concepte pregătite pentru mai multe localități învecinate
- Strategia Integrată de Dezvoltare a Localităților
- Manualul profilului localității și regulamentul aspectului localității, precum și regulamentul teritoriului natural protejat local

- Regulamentul privind construcțiile locale
- Planul smart de operare și dezvoltare a regiunii de parc natural și a localităților, program de dezvoltare a comunității
- Plan de acțiune de întreținere și dezvoltare a infrastructurii verzi în parcuri naturale și localități
 - Plan de acțiune turistic și program de lichidare a sărăciei, și de dezvoltare economică locală referitoare la parcurile naturale și la localități
 - Plan de acțiune și de strategie a climei în parcuri naturale și localități
- Plan de acțiune de management al apei în parcurile naturale și în localități
- Bugetul anual municipal și planul de muncă
- Monitorizare și raport continuu, evaluare și feedback comun, sărbătorirea rezultatelor

CE? CU CE SCOP? UNDE ȘI CUM ÎN PARCURIILE NATURALE?

Strategia este răspunsul la întrebarea ce, cu ce scop. Planul structural și regulamentul privind construcțiile locale conțin directive referitoare la întrebările unde și cum. Planul structural determină pe termen lung (10 ani) direcțiile spațiale de dezvoltare a localităților și politica de utilizare a teritoriilor ce aparțin de localitate (întreaga zonă administrativă). Modul ocrotirii și formării peisajului și a mediului natural și cel construit, ce este în corelație cu utilizarea teritoriului, trebuie determinat în planul structural, precum și trebuie desemnate direcțiile spațiale de dezvoltare a localității. Planul structural trebuie să includă utilizarea de teren a unor părți din teritoriul localității, stabilirea și configurarea în spațiu a elementelor infrastructurale tehnice necesare operării adecvate a localității, determinante din punctul de vedere al structurii localității. (vezi Regulamentul 314/2012. (XI.8.) 9.§)

Planul de amenajare al parcului natural, precum și procesele de pregătire, realizare și evaluare trebuie să reflecte valorile naturale și culturale, viziunea comună de viitor, precum și colaborarea comunitară, toate elementele colaborării alianței de nivel regional și municipal, precum și responsabilitatea unul față de celălalt

(indivizi, localități, întreprinderi) și valorile adăugate ale activităților comune și individuale. Toate acestea împreună pot conduce la o comunitate ce pune în evidență valorile și relațiile care trăiesc și funcționează în acel mediu, precum și la un peisaj frumos ce funcționează într-un mod armonios. În acest sens, prevenirea, reducerea investițiilor ce risipesc teritorii, precum și utilizarea teritoriilor deteriorate sau dezafectate trebuie să se integreze ca principiu fundamental în practica de zi cu zi, în luarea deciziilor, în setul de valori comun și individual.

În ceea ce privește manualele și regulamentele ce ținesc profilul localității trebuie subliniate pe lângă valorile construite prelucrarea detaliată a elementelor peisagistice, ecologice și de spații verzi cu scopul de a cunoaște relațiile dintre utilizarea plantelor pe teritorii pe care urmează să se construiască ('teritoriu intravilan') și pe teritorii pe care nu se va construi ('teritoriu extravilan'), dintre parcelă, rețeaua de drum forestier, arhitectura peisagistică, managementul apei pluviale, managementul apei de ploaie, impactul schimbărilor climatice locale, precum și cu scopul de a răspândi soluțiile bune în rândul populației.

COPACI? AICI? – REȚEA ECOLOGICĂ, INFRASTRUCTURĂ VERDE, MIȘCĂRI DE PLANTARE A COPACILOR ÎN PARCURI NATURALE

Mișcarea reînnoită în zilele noastre este mișcarea de plantare de copaci (Mișcarea 10 milioane de copaci), care de-alungul istoriei în diferite cadre a reînviat iarăși și iarăși (vezi 2 milioane de copaci plantate în 1986, sau dumbravele Erzsébet). Eficacitatea și utilitatea mișcărilor de plantare a copacilor, mai ales în parcurile naturale se poate garanta doar dacă acestea se realizează în mod prudent încorporate în planurile de amenajare a teritoriului și planurile de infrastructură verde, precum și adaptate

condițiilor (de exemplu prin preservarea pajiștilor, crearea și aranjarea adecvată a parcurilor, benzilor împădurite și șirurilor de copaci), ajutând, îmbunătățind și nu afectând funcționarea rețelei ecologice.

OMNISCIENT? RESPONSABIL? – LOCALITĂȚI SMART ȘI PARCURI NATURALE SMART

Este din ce în ce mai popular și răspândit în țară și peste hotare modelul de oraș smart, localitate smart și model de regiune smart. Metodologia orașului smart: metodologia de dezvoltare a unei localități sau grupuri de localități care își dezvoltă mediul natural și construit, infrastructura digitală, precum și calitatea serviciilor municipale și eficacitatea economică prin aplicarea tehnologiei informației inovative și moderne, în mod durabil, prin implicarea deosebită a populației (vezi Regulamentul 314/2012. (XI.8.) 9.§) Implementarea cooperării de parc natural realizat în conformitate cu punctele amintite mai sus în modelul regional smart și localitate smart bazat pe tehnologii moderne, adaugă valori reale și conținut real rezultatelor ce par a fi doar șmecherii tehnologice în sine. Parcurile naturale din țară pot deveni modelele de implementare ale regiunilor smart la nivel european sau V4, prin pregătire adecvată, cooperare și sprijin profesional.

În cazul în care dumneavoastră, drag cititor aveți nevoie de ajutor profesional în oricare dintre subiectele prezentate în articolele noastre, vă rugăm să vă adresați cu încredere colegilor Parcului Natural Valea Crișurilor și rețelei de experți a acestuia.

**Urare de parc natural
de la Gyomaendrőd**

*Fotografii:
György Tószögi*

*Plantare de copaci împreună cu Cercul Ecologic
Joia Verde din Békéscsaba*

FORUM DE CUNOȘTINȚE

„THE NATURE CORNER”

– OCROTIREA ȘI DEZVOLTAREA VALORILOR NATURALE ALE REGIUNII DE PE LÂNGĂ GRANIȚA SALONTA–BÉKÉSCSABA ROHU-14

Scopul general al activităților din cadrul proiectului Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor este ca populația care are o atitudine pozitivă față de teritoriile Natura 2000 să crească. Accentul cade pe favorizarea atitudinii pozitive față de programul Natura 2000. În cadrul acesteia Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor organizează activități directe de comunicație și de educare, iar scopul este transmiterea cunoștințelor despre obiectivele de ocrotire a naturii către comunitatea locală. Această activitate este exemplară dacă luăm în considerare rezolvarea conflictelor ce apar datorită intereselor diferite de ocrotire ale naturii și de dezvoltare regională. Prin mărirea acceptării importanței ocrotirii naturii proiectul ajută organizarea practicilor de reglementare interregională ale eforturilor din UE de ocrotire ale naturii

Scopul principal al evenimentului este promovarea în rândul cetățenilor al Proiectului Natura 2000, precum și stimularea cooperării mai strânse dintre populația teritoriilor respective, a fermierilor, a autoritățile locale și a organizațiilor civile de ocrotire a naturii.

Evenimentul este forumul profesional al fermierilor, al primăriilor, al autorităților locale și al organizațiilor civile ce funcționează pe teritoriile de ocrotire a natu-

rii din România și Ungaria, Natura 2000 este platforma unde părțile cu interese diferite pot discuta problemele și experiențele referitoare la protecție.

În vara și toamna anului 2019 a avut loc Forumul de cunoștințe, unde specialiștii, civilii, instituțiile și populația interesată s-a adunat și și-au împărtășit informațiile și experiențele referitoare la managementul peisajului și la ocrotirea naturii.

Evenimentul din vară a început cu spectacole plenare unde subiectele atelierelor de după amiază au fost introduse de experți.

Dr. Zsolt Szilvácsku arhitect peisagist, avocat, vicepreședintele Alianței Parcului Natural Maghiar a ținut un spectacol despre ocrotirea patrimoniului național, și a evidențiat oportunitățile ce se ascund în cooperarea de lângă graniță. Expertul a vorbit printr-o abordare teoretică-filosofică despre apariția în peisaj a patrimoniului natural și cultural, precum și despre contextul social, iar în final a formulat recomandări practice referitoare la sarcinile de ocrotire a patrimoniului în cadrul protecției naturii.

Géza Molnár inspectorul Direcției Parcul Natural Criș–Mureș a prezentat activitățile transfrontaliere de ocrotire a naturii a instituției de conservare a naturii. Angajatul Direcției a vorbit și despre avantajele întreținerii prin pășunat al habitatelor aluvionare și despre rezultatele așteptate. De-a lungul managementului întreținerii habitatelor și a peisajului se va construi o infrastructură de pășunat de 167 hectare, un teritoriu de 56 hectare va fi curățat de amorfă arbustivă, iar predarea cunoștințelor se va efectua prin activități științifice și tehnice.

În vara și toamna anului 2019 a avut loc Forumul de cunoștințe

Sándor Csikós, directorul Inspectoratului al Departamentului de Sprijin pentru Dezvoltarea Rurală și Agrară al Agenției Guvernamentale al Județului Békés, în seminarul lui a vorbit despre responsabilitățile inspectoratului referitoare la teritoriile Natura 2000, în cadrul căreia a prezentat cele mai semnificative puncte ale legislației, precum și reglementările referitoare la formele de management utilizate pe teritoriile seminaturale afectate de reglementări. În ultima treime a seminarului au fost prezentate formele de ajutor primite de fermierii ce își desfășoară activitatea pe teritoriile Natura.

Adrienn Gyenes, expertul în inovații al Camerei Naționale Agrare a atras atenția participanților asupra relațiilor dintre agricultură și protecția naturii. În prezentația sa a evidențiat necesitatea abordării protecției naturii în agricultură, a vorbit despre lipsa responsabilității ecologice la fermieri, despre problemele actuale și despre soluționarea acestor probleme. În cadrul acesteia din urmă a vorbit despre importanța informării și educării, despre comunicarea dintre diferitele sectoare și despre importanța subvențiilor. Expertul a informat participanții despre obiectivele agrare și cele de politică rurală ale perioadei următoare.

De-a lungul discuțiilor participanții – pe baza experiențelor proprii – și-au formulat necesitățile și problemele tipice referitoare la folosința pământului și a peisajului. Au discutat despre reforma de politică agrară UE, precum și despre oportunitățile de politică rurală ce afectează în mod direct folosința de pământ pe teritoriile Natura. Cea mai tipică problemă a fost faptul că fermierii nu sunt informați în mod adecvat în ceea ce privește formele de management ce pot fi utilizate pe zonele naturale sensibile, sunt caracterizați de scepticism. Este evident că fără subvenții agricultorii ce muncesc pe aceste pământuri nu își pot stabili mijloacele de subzistență minime. S-a formulat ca recomandare că sunt necesare evaluări suplimentare care ar examina cum s-ar putea răspândi cele mai bune practici, există oare atașament adevărat și dacă s-a format o identitate a peisajului în rândul celor care trăiesc în acea regiune. Feedback-ul este necesar, astfel pe baza datelor și informațiilor adunate organele de management profesional ar transmite

informațiile referitoare la starea ecologică a parcelelor și teritoriilor afectate spre fermieri și populație.

În a doua parte a discuției au apărut întrebările referitoare la informațiile referitoare la utilizarea terenurilor care sunt în posesia locuitorilor acelor meleaguri. În această discuție s-a formulat ca problemă de bază faptul că populațiile unor regiuni nu au informații suficiente referitoare la utilizarea terenurilor. Gestionarea durabilă a terenurilor se poate efectua doar în mod extensiv, și este nevoie de cunoștințele de acest gen ale persoanelor ce trăiesc pe aceste meleaguri. Astfel este importantă transmiterea *know-how*-ului, al cunoștințelor. Un astfel de transfer al cunoștințelor este diferit de sistemele de educare și formare profesională mainstream, în multe cazuri fermierul (ciobanul, producătorul, etc.) care este în posesia acestor cunoștințe este acela care poate transmite cunoștințe adecvate specialiștilor (paznicilor) care lucrează într-un birou. În acest proces de învățare este comun ca copiii ce fac parte din acest proces de conștientizare să transmită cunoștințele părinților, bunicilor.

Forumul de cunoștințe din toamnă a început cu ateliere, învățând din experiențele primului eveniment

Evenimentul din vară a început cu spectacole plenare

Discuțiile abordate în cele două subiecte au avut un punct comun faptul că Parcul Natural Valea Crișurilor are un rol semnificativ în cercetările și activitățile de sensibilizare referitoare la utilizarea durabilă a terenurilor în regiune.

Programul „The Nature Corner” ajută în acest proces. Forumul de cunoștințe următor, din octombrie constituie prezentarea răspunsurilor adecvate la problemele întâmpinate. Această activitate este completată cu activitatea grupurilor de lucru Natura 2000 – activitate ce se realizează în cadrul proiectului.

Forumul de cunoștințe din toamnă a început cu ateliere, învățând din experiențele primului eveniment, au fost discuții despre evenimente practice, locale. În prima parte au inițiat discuții Pál Poliák vânător și dr. Attila Rákóczi, directorul general al Serviciilor administrative ale județului Békés. La granițele localităților județului, se desfășoară producție vegetală pe terenuri excelente. Pe aceste secțiuni de teren au dispărut șirurile de tufe și copacii ce au servit ca adăpost și habitat animalelor sălbatice, păsărilor cântătoare, au protejat producția de vânturile puternice și de seceta extremă. De-alungul discuției comune a fost abordată posibilitatea împăduririi teritoriilor, participanții au avut oportunitatea de a cunoaște aspectele politicii agrare și politicii de sprijin, precum și au primit răspunsuri la problemele abordate.

În a doua parte a evenimentului Zoltán Ulbert, președintele Asociației Șase mii de copaci, înființat recent a vorbit despre bunele practici ale formării comunităților și

În cadrul discuției experții au prezentat rețeaua de infrastructură verde a regiunii

ale ocrotirii naturii. Ocrotirea naturii este scopul nostru comun. Sloganul „gândește global – acționează local” este mai actual decât oricând. Oportunitățile ce se ascund în puterea comunității sunt fără sfârșit. Dar cum să începem? Cum să găsim oamenii care gândesc la fel? Cum să organizăm grupuri pentru a atinge scopul comun? Cum putem mobiliza oamenii? La astfel de întrebări au căutat răspunsuri participanții.

Sloganul „gândește global – acționează local” este mai actual decât oricând

Ultimul subiect al forumului a fost rolul rețelei de infrastructură verde în dezvoltarea comunității. dr. Zsolt Szilvácsku arhitect peisagist și dr. Balázs Duray expert în protecția peisajului, geograf au început discuția. Sistemele naturale nu cunosc granițele administrative ale localităților. În funcționarea durabilă a localităților are un rol important rețeaua de infrastructură verde. Sistemele naturale, peisajele culturale, zonele de recreere sunt parte integrantă a vieții noastre. În cadrul discuției experții au prezentat rețeaua de infrastructură verde a regiunii, și au discutat despre posibilitatea formării unei rețele de aglomerări urbane acceptabilă care poate fi ajutată de Rețeaua de Infrastructură Verde Regională, pe lângă alte mijloace ale amenajării teritoriului.

Prin seria de programe Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor încearcă să asigure o comunicare mai amplă cu ajutorul căreia cooperarea dintre cei afectați de rețeaua Natura 2000 poate deveni mai strânsă, precum și bunele practici ale utilizării teritoriilor Natura 2000 pot fi cunoscute.

Fotografii: György Tószögi

BENEFICIILE „ÎNVERZIRII” ÎN FOLOSINȚA PEISAJULUI

**Valori peisagistice din zona Viharsarok
(o parte a județelor Békés, Csanád și Csongrád)
în sistemul regulementelor agrare, partea a II-a**

Caracteristicile agricole ale județului Békés

Datele referitoare la plățile pe suprafață în județul Békés în anul 2018 ceea ce privește numărul aplicațiilor înseamnă locul al patrulea pe plan național, și locul al doilea pe plan național ceea

ce privește cantitatea zonelor solicitate. Mărimea medie națională a proprietății în anul 2018 a fost 28,29 ha, în județ 30,11 ha, ceea ce arată media națională.

Datele referitoare la plățile pe suprafață în județul Békés între anii 2014 și 2019

Anul	Numărul solicitanților	Teritoriul solicitat	Mărimea medie a proprietății
2014	15 780	432 873	27,43
2015	15 397	432 449	28,08
2016	15 132	436 928	28,87
2017	14 971	438 775	29,30
2018	14 564	438 651	30,11
2019	14 053	439 796	31,29

Clasificarea proprietăților județului Békés după numerele de prag de înverzire

Mărimea proprietății-categorie (ha)	Numărul cererilor (buc.)	Distribuire (%)	Suprafața totală a categoriei (ha)	Distribuire (%)
1,00–9,99	9517	63,57	39 267,86	8,94
10,00–14,99	1538	10,27	21 494,57	4,89
15,00–29,99	1534	10,24	40 349,95	9,19
30,00≤	2382	15,91	337 662,72	76,95
Total	14 971	~100%	438 775,1	~100%

Din tabel reiese că în ceea ce privește datele referitoare la plățile pe suprafață din anul 2017 în județ introducerea prevederilor perioadei bugetare noi nu a însemnat nicio schimbare pentru 9517 agricultori, deoarece practică agricultură pe o suprafață mai mică de 10 ha. Astfel se observă că mai mult de 63% a agricultorilor din județ pot primi subvenția pentru înverzire în mod automat în cazul în care îndeplinește celelalte condiții (printre altele conformitatea mutuală). Fragmentarea proprietății reiese din faptul că deși numărul proprietăților este mare în categoria precedentă, dar teritoriul total cultivat este mai mic decât 9% din teritoriul județean total. În județ 1538 de agricultori au fost nevoiți să

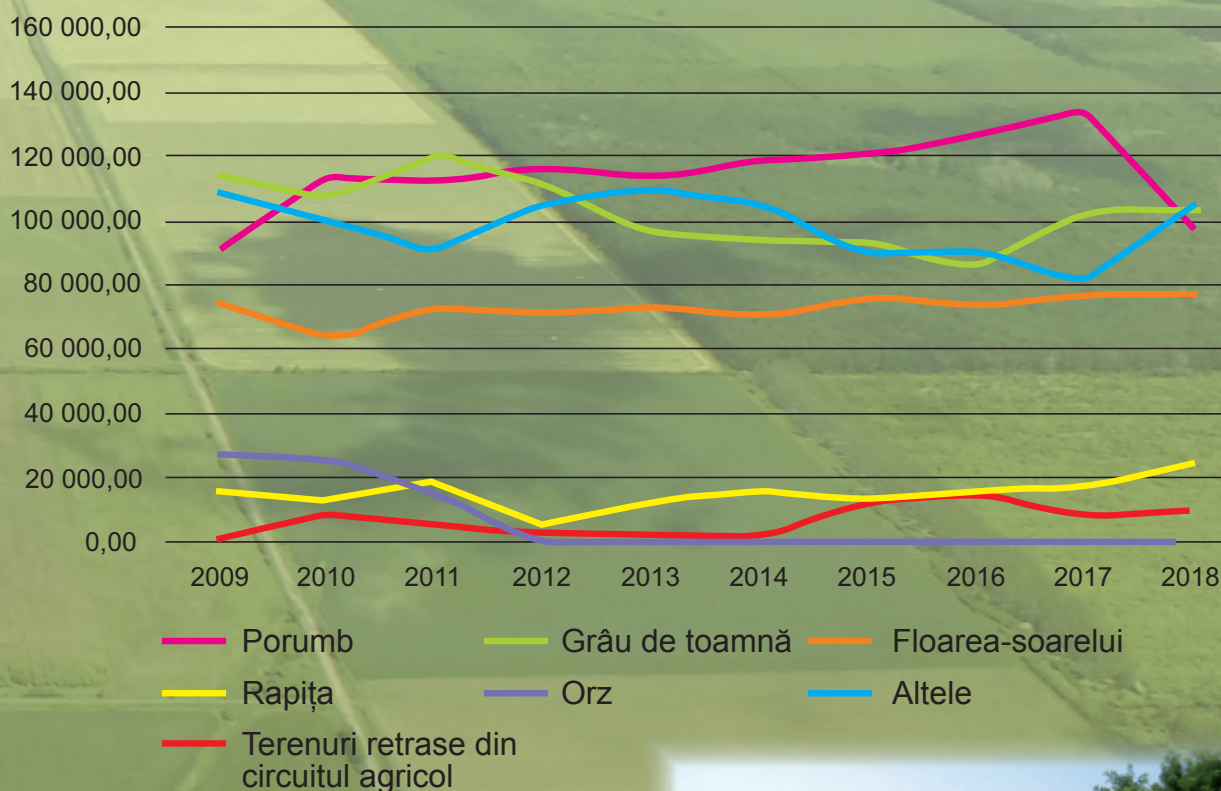
cultive două tipuri de plante, și 2382 producători au fost nevoiți să cultive trei tipuri de plante ca să primească subvenția pentru înverzire. Totodată cel din urmă dă aproape 77% din teritoriul județean total. Se vede și faptul că în județ 3916 clienți au avut obligația de a desemna elemente ZIE deoarece practică agricultură pe un teren arabil de 15 ha sau mai mare. Per total, se poate observa că numărul clienților care nu au fost afectați de noua reglementare este mare, dar mărimea teritoriilor cultivate de aceștia nu atinge nici 10% din teritoriul județean cultivat. Pe de altă parte numărul agricultorilor la care se referă toate reglementările este scăzută, și totuși teritoriul folosit de aceștia este 90% din total.

Efectul înverzirii pe structura culturilor județului

În județul Békés în ceea ce privește culturile de câmp există cinci plante care an după an reprezintă partea cea mai semnificativă a structurii culturilor. Porumbul, grâul (de toamnă, de primăvară), floarea-soarelui, rapița și orzul (de toamnă, de primăvară). De o perioadă îndelungată totalitatea acestor plante alcătuiește aproape 80% din aria cultivată a județului. An după an aria cultivată a florii-soarelui, a rapiței și a grâului este aproape asemănătoare. Aria cultivată cu porumb și grâu este 45% din teritoriul total. Aria cultivată cu porumb cu zece ani în urmă a fost mai mult de 110 mii de hectare, iar în 2011 a ajuns la culme cu 120 mii de hectare. De ani de zile aria cultivată cu grâu a fost mai mare de 100 mii de hectare, în 2013 a ajuns la un maxim de mai mult de 110 mii de hectare. În

cazul ambelor plante luând în considerare anii 2014-2015 se poate observa o micșorare drastică a ariei cultivate. Recordul negativ al porumbului a fost în anul 2016 cu aproximativ 85 hectare, iar al grâului în anul 2017 cu aproximativ 82 hectare. În paralel cu acestea mărimea teritoriilor cu alte plante a crescut, deci în acești ani au fost cultivate mai multe plante. Totodată chiar și necultivarea pământului a fost caracteristică în această perioadă, mărimea teritoriilor retrase din circuitul agricol a crescut de peste zece ori. Ca efect al reglementărilor de înverzire implementate în 2014, se poate observa că ariile cultivate din județ sunt în formă de mosaic, diversitatea plantelor a crescut deoarece agricultorii din cauza sistemului de subvenții s-au conformat noilor reglementări.

Evoluția între anii 2009 și 2019 a ariilor cultivate cu cele mai importante culturi arabile

Examinând liniile de tendință se poate observa că după „șocurile” de la început cauzate de introducerea prevederilor de înverzire, în anii următori e vizibilă o egalizare, chiar și o restructurare din punctul de vedere al terenurilor cultivate. Ariile cultivate cu grâu și porumb au început să crească începând cu 2018. În anul 2019 am ajuns și am și depășit cifrele anilor anteriori înverzirii în cazul ambelor plante.

Acest fapt este adevărat și în cazul micșorării observabile a totalității ariilor cultivate cu alte plante, precum și în cazul moderării continue a mărimii teritoriilor retrase din circuitul agricol.

Margine de pădure în hotarul terenului agricol

Efectul înverzirii pe valorile peisagistice unice ale județului

Putem separa așa numitele elemente ZIE în holdă, cum ar fi terenurile lăsate în pârloagă, culturi secundare de importanță ecologică sau teritorii cultivate cu plante fixatoare de azot. Există elemente și elemente peisagistice ZIE liniare (cumpănă, movilă cunică).

La introducerea regulamentului agriculturii în cererea lor au desemnat elemente peisagistice. Chiar

și atunci elementele ZIE în holdă erau mai populare, deoarece majoritatea lor se poate integra în rotația culturilor. În cazul unui teren arabil de calitate nu retragerea din circuitul agricol este soluția, trebuie luată în considerare culturile secundare de interes ecologic. Terenurile arabile ce nu sunt de calitate superioară culturile fixatoare de azot înseamnă soluția (de exemplu lucerna) din cauza plășilor detaliate mai sus.

Datele ZIE semnalate în județ între 2015 și 2019

Anul	2015		2016		2017		2018		2019	
Zonă de interes ecologic	numărul cerințelor (buc.)	teritoriu (ha) sau buc.	numărul cerințelor (buc.)	teritoriu (ha) sau buc.	numărul cerințelor (buc.)	teritoriu (ha) sau buc.	numărul cerințelor (buc.)	teritoriu (ha) sau buc.	numărul cerințelor (buc.)	teritoriu (ha) sau buc.
Teren lăsat în pârloagă	1 794	13 215	1 402	15 334	1 429	8 524	1 490	9 884	1 487	9 551
Terasă	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fâșie împădurită	143	63	114	67	100	66	92	35	64	29
Arbor izolat	14	14	16	18	19	21	18	19	17	17
Arbori în aliniament	59	11	11	1	8	1	0	0	0	0
Grup de arbori, pălcuri arbustive	73	14	75	12	65	13	42	9	37	5
Margini de câmp	143	88	109	68	84	53	79	35	54	21
Iaz	48	14	39	12	45	16	43	15	39	11
Rigole	169	70	102	50	70	28	0	0	0	0
Movilă cunică	20	25	15	20	19	24	18	25	18	25
Cumpănă	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Fâșie de protecție (apă curgătoare)	2	0	6	0	5	0	7	0	0	0
Fâșie de protecție (lac)	0	0	3	0	2	0	0	0	0	0
Teritoriu agrar-forestier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Margini de pădure (cu producție)	40	21	27	15	21	8	3	1	0	0
Margini de pădure (fără producție)	4	1	5	0	3	0	1	0	0	0
Plantații energetice lemnoase cu durată scurtă de rotație	4	14	2	9	1	4	2	7	1	5
Zonă împădurită	24	513	15	349	27	573	28	616	32	737
Cultură secundară de interes ecologic	1 157	11 384	1 392	15 707	1 265	13 872	1 594	20 854	1 653	23 741
Zone cu culturi fixatoare de azot	1 784	19 880	1 827	20 773	1 980	23 605	1 380	12 540	1 411	13 255

Mărimea terenurilor lăsate în pârloagă a depășit 13 hectare în 2015, iar în 2016 a ajuns la mai mult de 15 hectare. Culturile secundare de interes ecologic au fost în jur de 11 mii de hectare la implementarea regulamentului, iar în urma creșterii continue în anul

Peisaj cultural mosaic

2018 am semănat mai mult de 20 mii de hectare din acestea în județ. Începând cu 2015 mărimea zonelor cu culturi fixatoare de azot a crescut în continuare, a ajuns în jur de 20 mii de hectare. Totodată s-a arătat o scădere începând cu 2018, iar motivul acestei scăderi a fost probabil apariția lucernei, precum și plantarea scăzută a unor noi plante.

Pentru a realiza modelul mozaic de teren agricol cele mai semnificative elemente ZIE ale înverzirii sunt elementele liniare și elementele peisagistice. Examinând tabelul putem concluda că cu excepția terasei (datorită caracteristicilor geografice), fâșiilor

de protecție și a teritoriilor agrar-forestiere sunt marcate de-alungul plăților pe suprafață cele afectate. Totodată se poate observa că marcarea teritoriilor focalizate a scăzut în continuare, cei afectați nu au marcat în cererile lor elementele liniare. În cazul movilelor cunice nu s-a sesizat nicio scădere, deși din cele aproape 200 de movile înregistrate doar 20-25 au fost marcate de către agricultori. Se observă marcarea teritoriilor împădurite și creșterea teritoriilor cu elemente ZIE. Se poate vedea că fermierii „s-au obișnuit” cu reglementările cu trecerea timpului, alegând soluția „mai ușoară” și-au formulat cererile conformându-se reglementărilor. Astfel caracterul mozaic, elementul cel mai important al înverzirii, și-a pierdut importanța, și au marcat elemente ZIE de o importanță mare, dar de o valoare mai scăzută, și se conformează normelor.

Parcele mici însămânțate primăvara

* * *

Concluzii

În anii ce au urmat după înverzire s-a observat o schimbare semnificativă în structura culturilor județului, a crescut biodiversitatea biotopurilor agrare. Desemnarea, ocrotirea elementelor ZIE ce se regăsesc în regulamente a fost de scară largă, astfel contribuind la caracterul mozaic al peisajului județului Békés. Totodată cu trecerea timpului s-a observat o oarecare restaurare continuă în structura culturilor, iar de-alungul acestui proces la sfârșitul perioadei de finanțare proporția culturilor semănate a fost asemănătoare cu anii ce au precedat perioada de un deceniu precedentă. A scăzut cerea elementelor ZIE, se concentrează doar pe elemente în tablă.

Margine de câmp

Fotografii: dr. Attila Rákóczi

Acvila de munte sau despre un simbol național prea puțin cunoscut

Câți dintre Dvs. știu ce pasăre e ilustrată pe stema României?

Vă mărturisesc că până acum câteva zile nici eu nu știam că este o acvilă de munte și, cu atât mai puțin, că ea cuibărește și în județul Bihor.

Este una dintre cele mai rare păsări răpitoare care cuibăresc în România, având o populație estimată la aproximativ 90-150 de perechi. Ca mărime, este a doua pasăre răpitoare cuibăritoare din țară (după codalb) și una dintre cele mai răspândite răpitoare din emisfera nordică.

– Habitatul acvilei de munte,
Parcul Natural Apuseni
– Acvilă de munte – adult în zbor

În 2001, când colegii mei de la Milvus au pus bazele programului de monitorizare a speciei, existau date sporadice despre cuibărit. De atunci, a fost evaluată populația acvilei de munte în: Munții Apuseni, Munții Banatului, Munții Retezat și parțial Carpații Orientali. Au fost identificate peste 50 de perechi în România, 21 de pui au fost inelați și trei pui monitorizați prin transmițători satelitari GPS. La sfârșitul lunii iunie, am efectuat o ieșire în partea bihoreană a Munților Apuseni, pentru adunarea datelor din perioada de cuibărit.

păsărilor. Se crede că este cauzat de stresul pentru hrană și asigură dezvoltarea abilităților competitive necesare supraviețuirii pe termen lung. Puii noștri păreau de aproximativ nouă săptămâni. Am reușit să-l surprindem pe unul dintre ei în timp ce regurgita o ingluvie (oase și alte resturi de hrană nedigerată).

Doi pui de acvilă de munte, Parcul Natural Apuseni

Căutăm cuibul de acvilă prin lunetă

Partenerii, perechi pe viață, își construiesc mai multe cuiburi, pe stânci sau pe arbori bătrâni, pe care le folosesc prin rotație de-a lungul mai multor ani. Pot trăi chiar și 30 de ani. Din păcate, deranjul păsărilor este una dintre principalele amenințări la adresa acestei specii în perioada de cuibărit – alpinismul, zborul cu parapanta, turismul necontrolat sau practicarea motosporturilor. Așadar, ne-am instalat luneta pentru a putea observa cuibul de la distanță. Mare ne-a fost bucuria când am văzut chiar doi pui. De regulă, puiul mai mic moare în primele săptămâni de viață, fiind agresat în mod constant de cel mare. Fenomenul se numește cainism și este destul de răspândit în lumea

* * *

Am căutat apoi un loc deschis, ca să ne fie mai ușor să vedem și adulții. Ajung la maturitate sexuală la 3-5 ani, iar șansa succesului reproductiv crește odată cu vârsta. Cu o anvergură a aripilor de până la 2,20 m, acvila de munte nu poate vâna în păduri. Pajiștile reprezintă principalul loc de procurare a hranei. Se hrănesc cu mamifere (iepuri, marmote), păsări, reptile, dar pot consuma și cadavre pe timp de iarnă.

Spre norocul nostru, au apărut și adulții. I-am observat pe amândoi rotindu-se deasupra cuibului și, când unul dintre părinți s-a lăsat pe vârful unui conifer, un șoim călător (*Falco peregrinus*) ne-a oferit un spectacol de excepție – își apăra și el teritoriul de acvilă, zburând spre el în picaj. Comportamentul acvilei a fost impresionant – a preferat să se retragă printre crengile unui molid, unde nu-l mai ajungea șoimul. Colegul îmi spune zâmbind: “Acum nu mai lipsește decât să vezi cum adulții vin cu prada la cuib și ai parte de o emisiune completă tip National Geographic live!”

Acvilă de
munte
– adult

În materialul lui Laurențiu Manolache de pe www.pressone.ro, Ileana Căzan, autoare a cărții „Imaginar și simbol în heraldica medievală” spune că „acvila este unul dintre simbolurile cele mai vechi, simbolul legiunilor și al puterii imperiale romane”. Se pare că în Antichitate și în Evul Mediu a existat o preferință mai ales pentru leu și pentru acvilă pentru că erau „asociate cu ideea de regalitate în regnul animal”.

Mă întreb cum se face că știm mult mai multe despre leu decât despre acvila de munte, care este o specie nativă și, iată, un simbol național. O veți găsi pe bancnote, pe monezi – o aveți în portofel. Chiar termenul de *pajură* a intrat în vocabularul nostru din latinescul *aquila*, *Aquila chrysaetos* fiind denumirea științifică a acvilei de munte. De-a lungul anilor, multe capete s-au schimbat, dar pajura a rămas. Iar noi mizăm în continuare pe ea.

Asociația Milvus Transilvania Vest

Consultant de specialitate: Kovács István

Fotografii: Zsolt Hegyeli, Attila Nagy, Laura Turdean

Dansul de toamnă al vântureilor de seară din locurile de aglomerare

Loc de aglomerare din județul Arad

Parcurge 7.000 km de două ori pe an: toamna, când pleacă din Europa înspre locurile de iernat din Africa, și primăvara, când face drumul înapoi, înspre locurile de cuibărit. Într-o jumătate de zi traversează Marea Mediterană, în două zile Munții Carpați și în mai puțin de trei zile Deșertul Sahara. Femela cântărește în medie 165 g, iar masculul 142 g. Acesta este vânturelul de seară.

În 1766, Carl Linnaeus, părintele taxonomiei, a numit specia *Falco vespertinus*, după lat. *vespertinus* – de seară, derivat din lat. *vesper* – seară. Numele e o aluzie și la vecernie, slujba creștină bisericească care se face seara și care include ritualuri și imnuri de mulțumire pentru ziua care a trecut. În cazul vântureilor de seară, acest

Loc de aglomerare din județul Bihor

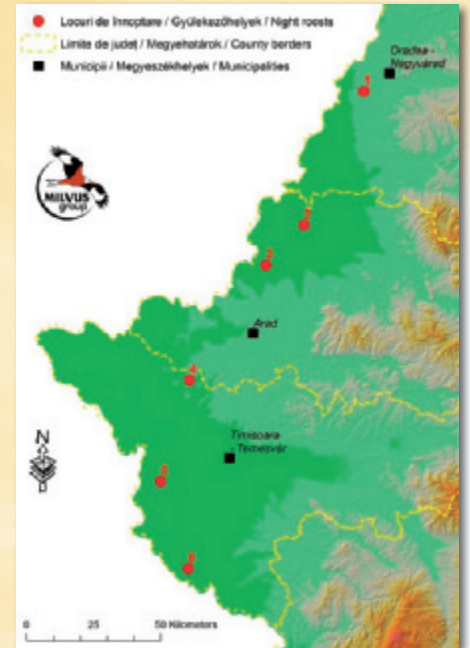
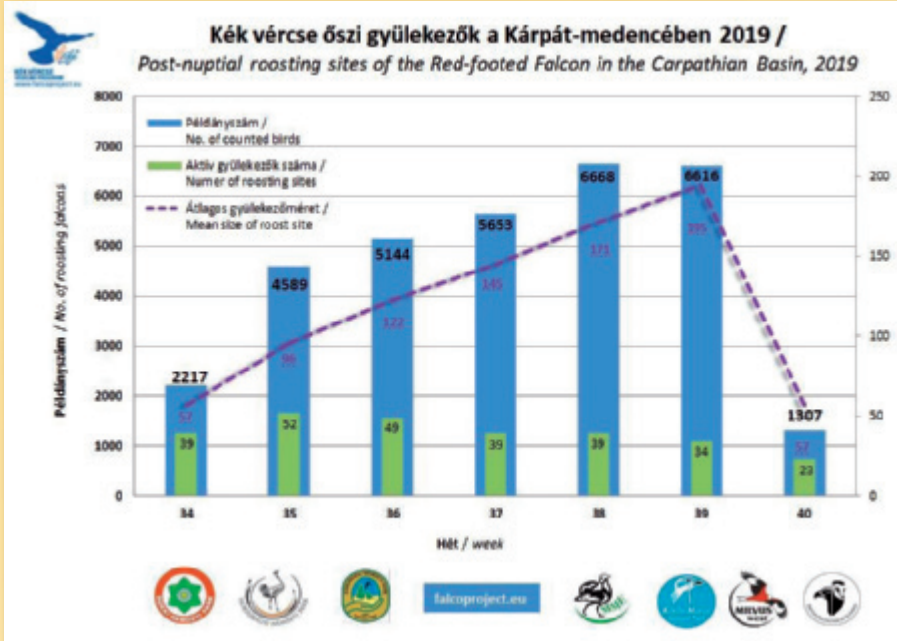

ritual e cât se poate de evident în perioada pre-migrației și face parte din peisajul de toamnă al pusteii.

De multe ori, se produc adevărate aglomerări în locurile de înnoptare. Iată de ce acestea reprezintă puncte deosebit de importante pentru specie. Ni le putem imagina ca pe niște hanuri pe mari rute comerciale din vremuri medievale, unde călătorii se puteau bucura de adăpost și mâncare.

Recensământul sincronic de toamnă din vestul României

Grupul Milvus se implică de 13 ani în numărătorile sincronice care urmăresc acest fenomen, iar recensământul a continuat și în 2019. Aceste monitorizări s-au extins aproape în întregul Bazin Carpatic și, în medie, se efectuează numărători în mod concomitent între 40-50 de locații din: Serbia, Slovacia, România și Ungaria. Întocmai ca și în alți ani, monitorizarea sincronică, după cum ne-am obișnuit să o numim, s-a realizat săptămânal, în fiecare miercuri seară, respectiv, în zorii zilei de joi, pentru a evita astfel numărarea de două ori a exemplarelor care își schimbă periodic locul de înnoptare. Ca și în anii trecuți, am monitorizat șase locuri de aglomerare, situate aproape de frontiera de vest a României. Dintre acestea, trei se află în Crișana și alte trei în Banat.

În total, am numărat 11.760 de vânturei de seară în cele șapte zile de monitorizare în vestul României. Comparativ cu anii anteriori – 10.954 în 2018, 11.878 în 2017, 10.808 în 2016, 2019 poate fi catalogat ca fiind un an obișnuit. Am înregistrat 5.092 exemplare în Crișana și 6.668 în Banat, reprezentând în procentaje: 43%, respectiv 57%. Procentajul ultimilor ani era de: 48-52% în 2018, 55-45% în 2017, 54-46% în 2016.

Numărul maxim (3.689) din Ungaria a fost înregistrat în a patra săptămână, în timp ce în zona de vest a României, după două săptămâni: 2.811. În Ungaria era în mijlocul perioadei de înregistrări maxime, pe când în România era spre sfârșitul acesteia. Astfel, mulțimea care se deplasează încet spre sud ajunge mai târziu în locurile de înnoptare din județele Arad, respectiv Timiș.

Știrea de „senzație” din 2019 a fost faptul că, după 15 ani, vântureii au părăsit locația de la Uivar (județul Timiș) - cel mai vechi loc de aglomerare cunoscut de noi, și s-au mutat în zona frontierei româno-sârbe, în apropierea localității sârbe Peterda, la aproximativ 10 km de vechiul loc de înnoptare. Căuza a fost tăierea treptată a ploilor pe care se adunau vântureii. Evaluând datele, presupunem că transferul s-a realizat treptat, nu de pe o zi pe alta, deoarece, spre deosebire de numerele mici de la Uivar, lângă Peterda am găsit 3-400 de vânturei. Noua locație de aglomerare a fost monitorizată de că-

tre colegii din Serbia începând cu a doua parte a perioadei de recensământ.

Protecția acestor locuri este esențială, deoarece în această perioadă păsările se pregătesc fizic pentru migrație. Dacă nu au condiții bune (de exemplu, locurile de înnoptare sunt deranjate), crește nivelul de stres și scade condiția fizică. Prin urmare, scade procentul acelor păsări care supraviețuiesc migrației de toamnă, se vor întoarce mai puține exemplare și suferă populația cuibăritoare.

În urma centralizării datelor din întreaga parte de vest a României, reiese că datele din 2019 urmează media rezultatelor din ultimii 10 ani. Prin punctul maxim atins în a doua jumătate a lunii septembrie, linia ilustrează ceea ce e specific acestui areal, că timp de 5-6 săptămâni numărul vântureilor din locurile de înnoptare crește în mod continuu.

Informațiile cu privire la distanțele pe care le parcurg vântureii de seară și durata acestora ne parvin din datele obținute prin transmitătorii satelitari cu care au fost echipate mai multe exemplare de vânturel de seară. Dintre cele 29 de transmitătoare montate până acum de către Societatea Maghiară de Ornitologie și pentru Conservarea Naturii (MME) și Grupul Milvus, a rămas doar unul singur activ, iar purtătoarea - Ríngló, o femelă, a ajuns cu bine în Angola și a patra oară cel puțin.

Fotografii: Attila Nagy

Vânturel de seară
– mascul

Vânturel de seară
– femelă

Statuia Cerbul
din centrul orașului

Traseul istoric precum și memorialul ce
simbolizează Centrul țării

SZARVAS

Orașul multicolor ce oferă experiențe unice

E de ajuns doar să pășim peste hotarul orașului Szarvas, și observăm dintr-odată că acesta e o adevărată localitate de parc natural. Pe lângă prezența vie a naturii putem simți atmosfera culturală și cea mentală ce - cu cunoașterea detaliată a localității - devine din ce în ce mai puternică. Toate aceste informații devin remarcabile dacă suntem conștienți de faptul că peisajul curent al localității Szarvas a înflorit de-alungul a doar trei secole din „pustietatea” mocirlelor.

Cronica lui Anonymus menționează localitatea cu numele de „Szarvashalom”. Existența satului din epoca arpadiană de pe vremuri este atestată de un document din perioada dintre 1284-85, regele Ladislau Cumanul a datat multe dintre legi din „Szarvashalom”.

Istoria modernă a orașului datează din 1722, când noul boier al regiunii, baronul János György Harruckern a populat regiunea cu familii de iobagi slovaci. La răscrucea dintre secolele XVIII.-

XIX. s-a desfășurat o dezvoltare semnificativă datorită unei personalități importante în istoria orașului, Sámuel Tessedik. Pastorul cu cunoștințe vaste a făcut ca acest târg să fie o localitate prosperă, deoarece aici la Szarvas a înființat prima școală cu profil agrar al Eu-

ropei. Au evaluat de asemenea metoda îmbunătățirii solurilor saline, au prezentat locuitorilor orașului tehnicile agricole moderne. A construit clădirea școlii (ce funcționează ca muzeu în zilele noastre), precum și biserica veche evanghelică. Prin construcțiile de dimensiuni mari, precum și prin lucrările lui de urbanizare au schimbat semnificativ imaginea orașului destul de dezordonat până în acea perioadă, în locul străzilor neregulate a construit o rețea de străzi în formă perfectă de tablă de șah.

O altă stație importantă în dezvoltarea orașului a fost așezarea în 1834 a gimnaziului la Szarvas. Printre alții Péter Vajda, polihistorul epocii reformelor, respectat chiar și de Petőfi, precum și lingvistul Mór Ballagi (Bloch), esteticianul Ágost Greguss și botanistul István Koren.

În viața orașului Szarvas în secolul XIX. un rol important l-a avut familia contelui Bolza. Au construit castele pe malul

Localitatea Szarvas și împrejurimile acesteia pe harta primei evaluări militare din Ungaria (1782-1785)

Crișului, au construit moara uscată ce este o adevărată curiozitate chiar și în zilele noastre, au înființat dumbrava Anna, precum și grădina Pepi numit după József Bolza – numele de azi este Arboretul din Szarvas.

Lipót Réthy a înființat prima tipografie a județului Békés la Szarvas în 1847. În timpul revoluției din 1848 orașul Szarvas ce a avut un consiliu bine organizat și-a pierdut titlul de oraș (datorită autonomiei comunelor învecinate) în 1872, apoi a devenit oraș din nou în 1967.

După al doilea război mondial cele mai importante aspecte ale vieții orașului au devenit educația și munca de cercetare: Institutul

Sámuel Tessedik
(1742–1820)

– Sursă: Wikipedia

de cercetare a irigațiilor și Institutul de cercetare piscicolă (cele două instituții funcționează sub numele comun de NAIK-HAKI), precum și prin înființarea Colegiului Pedagogic și Facultății de Management de Mediu, Apă și Agricultură Sámuel Tessedik orașul Szarvas a devenit centrul intelectual al județului Békés.

Competitivitatea turistică din țară după trecerea în noul mileniu a pus orașul Szarvas într-o nouă situație plină de provocări. S-a dovedit însă că localitatea a trecut cu ușurință peste aceste obstacole, și a reușit să atribuie valorile scopurilor în rândul localităților de parc natural.

Sursă: www.szarvas.hu

LOCALITATEA SZARVAS ÎN ZILELE NOASTRE

– PRIMARUL
MIHÁLY BABÁK

Vizitatorii orașului nostru sunt foarte surprinși de faptul că Szarvas, ca o localitate centrală a județului Békés apostrofat în opinia publică ca regiune agrară, precum și împrejurimile acestuia dispun de nenumărate valori naturale, culturale, arhitecturale și intelectuale. E important spațiul verde datorită căruia orașul nostru este locul principal al recreației de lângă malul apei în valea Crișurilor.

Nu există vizitatori care nu ar admira comoara noastră naturală unică, brațul mort al Crișului de la Szarvas-Békésszentandrás. Brațul mort de aproape 30 km este una dintre cele mai mari ape stătătoare din țară, ce este în sine o destinație pentru cei ce vor să se recreeze într-un cadru natural, dar există în împrejurimi locuri dendrologice, cum ar fi dumbrava Erzsébet (Elisabeta), precum și arboretul nostru de renume mare, toate acestea transformă orașul într-un mediu cultural verde.

Această împărăție de lângă apă este populară nu doar printre cei ce colindă natura, pe lângă ecoturisti vin aici iubitorii de sporturi nautice, cei care doresc să se rela-

Centrul orașului Szarvas este plin de clădiri frumoase ale patrimoniului arhitectural (Hotelul Árpád)

La Szarvas se ivesc oportunități nenumărate pentru a participa în sporturi de apă și în activități în aer liber

xeze într-un mediu calm, dar este acest loc un paradis și pentru pescari care – mai ales în perioada de vară – generează un trafic turistic viou.

Poate nu e întâmplător faptul că în inima acestei regiune deosebite se află Direcția Parcului Natural Criș-Mureș unde trasee naturale, parcuri de animale și centre interactive de vizitatori așteaptă vizitatorii pe teritoriul dumbravei Anna, moșia de odinioară a contelui.

Atașamentul familiilor nobile față de orașul Szarvas este semnalat de valori arhitecturale cum ar fi Castelul Bolza și Castelul Csáky de pe malul gârlei, sau Castelul Mittrovszky și palatul Lengyel ce influențează în mare parte imaginea centrului orașului. Probabil nu e nevoie introducerea grădinei Pepi ce și-a primit numele după József Bolza și care cu noul nume, Arboretul din Szarvas este chiar și în zilele noastre cea mai mare colecție de plante și copaci vii.

Dar nu ne putem baza doar pe comorile naturale existente și cele culturale moștenite. Ca centru al Ungariei istorice este responsabilitatea noastră să creăm în orașul nostru un spațiu complet de valori ce – în concordanță cu spiritul locului – se adaptează bine nevoilor turistice ale timpurilor noastre.

Cel mai semnificativ element al acestuia este Teatrul pe Apă înființat în 2011, ce este poate cea mai importantă poveste de succes culturalo-turistică a deceniului trecut. Teatrul în fiecare vară chiar și cu șapte zeci de spectacole și un semnifi-

*Intrarea principală
a Arboretului
din Szarvas*

*Parcul de animale Körösvölgyi Állatpark
prezintă speciile de animale din trecut și cele ce
trăiesc și în zilele noastre în bazinul Carpatic*

Teatrul pe Apă din Szarvas construit pe malul apei

cativ număr de spectatori creează o atmosferă fabuloasă serilor de pe malul apei.

O valoare ce atrage mulți vizitatori, în special familii cu copii este parcul de machete Mini Ungaria unde se regăsesc modelele la scală redusă a mai mult de cincizeci de clădiri care fac parte din patrimoniului arhitectural al țării.

Datorită mediului natural excepțional, precum și ca rezultat al dezvoltărilor culturale din trecutul apropiat – mai ales în sezonul de vară – orașul Szarvas are un turism din ce în ce mai semnificativ.

Descoperirea orașului Szarvas și a împrejurimilor este recomandată mai ales cu bicicleta deoarece, pe lângă locurile ce atrag mase mari de turiști, se mândrește și cu valori unice care datorită unicității lor sunt minunile mici ale orașului.

Parcul de machete Mini Ungaria

Dintre acestea se înalță un monument protejat ce se află într-o uliță liniștită a localității, singura moară uscată din țară care mai funcționează și se află în locul lui original.

Această moară în sezonul de vară așteaptă vizitatorii cu programe în cadrul cărora se renasc tradițiile, obicei-

iurile legate de grâu și de pâine.

Viața la fermă este caracteristică împrejurimilor orașului Szarvas. Ca regiune agrară, cu ferme aici există tradițiile moștenite ale autosusținerii, iar această nevoie apare „din nou” în viața multora. Îndemnăm administrația locală ca să revitalizeze grădinile vechi, neîngrijite cu ajutorul oamenilor care iubesc grădinaritul. Încercăm să întărim aceste tradiții și cu ajutorul unor evenimente locale ce au în centru ocrotirea tradițiilor, cum ar fi Zilele Secerișului din Szarvas ce sunt populare pe bună dreptate pe lista festivalurilor din țară.

Datorită originilor noastre slovace se regăsesc în gastrocultura noastră mâncărurile tradiționale ale strămoșilor noștri cum ar fi kapustnica, plăcinta cu brânză și stafide, găluște cu prune, chiftele de cartofi, sarmale și bineînțeles cârnați. Se organizează nenumărate festivaluri și concursuri culinare pentru a promota aceste bunătăți delicioase.

Stocul nostru de valori însă nu este complet. Există nenumărate idei și oportunități pe orizont care pot înfrumuseța și mai mult orașul. Printre altele dorim să realizăm mișcarea economică a apei din gârlă, legarea printr-un pod a monumentului ce simbolizează centrul Ungariei istorice, precum și a arboretului ce se află pe cealaltă parte a gârlei, transformarea muzeului într-un spațiu mai interactiv pentru vizitatori, dezvoltarea ștrandurilor libere, formarea unui spațiu comunitar pe malul apei ce poate fi folosit și pentru diferite evenimente, dezvoltarea în continuare a traseelor pentru bicicletă, precum și renovarea hotelurilor, castelelor și a clădirilor emblematice ale orașului.

Pentru toate acestea însă a fost necesară multă muncă, perseverență, oamenii dedicați din Szarvas, sacrificii materiale. Uitându-ne însă la rezultate suntem mândrii, deoarece diplomatul american și ecologistul Colleen Bell după vizita lui la Szarvas a observat cu uimire: „Nici n-am știut că Ungaria este așa de frumoasă!”

Fotografii: korosturist.hu

Moara uscată ce funcționează din nou începând cu 2010 a fost renovată între 1972–73

DOBOZ

Satul cu comoare de o mie de ani

*Ciobanul care cântă la flaut este o statuie
ce comemorează istoria de o mie de ani a localității Doboz*

Priveliștea localității Doboz dinspre Crișul Dublu

Dacă citind titlul cineva se gândește la aurul ascuns al vremurilor trecute, se înșală. Localitatea Doboz ascunde comori mult mai reale. Are valori unice datorită cărora se înalță din rândul localităților de parc natural ca o bijuterie rară. Nu există o altă localitate în județul Békés care ar fi împrejurat de atâtea păduri de stejar, unde curburile albiilor apelor ar fi atât de romantice, și unde patrimoniul erei castelelor ar fi atât de intact.

Pe vremuri în hotarul localității Doboz multe ape curgătoare au transportat apele, cum ar fi Capul Repe-de, Crișul Mic, Curgerea Mică și Crișul Negru. Datorită mediului natural ce pulsează de viață, prezența popoarelor de dinaintea descălecatului maghiar este dovedit de nenumerate descoperiri arheologice. Dintre orașele și comunele comitatului numele localității Doboz apare pentru prima oară în vechile amintiri scrise. Un certificat datând din 1075 menționează că pe acest teritoriu au trăit fermierii lui Géza I. al Ungariei care au hrănit porcii curții regale cu ghindă în uriașele păduri de stejar din împrejurimi.

Cea mai probabilă ipoteză spune că numele localității se originează din cuvintele slave „dub, dubova, dubovy = stejar, pădure de stejar”, dar pare a fi probabil ca numele localității să provină din cuvântul maghiar vechi ce înseamnă prune mici, galbene. Această din urmă e susținută de faptul că în primele secole ale poporului maghiar, aceștia s-au ocupat cu pescăritul, cu vânatul,

și cu păstoritul, iar mai târziu populația a început să se ocupe de apicultură și pomicultură.

O relicvie semnificativă a epocii arpadiene este o fortificație din secolele 10-11, ce se ascunde în pădurea ce înconjoară localitatea Doboz în partea de Sud-Est, ce a funcționat ca adăpost, și a fost descoperită cu ajutorul săpăturilor arheologice, și este cunoscută sub numele de Cetatea lui Samson datorită unei legende legată de acesta.

Doboz a aparținut de moșia din Gyula între anii 1403 și 1566. După cucerirea Castelului din Gyula populația – cum de multe ori în secolele precedente – și-au găsit adăpost în mlaștinile și pădurile din împrejurimi, dar în 1665 invazia turcilor a distrus în totalitate localitatea, astfel acesta s-a depopularizat complet.

După expulzarea turcilor, datorită proceselor de repopulare, Doboz a devenit o localitate populată din nou. Dezvoltarea localității se datorează faptului că în anul 1798 Doboz a intrat în posesia familiei Wenckheim. În urma activității lor Doboz a devenit un centru domnesc,

*Cetatea lui Samson
Castelul de pe vremuri, ce
funcționează ca școală generală,
este o clădire modernă*

familia și-a condus moșia din Vésztő și Csorvás - unde funcționau ferme model de nivel european - din castelul lor ce s-a construit între 1805–1810, apoi a fost reconstruit de mai multe ori, iar în zilele noastre funcționează ca școală generală.

Managementul apelor din secolul XIX. a afectat și localitatea Doboz. O porțiune semnificativă a albiei Crișului Negru a fost separată, deconectată de la sistemul de apă vie, și a fost conectată în rețeaua Gyula-Békés ce a fost construită prin săpăturile de mărimi uriașe dintre anii 1856–1858, această rețea se află în afara granițelor localității cu numele de Crișul Dublu.

La cererea lui Dénes Wenckheim pe baza planurilor lui Nikolaus Schiedek arhitect din Viena în 1902 s-a construit biserica și cripta în stil neoromanesc, iar aceste monumente arhitecturale din epoca castelelor au rămas intacte până în zilele noastre.

Eforturile de industrializare din a doua parte a secolului XX. nu au lăsat amprente semnificative în viața localității Doboz ce și-a dobândit rangul de comună

în 1971 mai ales datorită rezultatelor deceniilor trecute, cum ar fi construirea rețelei de apă potabilă, precum și a rețelei de gaze naturale, implementarea transportului instituțional de deșeuri, înființarea grădiniței, a școlii, a bibliotecii, a căminului cultural, precum și a centrului de sănătate.

Doboz, acest „sat” de o mie de ani, de-a lungul istoriei lui a lăsat în urmă fermierii de pe vremuri ce se ocupau cu creșterea porcilor, precum și locuitorii cetății Samson, însă istoria localității, memoria fondatorilor și a celor care au ajutat prosperarea localității trăiește chiar și în zilele noastre.

*Capela Crucea Sfântă din Doboz
și cripta Wenckheim*

DESPRE LOCALITATEA DOBOZ DIN ZILELE NOASTRE

– PRIMARUL MIHÁLY KÖVES

De obicei când povestesc despre Doboz, menționez faptul că una dintre dezavantajele localității este de fapt un avantaj. Fiind departe de autostrăzi, de căi ferate nu putem fi parte a traficului direct, dar acest fapt devine din ce în ce mai apreciat în zilele noastre.

Localitatea cu un număr de 4300 de oameni este un loc liniștit, cu o atmosferă rurală, bogată în valori naturale. Suntem înconjurați de teritorii mari plini de copaci ce au rămas durabile datorită companiilor forestiere, și constituie locuri excelente pentru excursioniști.

În acest mediu idilic, plin de cântecul păsărelelor se află zona de recreere din Szanazug ce este parte a

*Stațiunea
Szanazug*

localității noastre din punct de vedere administrativ, numără 400 de proprietăți, și se află la întâlnirea Crișului Negru și cel Alb. Acest loc este de o importanță turistică. Pe ambele maluri ale Crișurilor unite ce sunt legate de feribot, se află ștranduri libere, porturi de agrement, restaurante și infrastructură de bază ce așteaptă cu drag iubitorii ștrandurilor, precum și iubitorii turismului activ care sunt adepții excursiilor pe jos, cu bicicleta sau pe apă. O atracție ecoturistică importantă din Szanazug este cetatea Samson ce se ascunde în pădure, iar turnul reconstruit al acesteia este vizitat de nenumărați turiști.

Parcul castelului ce se întinde pe o suprafață de 3,7 hectare face parte din patrimoniul natural și cultural al localității, iar lângă acest parc se află gârla romantică a Crișului Negru ce șerpuiește pe o lungime de 17 kilometri.

În parc, unde se ascund stejari, platani, tei, castani, gingkouri, grupuri de pini și aluni seculari, se află capela Crucea Sfântă din Doboz și cripta Wenckheim, care în mod miraculos au rămas intacte în totalitate, atât exteriorul cât și interiorul acestora. Capela este atracția turistică cea mai semnificativă a epocii castelelor, aici turiștii pot admira pupitrul construit din tuf calcaros de o frumusețe extraordinară, altarul principal construit din marmură albă de Carrara, cupola interioară a bisericii decorată cu mozaic de aur venețian, precum și pe lângă nenumeratele monumente din marmură și lemn turiștii găsesc aici freșce foarte frumoase.

*Parcul castelului
dinspre gârla Crișului*

*Capela apostrofată
ca „comoară” este locul preferat al maselor festive și a nunților*

În ceea ce privește patrimoniul construit, trebuie amintit hambarul din vecinătatea parcului castelului, conceput de Miklós Ybl, ce este proprietate privată în prezent și urmează a fi renovată.

Parcul unde se află un loc de joacă pentru copii, alei și bănci constituie un loc comunitar important în viața localității, aici turiștii și localnicii se pot delecta într-un cadru plăcut atât în viața cotidiană, de zi cu zi, cât și pe timpul evenimentelor speciale organizate aici.

De aceea dintre valorile noastre culturale suntem cei mai mândrii de viața noastră socială ce se organizează în jurul muncii active a 26 organizații civile. Trebuie menționat aici Asociația de Artă Populară din Doboz, membrii acesteia participă la diferite festivaluri culturale și sunt cunoscuți artiști populari de nivel național.

Clădirea poștei vechi constituie un loc al expozițiilor unde și-a găsit locul Casa Memorială, Sala de Expoziții de Istorie Locală și Casa de Creație populară Tamás Széchy, care datorită curții bine amenajată cu un cuptor este o altă locație importantă a vieții culturale a localității.

Datorită vieții sociale din localitatea noastră, evenimentele organizate aici sunt foarte populare. Din 2015 din nou se organizează festivitatea de 1 Mai ce atrage 1000–1500 localnici și turiști din localitățile învecinate datorită competițiilor de gătit, muzicii și dansului popular, precum și datorită competițiilor de sport. Un eveniment semnificativ este Festivalul de Miere din Doboz ce este un festival de două zile organizat în parcul castelului, iar oferta de programe elaborat cu ajutorul comunității atrage aproximativ 2000 de oameni. Un alt eveniment important organizat de trei ani este ziua națională de 20 august. Pe lângă acestea este foarte populară festivalul recoltei, precum și seria de evenimente din perioada de Advent.

Datorită bibliotecii de valori bogate, precum și datorită puterii comunității Doboz în zilele noastre este o localitate europeană modernă. Acest fapt se datorează și eforturilor de dezvoltare care oferă valoare turistică localității.

Visul administrației locale este construirea în viitorul apropiat al unui traseu pentru bicicletă între Doboz și Szanazug,

de unde cu ajutorul unui feribot se poate ajunge până la Gyula cu bicicleta.

Aceasta este o prioritate deoarece turismul cu bicicleta este din ce în ce mai popular în această regiune, de la Békéscsaba până la podul ce traversează Crișul Dublu se poate ajunge pe un traseu construit pentru biciclete.

*Festivalul recoltei și al dovieacului –
dansatorii folk ai Grădiniței Mesekert*

*Festivalul Mierii –
imperiul copiilor*

Szanazug, mai ales în perioada de vară este o atracție turistică, deoarece aici se concentrează turismul pe malul apei și turismul activ din Valea Crișurilor. Astfel în 2019 pe Criș s-a înființat o stație pe apă, datorită acestui fapt iubitorii turelor pe apă au infrastructura adecvată ce poate ajuta în viitor construirea traseului turistic pe apă de pe Crișuri.

Având în considerare cele menționate nu dorim ca Doboz și împrejurimile acestei localități să devină locul turismului de masă. Chiar și eu sunt adeptul ospitalității rurale, și ca leader al localității doresc ca scopurile noastre să fie reale, iar valorile oferite să se lege de acestea și să fie durabile.

Trebuie să ocrotim ceea ce avem: colțurile neatinsse de pădure ce ascund legenda lui Samson, apele de o frumusețe idilică, precum și datorită eforturilor comune ale comunității trebuie să ocrotim moștenirea lăsată de strămoșii noștri. Dorim ca Doboz împreună cu comorile localității să fie întotdeauna centrul universului!

Fotografii: Administrația Locală a Comunei Doboz

ÎNTR-O REȚEA CE SE EXTINDE ÎN MOD DINAMIC

– parcuri naturale în Ungaria

Parcurile naturale sunt exemple excepționale ale colaborării comunităților locale. Autoritățile locale, organizațiile civile și cele de fermieri, precum și localnicii regiunilor cu parcuri naturale își propun obiective comune, și se străduiesc să realizeze aceste obiective luând în considerare durabilitatea mediului, durabilitatea economică și socială. Rezultatele acestora au fost dezvăluite cititorilor în articole precedente, iar locuitorii care trăiesc pe teritoriul Parcului Natural Valea Crișurilor sunt martorii acestor rezultate. Organizațiile de parc natural sunt părți integrante ale unui sistem de cooperare mai larg deoarece – dacă nu luăm în considerare acum diferitele relații internaționale – rețeaua parcurilor naturale din Ungaria este veriga de legătură între unele regiuni rurale ale țării.

Râurile dau caracterul specific al peisajului din Parcul Natural Valea Crișurilor

Parcurile naturale din Ungaria au nenumărate caracteristici asemănătoare, dar totodată se mândresc cu caracteristici unice ce oferă diversitate rețelei parcurilor naturale. Similaritățile provin din modelul cu patru piloni atât de cunoscut, ce provine din Declarația Parcurilor Naturale Europene aplicată și în Ungaria. Aceste patru piloni:

- *prezervarea patrimoniului cultural, natural și peisagistic,*
- *educația mediului și informarea consumatorilor, întărirea atașamentului față de regiunile rurale,*
- *dezvoltarea regională durabilă, precum și*
- *turismul ecologic și recreația ce nu depășesc parametrii de securitate ale peisajului.*

Bine înțeles parcurile naturale nu trebuie să fie „exce-lente” în același timp în fiecare pilon. Activitatea parcurilor naturale se bazează pe valori culturale, naturale și peisagistice, și scopul este utilizarea durabilă a acestor valori, dar în același timp caracteristicile cele mai semnificative, precum și prioritățile și dezvoltările propuse pot fi diferite în diferitele regiuni. O importantă similaritate este de asemenea organizarea instituțională, deoarece organizațiile participante în cooperare desfășoară activitățile de parc natural cu ajutorul organizării muncii a parcurilor naturale.

Valorile naturale și culturale sunt pilonii de bază ai peisajului parcului natural – Câmp de mușețel în hotarul localității Békéscsaba

Rețeaua parcurilor naturale din Ungaria este în continuă dezvoltare în ceea ce privește conținutul cooperării și a mărimii teritoriului acoperit cu parcuri naturale. Astfel o importanță deosebită o are Asociația Parcurilor Naturale Ungare ce operează ca organizație umbrelă a parcurilor naturale din Ungaria care acordă ajutor parcurilor naturale în formarea cooperărilor naționale și internaționale, reprezentarea intereselor, realizarea proiectelor. Începând cu 2013, în favoarea dezvoltării parcurilor naturale din Ungaria, Asociația Parcurilor Naturale Ungare colaborează cu Ministerul Agriculturii, societatea Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. și Rețeaua Rurală Națională Maghiară.

Acordarea utilizării numelui de parc natural este responsabilitatea Ministerului Agriculturii, fără de care denumirea de parc natural nu se poate utiliza în Ungaria începând cu modificarea din 2004 a legii referitoare la protecția mediului.

Contribuția ministerială a fost dobândită pentru prima dată în 2005 de către Parcul Natural din Vértess. Apoi în mod regulat s-au înființat noi parcuri naturale, și în paralel cu familiarizarea conceptelor profesionale și de dezvoltare ce s-au născut ca rezultat al colaborării dintre cele patru organizații amintite mai sus, în nenumărate regiuni ale țării s-au luat decizii de a înființa parcuri naturale. Astfel între 2018 și 2019 numărul parcurilor naturale a crescut de la 9 la 16.

Primul care a dobândit consimțământul ministerial a fost Parcul Natural din Vértess în 2005 – Casa Geszner, Centrul pentru vizitatori al Parcului Natural din Vértess (Sursă: Asociația Parcului Natural Maghiar)

În prezent (martie 2020) rețeaua de parcuri naturale se întinde pe o suprafață de 9,5% din localitățile țării, și 9% din teritoriul țării. Distribuția teritorială a devenit din ce în ce mai egală, în zilele noastre în aproape fiecare regiune, adică din 19 județe ale țării în 15 județe există parcuri naturale care reprezintă foarte bine diversitatea peisajelor țării deoarece parcurile se regăsesc atât în zonele de câmpie, cât și în regiunile deluroase și muntoase, și chiar și în vecinătatea marilor orașe.

Numărul localităților acoperite cu parcuri naturale variază între 5 și 67, puțin mai mult de jumătate dintre localitățile de parc natural au o populație de aproape 1000

Parcurile naturale din Transdanubia de Sud s-au înființat în regiuni cu sate mici – Excursioniști la Golgota din Alsómocsolád în Parcul Natural Perla celor Șapte Râuri

Valorile urbane sunt deasemenea piloni importanți de parc natural

– Localitatea Kőszeg împreună cu turnul Eroilor în Parcul Natural Értokő (Sursă: Asociația Parcului Natural Maghiar)

de locuitori, 9% au o populație de mai mult de 5000 de locuitori (27 localități). Dintre localitățile de parc natural cea mai mică este Kára (cu mai puțin de 50 de locuitori), iar cele mai mari sunt Tatabánya și Békéscsaba. Parcurile naturale din regiunea Transdanubia de Sud s-au înființat pe teritoriile cu sate mici caracteristice regiunii, dacă luăm în considerare toate parcurile naturale atunci numărul mediu al populației teritoriilor este cea mai scăzută în Parcul Natural Koppányvölgy și Parcul Natural Hét Patak Gyöngye (206, precum și 328 locuitori). În parcurile naturale din Marea Câmpie Ungară și Transdanubia Centrală găsim localități mult mai populate, numărul populației este mai mare în Parcul Natural Valea Crișurilor și în Parcul Natural Gerecse datorită reședințelor de județ (Békéscsaba, precum și Tatabánya) ce iau parte în colaborare. Populația medie a localităților Parcului Natural Tápió și Parcului Natural Pilisi Sziklák ce sunt foarte aproape de Budapesta este remarcabilă în comparație cu media zonelor rurale (este între 3000–4000 locuitori).

Una din criteriile înființării parcurilor naturale este faptul ca măcar o parte din parcul natural să fie sub protecție naturală, adică să cuprindă un teritoriu natural protejat. Această condiție dă naștere la neînțelegeri în ceea ce privește relația dintre parcuri naturale și teritorii naturale protejate, astfel este necesară clarificarea faptului că parcurile naturale nu sunt parte, ca categorie juridică a teritoriilor naturale protejate, și prin înființarea lor nu apar în mod automat noi teritorii protejate. Totodată parcurile naturale au un rol semnificativ în socializarea scopurilor de protecție a naturii și a peisajului, ceea ce rezultă din modelul cu patru piloni, dar găsim nenumărate exemple și pe plan internațional. Practica maghiară arată că este indispensabilă cooperarea strânsă dintre parcurile naturale și societățile comerciale responsabile pentru gestionarea pădurilor de stat, precum și directoratul parcului național în ceea ce privește educarea mediului și turismul ecologic.

Teritoriile parcurilor naturale și teritoriile protejate la nivel național se pot suprapune. Există nenumărate exemple, parcurile naturale în strânsă colaborare cu administrațiile locale pot avea un rol important în susținerea protejării la nivel local, în așezarea sub protecție naturală de nivel local a teritoriilor noi, precum și în conștientizarea acestor valori. Este o practică comună suprapunerea dintre unele teritorii protejate la nivel național și părțile mai mici sau mai mari ale zonelor protejate. Din punctul de vedere al ocrotirii diversității peisagistice din Ungaria este importantă în cazul teritoriilor ce în prezent nu sunt sub protecție propagarea metodelor agricole tradiționale, durabile, sau conservarea valorilor peisagistice unice și conservarea caracterului peisajului atât de caracteristică unor regiuni.

Diversitatea parcurilor naturale este evidențiată și de rezultatele, activitățile celorlalți „piloni”. Importanța relației dintre turism responsabil și localități este subliniată prin înființarea unui sistem complex de trasee turistice de parc natural pe teritoriul Parcului Natural Cserhát, ce oferă transport fără autocar (mai ales pe jos sau cu bicicletă) între atracții și localități. Parcul

Natural Felső-Bácska–Homokhát se implică în cicloturismul pe rute de mare distanță prin dezvoltarea ecoturistică a pistei EuroVelo 13, adică pista pentru cicliști Cortina de Fier. Datorită centrului de vizitatori al Parcului Natural Gerecse este posibilă o legătură cu turismul religios, deoarece facilitatea s-a înființat într-un loc de pelerinaj cunoscut, la Péli-földszentkereszt.

Programul „Împreună pentru tineri!” organizat în Parcul Natural

Asociația Parcului Natural Maghiar cu sprijinul Ministerului Agrar realizează nenumărate serii de programe educaționale de mediu (Parcul Natural Perla celor Șapte Râuri – Sursă: Asociația Parcului Natural Maghiar)

Turma de bovine grii „szürkemarha” în Parcul Natural din Vértess – Sursă: Asociația Parcului Natural Maghiar

ajutorul proiectului LEADER se formează pachetul turistic complex în cadrul căruia se achiziționează printre altele și o flotă de biciclete.

Începând cu 2017 parcurile naturale în fiecare toamnă într-un mod coordonat, la nivel național, prin organizarea unor drumeții în natură se alătură inițiativei Consiliului European potrivit căreia data de 20 octombrie este Ziua Internațională a Peisajului în toată Europa. Anul acesta pentru a treia oară s-a organizat Competiția Națională de Parc Natural de data aceasta la Hollókő, după ce în trecut s-a organizat la Kőszeg și Győrújbarát.

Primavara trecută (2019) s-a realizat seria națională de programe de educare ecologică cu numele „Și tu poți contribui la schimbare!” în parcurile naturale din țară cu coordonarea Asociației Parcurilor Naturale Ungare și suportul Ministerului Agriculturii. Scopul evenimentelor este sensibilizarea părinților și a elevilor școlilor primare ce funcționează pe teritoriul parcurilor naturale din Ungaria cu privire la importanța problemelor de mediu, la responsabilitățile legate de aceste probleme, precum și conștientizarea printre participanți a activităților parcurilor naturale.

Fotografii: György Tószögi

Programele educaționale de mediu primesc un rol important în Parcul Natural Valea Crișurilor

Parada recoltei în Parcul Natural Cserhát – Sursă: Asociația Parcului Natural Maghiar

Pannontáj-Sokoró, precum și evenimentele legate de acest program atrag atenția la importanța educației și sensibilizării ecologice. Legătura dintre prezervarea valorilor naturale și sensibilizare se regăsește atât în parcurile naționale, cât și în parcurile naturale. Începând cu 2008 în fiecare an Asociația pentru Parcul Natural Írottókő și Directoratul Parcului Național din Órség împreună organizează evenimentul „Lunca e a noastră!”, ce a fost câștigătorul categoriei „Experiențe comune cu localnicii” a competiției Experiența Ecoturistică a Anului 2018. Legitimitatea de parc natural al dezvoltării regionale durabile și dezvoltării regiunilor rurale este susținută de mai multe proiecte. De exemplu în Parcul natural din Kapos-hegyhát nenumărate proiecte LEADER au ajutat desfășurarea cursurilor, programelor, sălilor de expoziție de parc natural, în Parcul Natural Tápió tot cu

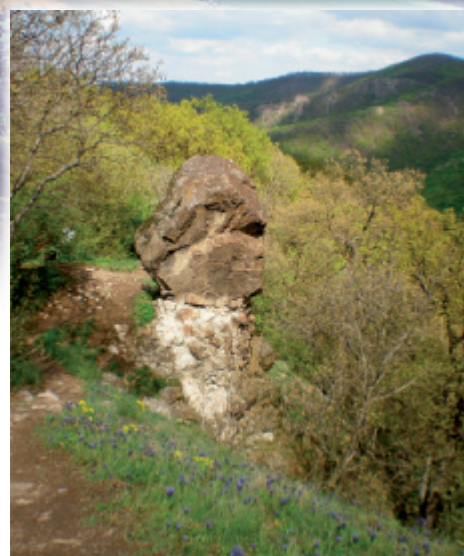

Pacul Natural Pilisi Sziklák (Rocile din Pilis)

Documentul fondator al Parcului Natural Pilisi Sziklák (Rocile din Pilis) a fost înmănat la data de 25 septembrie 2019, în localitatea Keszthely – dr. András Rácz, secretarul de stat responsabil de mediu al Ministerului Agrar a înmănat acest document domnului András Nyíró, președintele Asociației Keszthely Prosper. Parcul Natural a fost înființat ca cooperarea a 5 localități (Keszthely, Piliscsév, Piliscsaba, Pilisszentkereszt, Pilisszántó) cu scopul ca această regiune cu o istorie bogată, diversificată în valori naturale să aibă oportunitatea de a se sprijini în viitor turismul durabil ce oferă servicii suplimentare.

*Stânca Ferenczy,
unde simțim bătăile inimii pământului*

Pilis (sau Munții Pilis) este o parte a Munților Transdanubieni format din calcar și dolomit. Cel mai înalt punct al regiunii este Muntele Pilis de 756 m. Regiunea merită vizitată nu doar datorită vârfurilor muntoase, dar și datorită nenumăratelor valori naturale ce se regăsesc în această zonă. Pădurile regale ocrotite de fagi și de stejari ce se află între Esztergom-Visegrád-Buda fac parte de regiunea Pilis, totodată aparțin de această regiune teritoriile

*În Pilis se găsesc teritorii
păduroase neatinse*

păduroase distruse datorită vărâritului, ce mai târziu au fost împădurite din nou. Contrastul se regăsește și la nivel social, deoarece unele localități ale parcului natural fac parte din aglomerația orașului Budapesta, altele se află departe de zgomotul orașului, și emană o atmosferă rurală.

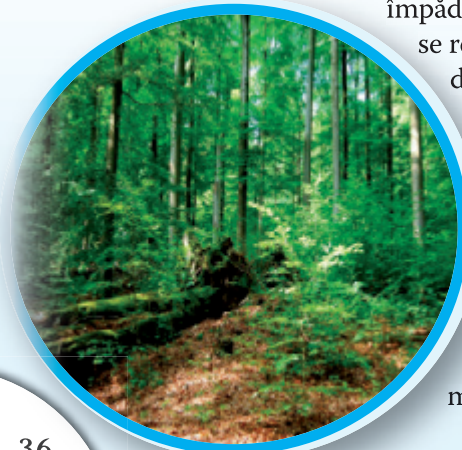
Este important de menționat faptul că de-

alungul secolelor această regiune a fost traversată de drumul cel mai important al țării ce leagă Viena cu Buda și cu Pesta, în zilele noastre este cunoscut sub numele drumul principal nr. 10. Din punct de vedere istoric este extrem de semnificativ drumul roman ce se regăsește în multe locuri chiar și în zilele noastre, ruinele mănăstirii cisterciene și cel al paulinilor, precum și patrimoniul minier atât de prosper în trecut.

Deși găsim în Pilis valori naturale, istorice, culturale, precum și gastronomice foarte tentante, cea mai semnificativă atracție a regiunii este calmul și liniștea.

Prima destinație a mișcării naționale de turiști a fost regiunea Pilis în anii 1910, aici drumețiile au o tradiție de o sută de ani

*În Pilis sunt multe râuri
cu văi misterioase*

Stânca Gomba (Ciupercă) în apropierea localității Pilisszaba

Peștera Fehérszirti-Kétylúkú

CE ASCUNDE REGIUNEA PILIS?

- Canioane minunate de mai multe milenii unde curg pârâiașe cu apă limpede.
- Observatoare de unde în vreme cu cer senin se pot observa crestele mai joase ale munților Tatra.
- Monumente sacrale și istorice ce ne învață despre istoria bogată a regiunii.
- Nenumărate trasee ce ne ajută să descoperim cel mai diversificat și mai frumos lanț muntos al țării.
- Peșteri bogate în minerale speciale ce oferă habitat multor specii ocrotite.

VALORI NATURALE PROTEJATE

Din punct de vedere ezoteric, în Munții Pilis, mai exact în apropierea locului Dobogókő se află „chakra inimii Pământului”. Ajungând în Stânca Ferenczy putem simți energia pozitivă, iar tot trupul nostru se umple cu energie. Pe vremuri chiar și șamanii au recunoscut că acesta este un loc deosebit, iar cultul trăiește în continuare.

Nu există nici un singur loc în Pilis unde nu am găsi ceva special, dar în apropierea localității Pilisszentkereszt se găsește Stânca Vaskapu, o formațiune asemănătoare unei poarte de fier ce este dincolo de orice imaginație. Nu există traseu pentru turiști ce ar duce la canion și la această formațiune, totuși merită să vizităm acest loc, deoarece priveliștea este minunată.

Nu e necesar să vizităm Munții Alpi ca să facem drumeții într-un adevărat canion. Râul Dera de-alungul secolelor a format valea cunoscută în zilele noastre sub numele de Canionul Dera. Excursionistii pot parcurge o distanță de aproape șase sute de metrii pe stânci și poduri de lemn vechi, unde peisajul misterios este bogat în cascade mai mici și mai mari. Datorită microclimei speciale se regăsesc aici niște specii unice, caracteristice doar acestei regiuni a țării.

În Parcul Natural Pilisi Sziklák există nenumărate formațiuni stâncoase speciale, unele dintre acestea uimesc turiștii cu forma lor inedită.

ATRAȚII

Localitatea Pilisszántó ne duce cu mintea la cariera închisă, dar din punct de vedere arhitectural aici putem admira o adevărată curiozitate. Pe baza planurilor lui Imre Makovecz și József Örfi s-a construit capela Sfintei Fecioare Maria ce merită vizitată. Exclusivitatea acestui loc constă în faptul că în dimineața echinocțiului de iarnă, în decembrie soarele ce răsare în spatele pasului Ziribár iluminează Sfânta Fecioară ce stă în fața altarului. Capela inaugurată în 2006 a devenit un loc de pelerinaj popular printre cei cu un mare respect pentru Sfânta Fecioară.

Cum au trăit maghiarii pe vremea descălecatului? Răspunsul îl poate afla oricine dacă petrece câteva ore în iurtele de la Dobogókő. Aceste locuri ce oferă o experiență unică pentru oamenii zilelor noastre combină tradiționalul cu cel

modern: pe de o parte ne putem relaxa aici experimentând modul de viață al strămoșilor noștri din epoca arpadiană, iar pe de altă parte nu trebuie să ducem lipsă nici de serviciile de bază.

GASTRONOMIE

Pe o mare parte a acestui teritoriu s-a cultivat viță-de-vie, dar datorită dezastrelor naturale

Capela Sfintei Fecioare Maria din localitatea Pilisszántó

Recoltarea lavandei în localitatea Kesztlőc

și modului de viață schimbător în zilele noastre doar în regiunea localității Kesztlőc găsim mai multe hectare de viță-de-vie. Crama Szivek se lea-

gă cu mai multe fire de localitate, această

vinărie oferă vizitatorilor

cel mai bun vin al regiunii.

Vinăria este cel mai semnificativ

participant al evenimentelor regionale și

naționale datorită faptului că familia Szivek pro-

Festivalul Pincefalu în localitatea Piliscséve

duce cu dăruire și multă muncă vinuri unice de calitate.

Dacă mergem la Piliscséve, neapărat trebuie să vizităm Ferma Apis unde putem gusta cașcaval, iaurt și miere de casă. De comuna cu tradiții slovace aparține localitatea Pincefalu ce pare a fi doar un șir de vinării izolate și abandonate de-alungul întregului an. Însă când se desfășoară aici Festivalul Pincefalu din Piliscséve, adică cel mai important eveniment al regiunii, este plin de turiști care vizitează vinăriile și savurează comorile prețioase și bine păstrate ale viticultorilor locali.

Pe lângă gusturile și aromele tradiționale vizitatorii pot participa la recoltarea lavandei – o plantă medicinală foarte populară în zilele de azi chiar și în Pilis – în Kesztlőc.

TURISMUL ACTIV

Traseele de bicicletă ce se dezvoltă în continuare oferă o oportunitate excepțională acelor turiști care aleg turismul activ în timpul excursiilor în Pilis.

Regiunea Pilis este străbătută nu doar de trasee pentru drumeți și cicliști, dar și de trasee pentru călăreți. Nu e de mirare că la Piliscsaba vizitatorii sunt așteptați de Herghelia pentru familii. Călăritul în Pilis poate fi o activitate potrivită pentru părinții care doresc să petreacă puțin timp departe de zgomotul orașului și pentru copiii care doresc aventuri.

EVENIMENTE

Pe teritoriul parcului natural se organizează ture de performanță de vreo două ori pe lună, vin aici grupuri de excursioniști, precum și un număr mare de turiști care

vizitează aceste meleaguri când vremea este po-

trivită pentru drumeții. Începând cu 2001 se organizează

aici Maratonul Muntos de la Dobogókő care este competiția

cea mai dură și în același timp cea mai interesantă pentru

iubitorii crosului. Spartacus SKE din Tabán se adresează

acelora care doresc să dovedească de ce sunt în stare familiei, prietenilor.

Competiția la sfârșitul căreia concurenții au oportunitatea de a admira o priveliște impresionantă, se bucură de o popularitate deosebită.

Printre activitățile parcului natural se află evenimentele ce ținesc cunoașterea unor fenomene naturale speciale. Din acest punct de vedere trebuie amintit Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Printre activitățile parcului natural se află evenimentele ce ținesc cunoașterea unor fenomene naturale speciale. Din acest punct de vedere trebuie amintit Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Printre activitățile parcului natural se află evenimentele ce ținesc cunoașterea unor fenomene naturale speciale. Din acest punct de vedere trebuie amintit Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Printre activitățile parcului natural se află evenimentele ce ținesc cunoașterea unor fenomene naturale speciale. Din acest punct de vedere trebuie amintit Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Printre activitățile parcului natural se află evenimentele ce ținesc cunoașterea unor fenomene naturale speciale. Din acest punct de vedere trebuie amintit Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Printre activitățile parcului natural se află evenimentele ce ținesc cunoașterea unor fenomene naturale speciale. Din acest punct de vedere trebuie amintit Minifestivalul Stelelor Căzătoare din Kesztlőc sau roirea licuricilor legată de sărbătoarea Sfântului Ioan.

Cerul înstelat și licuricii sunt atracțiile parcului natural

Fotografii: Parcul Natural Pilisi Sziklák (Rocile din Pilis)

Parcul Natural Ezüsthárs (Tei argintiu) din Zselic

Parcul cu Stele din Zselic se află în inima Ariei Protejate din Zselic

Ideea de bază a înființării Parcului Natural Ezüsthárs (Tei argintiu) din Zselic s-a conturat pentru prima oară în 2016. În acest an Asociația Dobogó din Kaposméről a început efectuarea unor studii, precum și o colaborare și consultare cu administrațiile locale ale regiunii. Punctul de pornire al consultărilor a fost clădirea unui sistem unitar ca program de dezvoltare rurală durabilă ce constituie baza cooperării parcurilor naturale.

Parcul Natural Ezüsthárs (Tei argintiu) din Zselic se situează în macroregiunea colinelor Transdanubiene Sudice, mai exact în microregiunea Dél-Külső-Somogy. Teritoriul aparține în totalitate de raionul Kaposvár ce se află în județul Somogy. Atinge granițele administrative a 14 localități, acestea sunt următoarele: Kaposméről, Kaposújlak, Bárdudvarnok, Zselickisfalud, Szenna, Patca, Kaposszerdahely, Bószénfa, Hajmás, Szilvásszentmárton, Visnye, Zselicszentpál, Kaposgyarmat și Gálosfa. Suprafața totală a parcului natural este de 26.503 hectare (265,03 km²), este cu două ori mai mare decât teritoriul de parc natural de mărime minimală (10.000 ha) prescrisă de lege. Peisajul teritoriului este dominat de dealuri împădurite unde oamenii se ocupă în special cu silvicultură, producția agricolă este caracteristică doar microregiunii Dél-Külső-Somogy. Pe teritoriul parcului natural se află nenumărate valori naturale și arhitecturale.

Râul Kapos este principalul curs de apă din parcul natural

În ceea ce privește utilizarea teritoriului, în regiunea parcului natural sunt despărțite vizibil Valea Kapos și relieful deluros Dél-Külső-Somogy ce se află la nord de Valea Kapos, precum și peisajul din Zselic cu relief variat ce se află la sud de valea râului. Solul fertil al teritoriilor din regiunea Dél-Külső-Somogy ce se află la nord de Kapos este folosit în mod intensiv pentru culturi agricole. Pe dealurile împădurite aflate la sud de Kapos este dominantă silvicultura. Pe teritoriul administrativ al teritoriilor aflate în această regiune mărimea suprafeței zonelor împădurite este semnificativ mai mare decât media națională.

Pe teritoriul parcului natural se află nenumărate atracții turistice, precum și unități turistice, se găsesc aici chiar și hoteluri și restaurante.

Caracteristicile naturale ale teritoriului sunt excelente, și locația e la fel bună. Cele mai multe atracții turistice și localități sunt accesibile ușor cu mașina, din Kaposvár, reședința de județ, se află la jumătate de oră.

Nu există o administrare turistică unitară, diferitele servicii operează într-un sistem individual. Teritoriul ascunde valori pentru iubitorii de natură, dar există și valori arhitecturale. Există aici nenumărate trasee turistice, drumuri pentru cicliști, posturi de observare, adăposturi de vânători, lacuri de pescuit și râuri, dar se află aici parcul cu stele, fermă cu cerbi, spectacol ecvestru de tragere cu arc, scansen (muzeu în aer liber) și multe alte curiozități.

Melcul de pădure protejat (Cepaea nemoralis) adeseori apare în împrejurimile localităților

Cercul Național Albastru trece prin acest teritoriu, precum și patru alte trasee pentru drumeții. Aici se află Zona Protejată din Zselic, un teritoriu interesant, bogat în specii sălbatice, ce e adecvat atât excursioniștilor profesionali, cât și celor care doresc să petreacă puțin timp departe de zgomotul orașului pentru câteva zile.

Dezvoltarea turismului în regiune, producerea unor produse și servicii adaptate la necesitățile utilizatorilor, conectarea atracțiilor regiunii și dezvoltarea serviciilor ce se bazează pe acestea sunt oportunități unice pentru localități și locuitorii acestor localități. Valorile naturale și arhitecturale, produsele locale și serviciile legate de acestea nu sunt exploatate în totalitate, deci este justificată posibilitatea dezvoltării și extinderii acestora.

ATRAȚII TURISTICE ÎN DIFERITELE LOCALITĂȚI

KAPOSMÉRŐ

Biserica romano-catolică și cea reformată din sat sunt monumente istorice. Teritoriul văii râului Kapos caracterizat de o biodiversitate excepțională face parte din registrul de valori județean, ceea ce este o valoare locală a localității Kaposmérő. Pusta Ebédvesztő aparține de localitate, iar clopotnița, grădina închisă, precum și centrul comunitar și pivnițele ce se află acolo, totodată clădirile publice ale satului construite și renovate într-un stil unitar arhitectural sunt atracții excepționale din punct de vedere turistic. În vecinătatea localității se află teritoriul de 15 hectare a Văii Kassai, proprietatea cunoscutului călăreț-arcaș, Lajos Kassai. Aici s-au organizat deja reuniuni mondiale pentru iubitorii acestui sport, s-au organizat totodată tabere de antrenament și spectacole. E mai puțin cunoscută ferma de bizoni unde turiștii pot admira bizonii într-un habitat ce e asemănător celui natural.

KAPOSÚJLAK

Atracția principală este Castelul Somssich și capela ce aparține de acesta. Pe lângă acestea localitatea se mândrește cu un aeroport ce este potrivit pentru a primi aeronave sport și baloane cu aer cald.

BÁRDUDVARNOK

Așezarea se află într-un loc extrem de adecvat, de această localitate aparține o parte a văii Kapos, pârâul Bárdi și împrejurimile acestuia, precum și pitorescul lac Petörkei umplut cu apa pârâului, ce sunt obiecte turistice

Ferma de agrement Zselicvölgy din Hajmás

Alee cu castani sălbatici protejată la Szendpuszta

populare. Lacul a fost creat pentru a preveni inundațiile, dar în zilele noastre funcționează ca zonă de recreație. Parcul de păsări din Zsippó ce aparține de localitate, prezintă pe un teritoriu de 2,5 hectare speciile de păsări ale județului Somogy. Putem admira aici mai mult de 100 de specii de păsări, totodată se află pe acest teritoriu o casă țărănească unde ne putem familiariza cu viața de zi cu zi a vremurilor trecute. La Kaposdada, ce aparține de Bárdudvarnok, se află arboretul lui János Somogyi, plin de plop, copaci de tisă, conifere speciale și copaci exoți. Conacul Goszthony din Bárdudvarnok este un castel de stil renașcentist aflat în proprietatea lui Mihály Goszthony, capela din grădina a devenit un loc de pelerinaj începând cu 1926. Localitatea are o biserică romano-catolică și una reformată. Continuând tradițiile mănăstirii benedictine distrusă în secolul XV. a reînviat ca loc religios în trecutul apropiat.

Biserica Sfântul Benedict de la Bárdudvarnok s-a construit în 1778

ZSELICKISFALUD

Satul se află la hotarul Zonei Protejate Zselic, este înconjurat cu păduri și dealuri. Biserica reformată locală este un monument istoric. Parcul Csillagoségbolt (Cercul Înstelat) se află pe teritoriul administrativ al satului. Parcul cu stele este teritoriu protejat la nivel european, în anul 2009 a primit titlul International Dark Sky Park, titlu cu care se pot mândri doar 4 teritorii din lume. În

Valea Kassai din Kaposmérő e centrul de călăreți-arcași cel mai bine dotat din lume în prezent

parc poluarea luminoasă este ne semnificativă, astfel stelele par a fi mai strălucitoare decât în alte părți. Turisții care doresc să petreacă aici mai multe zile pot poposi la hotelul Hotel Kardosfa.

PATCA

Atracția principală a comunei este Centrul de Recreție Ferma Katica. Scopul principal al acestuia este atragerea oamenilor în natură, prezentarea animalelor domestice, precum și asigurarea recreației pentru mai multe generații. În totalitate teritoriul este de mai mult de 12 hectare, găsim aici parc acvatic, labirint, pistă de carting, etc., deci un bine dotat, adevărat centru de recreere. Comuna se mândrește și cu o biserică reformată.

KAPOSSZERDAHELY

Localitatea Kaposzserdahely nu are monumente istorice, dar are câteva valori arhitecturale. Biserica romano-catolică a fost construită în 1935 în stil neoromantic, în vecinătatea ei se află o cruce de piatră din 1912, precum și un memorial cu statuia unei păsări turul comemorând războiului mondial. Administrația localității împreună cu administrația localității Kaposvár au grijă de pădurea parc din Tókaj, teritoriu de ocrotire locală, care e un loc important de recreație cu un sistem de lacuri de pescuit și poligon pentru cei care vor să evadeze pentru un scurt timp de *Scansenul din Szenna ce a primit zgomotul orașului. Pădurea parc are o suprafață de*

premiul Europa Nostra

160 de hectare și e parte integrantă a Zonei Protejate Zselic.

SZENNA

În centrul localității se află scansenul din Szenna ce a primit premiul Europa Nostra, și este unic în Ungaria deoarece se află în inima unei localități existente. În scansen sunt prezentate caracteristicile caselor țărănești din județul Somogy, monumentele de arhitectură. Pe teritoriul muzeului în aer liber se găsește cea mai semnificativă construcție a județului Somogy, biserica reformată cu tavan casetat construită în 1785.

Lacul Petörke este o destinație populară de excursii

BŐSZÉNFA

În localitatea Bőszénfa se găsește Centrul de Vânătoare al Universității din Kaposvár, unde trăiesc 2000 animale pe o suprafață de 1300 hectare, printre acestea se află vânății mari sălbatici caracteristici județului cum ar fi cerbul, cerbul lopătar, mistrețul, muflonul, căprioara. În comună se află și o biserică romano-catolică. Ropolypusza este parte al teritoriului administrativ al comunei, este un important punct de odihnă pentru excursioniști. Planetariul popular al Parcului Csillagoségbolt (Cerul Înstelat) din Zselic se află în vecinătatea localității.

HAJMÁS

Biserica romano-catolică a localității a fost concepută de József Lamping, și se află sub protecție locală.

SZILVÁSSZENTMÁRTON

Cea mai semnificativă atracție a satului este biserica reformată construită în secolul XIX.

SIMONFA

În această localitate ce se află într-un peisaj pitoresc s-au construit două cabane. Lângă drumul 67 se află un observator de unde putem admira peisajul ce se întinde de la dealurile Zselic până la Lacul Balaton.

VISNYE

Biserica reformată a localității s-a construit în 1856, iar turnul acesteia s-a ridicat în 1881.

ZSELICSZENTPÁL

Cel mai important monument ocrotit al localității este golgota.

Fotografii: Julianna Csordás

Parada recoltei în localitatea Kaposmérő

Peisajul deluros blând din Zselic

GALERIE DE FOTOGRAFII

Se prezintă: **GUSZTÁV BOLDOG**

Autor: György Tószögi

Într-un mod neobișnuit galeria noastră de fotografii se conturează în conformitate cu imaginea subiectivă, dar nu în linie curbă a oglinzii de interviu. Guszti este o persoană semnificativă și cunoscută a opiniei publice din Valea Crișului: fiind un ecologist profesionist numărul lui de telefon este cunoscut de mulți ca un număr ce poate fi chemat în situații S.O.S.; este activistul de mediu etern al tradițiilor, al culturii, al înverzirii; este cutreierătorul neobosit și ghidul turistic al regiunii; ca recreere totodată el participă la fiecare petrecere bună, unde se strânge un jam de calitate, unde compania este excepțională, iar percererea ține până în zori de zi. Totodată el este un fotograf amator, care nici nu e atât de amator.

– (Într-o gospodărie la marginea pădurii, undeva la marginea periferiei orașului...) Guszti! Toți îți cunosc imaginea de fotograf, dar e cam misterios! Postezi destul de rar, dar când o faci atunci pozele tale parcă povestesc, ești cunoscut ca prieten bun între fotografi, organizezi excursii pentru cei interesați în captivarea momentului într-o fotografie, și de obicei ai la tine un aparat de fotografiat (ce nu este telefonul). Este clar ca lumina zilei că acesta e mai mult decât capriciul modern al omului erei digitale.

– Bine, m-ai prins! În tinerețe, am fost cunoscut mai ales ca fotograf, nu ca ecologist. N-a existat concert la casa tineretului sau deschidere de eveniment unde nu aș fi apărut cu aparatul de fotografiat. În trecut am apă-

rut frecvent la expoziții, primele mele poze au apărut pe pereții Festivalului Oriens din Békéscsaba în 1992, festival numit și Târgul Cultural din Europa de Est, cu numele de Székelyföldi anizix. După acest eveniment, am avut anual câte două expoziții, temele fiind jazz, act, peisaj tematic și multe altele, și desigur totodată am hoinărit taberele pentru fotografi acasă și în străinătate. Pe lângă acestea am căutat în continuare subiecte din ce în ce mai extreme pentru fotografii, astfel am ajuns în Delta Dunării, la Sanatoriul pentru leproși din Tichilești.

– *Fotografiile tale nu se mai regăsesc la expoziții. Nu mai ai inspirație?*

– Nu acesta este motivul. Ca un fotograf fanatic și delegat particip și acum la „expediții” promițătoare cum ar fi turele filmate organizate pe Dunăre sau alte râuri, ce pornesc pe de Crișuri cu producătorul Dániel Gyurkó și regizorul Gyula Major, sau turul de onoare în jurul Ungariei organizat în memoria legendei din Békéscsaba, András Kvasz (1883–1974). Aș mai putea enumera memoriile anilor trecuți fără expoziții. Din cele douăzeci și patru de ore ale zilei petrec treizeci făcând fotografii chiar dacă acest fapt nu include doar fotografiere sau aprofundarea tehnicii, ci compunere, creație continuă, doar cu ajutorul ochilor. Dar de un timp nu apar în fața publicului cu fotografiile mele. Defapt câteodată nici chiar eu nu mă uit la fotografiile pe care le-am făcut, mă mulțumesc cu sentimentul că „a ieșit bine” și țin aceste fotografii acasă. Văzând însă popularitatea crescătoare a timpurilor de arhivă, din perspectiva a 30-35 de ani poate aș putea găsi un scop modern colecției mele.

Ca ghid al grupului de turiști în Mályvád, pe barajul Crișului Negru

„Capturat” în tabăra de inelare a păsărilor a Cercului de conservare a naturii Zöld Csütörtök (Joia Verde)

de devreme a reușit să se trezească fotograf, cât de aproape a reușit să ajungă de animal sau cât de mult a investit în tehnica folosită. Avem un număr imens de fotografii minunate ce depictează prigorii colorate, dar valoarea acestor fotografii pentru mine constă doar în frumusețea păsărilor, și nu în talentul ajutat de un aparat profesional al fotografului. În schimb, dacă cineva chiar și cu ajutorul unui aparat de fotografiat mai ieftin

reușește să exploreze oportunitățile acestui aparat ajutat de o viziune aparte, unică, și în fotografiile acestui om apare expresia lui spirituală, atunci nu iau în considerare dacă fotografie e cam neclară sau supra-expusă.

– Predai cunoștințele tale referitoare la fotografiat cu multă plăcere, dar mai ales în cadrul unor cluburi propagate la nivel local. Te-ai gândit vreodată să-ți înființezi propria

școală de fotografiat, sau înființarea unui club ce cu timpul poate deveni cunoscut?

– Nu, nu am cunoștințe de fotograf. Nenumărate ateliere, cursuri populare își fac publicitate încercând să vrăjească cei interesați cu cuvinte magice, LCD-uri, pixeli. Bineînțeles avem nevoie de tehnică, dar opinia mea este că dacă cineva tânjește după astfel de cunoștințe să nu vină la mine. Grupurile de studiu conduse de mine într-o atmosferă familiară evidențiază faptul că fotografia trebuie să atingă nu doar sufletul celui care face fotografia, ci și sufletul aceluia care admiră acea fotografie. Astfel e important și faptul cum ne aplecăm la o ciupercă sau cum mângâiem petalele unei flori. Din fericire pe lângă fanaticii tehnicii, sunt mulți care sunt fascinați de tehnicile mele. Deci în locul educării academice, noi colindăm natura, unde avem oportunitatea de a ne exprima viziunea individuală și dacă se ivesc întrebări – din care există multe din fericire – vorbim despre problemele respective, dacă este cazul îmi exprim opinia referitoare la ce și cum aș face eu.

– În ceea ce privește alegerea subiectului, ești un fotograf extrem de multilateral. Există vreo direcție clasică care nu îți place?

– Există una cu siguranță! Niciodată nu am fost un fotograf de studio. Luminile artificiale, setările, modelele neclintite nu fac parte din lumea mea. Nici în natură nu îmi place să stau nemișcat! Îmi place să fiu în centrul acțiunii. Cum marele predecesor, Robert Capa a afirmat: „Dacă fotografiile tale nu sunt destul de bune, nu ai fost destul de aproape!” Aceasta este și motoul meu: să fim cât mai aproape de subiect. În ceea ce privește fotografierea de tip fotografie street sunt mai reținut. Tot respectul față de sectorul privat, nu doresc să îmi exprim opinia față de acesta. În timpul pregătirii seriei mele ce prezintă viața de zi cu zi în Maroc au existat situații extenuante în pofida precauțiilor luate. Un moment me-

este adevărat și în cazul tău?

– În zilele noastre toți sunt „fotografi”. Pe lângă acesta toți sunt critici și esteticieni. Nu e deloc neobișnuit ca cineva să posteze online fotografii, și primește critici nu chiar pozitive, astfel rezultatul este un șir de comentarii șablon, nedemne. Dar fotografiile bune sunt foarte rare, chiar și de la cei mai mari critici. Criticul are obligația de a critica, iar fotograf, deci de la critic nu așteptăm să facă fotografii de calitate. Cum ar fi găina și oul. „Pot să determin dacă un ou este stricat, dar nu pot să depun ouă.” – nu știu, cine a spus acest lucru, dar este adevărat. Nu prea pot să mă identific cu acest lucru. La cercul de studiu fotografic coordonat de mine prima materie este să nu fotografiem pentru altcineva, să nu ne lăsăm conduși de așteptările comunității și de prejudecăți. Să încercăm să fotografiem ce iubim, și ca început să ne mulțumim cu atât.

– Deci ca încercare tu propui lumea concursurilor de fotografie și a expozițiilor?

– Am sentimente mixte (și) față de acestea. A alege cea mai bună fotografie la o competiție este o responsabilitate imensă și în ciuda priceperii este un gen foarte subiectiv. În ciuda acestui fapt, cred că își are locul în lumea fotografiilor. Cei care sunt talentați și curajoși, trebuie să participe la competiții, bine înțeles în cercuri profesionale. Însă trebuie să se aștepte că nici în aceste cazuri nu putem să nu luăm în considerare punctul de vedere subiectiv al juriului. De obicei eu susțin prin votul meu fotografiile în care nu este important cât

morabil a fost când la piață am făcut fotografii despre peștii unui chioșc de la o distanță foarte mică, iar dintr-o dată lumea din piață atât de zgomotoasă s-a liniștit. M-am uitat în jur și am observat că unul dintre vânzători gesticulează aproape de capul meu cu un „iatagan”, și extrem de tulburat, ținând a încercat să îmi spună că peștii constituie parte a teritoriului lui intim personal și inviolabil.

– O astfel de viață de fotograf bogată în evenimente înseamnă o arhivă plină. Nu te-am pus

Pândind flori de primăvară și pe Gusztii în pădurile de pini din Munții Bihorului

într-o situație ușoară când te-am rugat să alegi câteva fotografii pentru revistă. Ce puncte de vedere ai luat în considerare, cum ai reușit să găsești o soluție la această sarcină ce pare imposibilă de rezolvat? (Râd împreună.)

– Necesitatea fotografiilor reprezentând regiunea Crișurilor m-a limitat puțin, dar unde am primit libertate, am încercat să largesc spectrul prin ilustrarea subiectelor mele preferate menționate mai sus, astfel în galerie au apărut fotografii colorate și alb-negru, precum și fotografii portret și sociologice. Orice ar apărea pe paginile următoare, totuși au un punct comun: au fost făcute prin filtrul meu propriu.

Fotografii: György Tószögi

45 / 1 • De obicei nu mișc munții pentru o fotografie. Nu stau la pândă ore întregi, nu îmi place să mă scol devreme. Poate acestea sunt cauzele datorită cărora nu fotografiez NIMIC doar CUMVA. Pe câmpiile noastre fotografii de natură încearcă să captureze asterul când înflorește, dar mie îmi place și atunci când e ofilit.

46 / 1-2 • Când trebuie să prezint o specie cu ajutorul unei fotografii, de obicei mă apuc de muncă cu mult elan, totuși la sfârșit am impresia că fotografia făcută e una care a fost deja făcută de sute, de mii de ori de alții. În pădurile din împrejur adesea ne întâlnim cu fluturile coadă de porumbel și găsim aici ciupercă de miere.

47 / 1-2 • Nu îmi amintesc dacă prima dată am fost ornitolog sau fotograf, dar întotdeauna am avut motivația de a arăta altora ce văd eu când particip la excursii. Astfel camera de fotografiat este întotdeauna cu mine, iar dacă se ivește o situație potrivită, atunci pot captura momentul. În acest fel în lunca inundabilă a Crișului Dublu am găsit o pereche de piciorongi și doi pui, cu o altă ocazie în hotarul localității Murony am avut norocul de a privi timp îndelungat o cucuvea micuță.

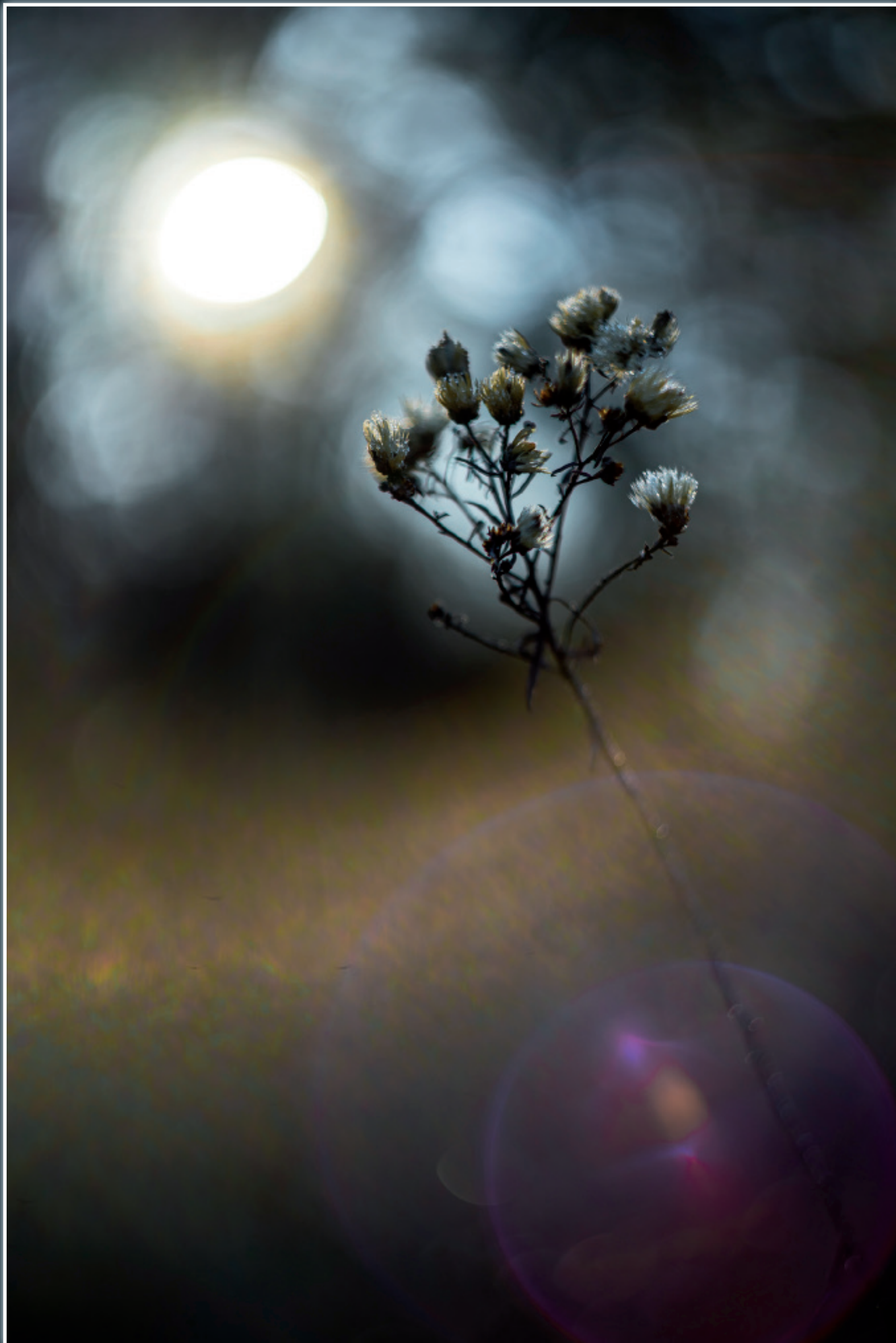
48 / 1 • E o bucurie să găsești ceea ce e frumos în natură, dar trebuie să privim și cealaltă parte. În luna septembrie a anului

1993 am avut ocazia de a vizita ultimul sanatoriu de lepră la Tichilești, unde în experiența șocantă s-a amestecat puțină minune. Perechea bătrână ce încerca să lupte cu boala, neluând în seamă că au devenit din ce în ce mai slabi, fără putere, au încercat să se ajute reciproc cu multă dragoste, și să lase o grădina frumoasă generațiilor următoare.

49 / 1-2 • Am dorit întotdeauna să mă aflu pentru un timp în pielea localnicilor, fie aceștia oriunde în lume. Bineînțeles acest lucru nu se poate efectua, dar pot să încerc să mă aproprie de scop. Astfel am ajuns în diferite locuințe din Maroc, Albania, Țara Moșilor sau Delta-Dunării. Oamenii simpli m-au așteptat întotdeauna cu brațele deschise și multă dragoste în inimă.

50 / 1-2 • Totuși natura este locul unde mă simt în largul meu. Nu doresc să fotografiez păsările, ciupercile, florile, acestea ar fi doar păsări, ciuperci, flori bidimensionale, presate. Aș dori ca uitându-se la fotografiile mele oamenii ar simți gustul aceluia peisaj, fie acesta pusta din Kígyós sau Marea Nordului.

51 / 1 • Puțini iubesc păianjenii, deși sunt animale minunate, și constituie subiecte de fotografiat ușor de găsit. În aproape fiecare apartament se găsesc coșaci, și aceștia chiar se lasă fotografiați, astfel s-a născut și fotografia aceasta.

Despre turismul activ înainte și după virus

Turismul activ

– și pe lângă acesta ecoturismul – a devenit o noțiune autonomă în ultimii decenii în Ungaria. Până atunci am participat la ture, am colindat natura, fără niciun atribut. Pe jos, cu canoe, cu bicicleta, singur sau în grup, defapt la fel ca în zilele noastre și totuși complet diferit. Turele în natură cu scop recreațional au devenit fără nicio tranziție segmente turistice cu un conținut complex. Noțiunea de turism activ și ecoturism transmit un mesaj pozitiv în zilele noastre, astfel mulțimi caută oportunitățile oferite de aceste tipuri de turism în spiritul conștientizării sportului, naturii și a sănătății. E la modă să facem înconjurul lacului Balaton sau a lacului Tisa cu bicicleta; să vâslim pe Criș și în regiunea Szigetköz, să parcurgem tura albastră în locurile cele mai ascunse ale munților și dealurilor noastre minunate în timp ce descoperim natura, gustăm bunătățile locale și vinurile, ne familiarizăm cu istoria, tradițiile și cultura locului.

Perspectiva începe să se lărgască în continuare. Trebuie să realizăm că din punct de vedere recreațional Ungaria este un loc plin de valori incredibile și minunate, ce oferă posibilități inepuizabile. Astfel turismul activ devine un segment solid generând efecte economice și sociale extrem de importante. Toate acestea au devenit foarte actuale după apariția pandemiei coronavirus din 2020, având un efect uriaș asupra proceselor turistice din țară ale căror valoare a crescut mult în această perioadă.

Marele câștigător al acestei perioade pare a fi petrecerea timpului liber cu drumeții realizate pe teritoriul Ungariei. În această perioadă istorică prezentă putem primi o imagine complexă despre drumul turiștilor din țară ce preferă turele pe jos, canotajul sau bicicleta. Urmează un interviu cu Anna Kardos, participant al proiectului Centrului de Dezvoltare Ecoturistică și Activă.

– Deși este vorba despre un proces, totuși când a apărut în țara noastră turismul activ și ecoturismul?

– Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să luăm în considerare două lucruri. Pe de o parte, la nivel mondial se întărește curentul ce are în centru ocrotirea mediului, precum și preservarea valorilor naturale, pe de altă parte și paralel cu acesta oamenii sunt din ce în ce mai conștienți de faptul că în primul rând ei sunt responsabili de sănătatea lor. Astfel – luând în considerare mai ales modelul european – și în Ungaria devine din ce în ce mai importantă petrecerea timpului liber în mod activ, ceea ce are efect și asupra turismului activ. Începutul acestui proces nu poate fi determinat, dar se vede că în ultimii douăzeci de ani a devenit în mod din ce în ce mai rapid parte a vieții noastre.

– Se poate determina cu ceva date statistice această expansiune?

– La nivel european se poate determina că 10% din suma alocată turismului este cheltuită pe turismul cu bicicleta ca segment turistic activ popular. Cunoscând oferta recreațională a Austriei – unde turismul cu bicicleta a devenit mai relevantă decât schiatul – acest fapt nu e deloc surprinzător. Deși infrastructura noastră pen-

Canotori în finișul Marii Excursii fără Hotare, pe Crișul Dublu de lângă Békés

tru ciclism nu este foarte dezvoltată, Ungaria urmează o tendință asemănătoare. Nevoia față de turismul cu bicicleta este susținută și de faptul că în împrejurul lacului Tisa numărul cicliștilor a crescut de trei ori în ultimii trei ani, de când traficul de automobile a fost deviat pe pe baraj.

– *Care sunt tendințele turistice active cele mai populare ale Ungariei?*

– Turismul activ a devenit o noțiune generică complexă în țară, în care și-a găsit locul aproape fiecare activitate de timp liber de la alpinism până la „nordic walking”. Factorii naturali specifici diferitelor regiuni, precum și dorința de a experimenta diferite lucruri influențează ce e popular într-o regiune geografică de mărime mai mică. Din

acest punct de vedere Ungaria este o țară norocoasă deoarece – deși nu suntem o țară mare – fiecare regiune a țării oferă posibilități semnificative. În Ungaria drumețiile sunt pe primul loc, acestea sunt urmate de ciclism și canotaj. În ceea ce privește cercetările Agenției Maghiare de Turism (AMT) referitoare la turismul activ în 2017 79% din cei întrebați a participat la drumeții, 56% a folosit bicicleta, 31% a participat la ture cu canoe în timpul concediului. Oricunde pe te-

Cicliști pe barajul Crișului Negru – tot mai mulți aleg tura de performanță ca mod de recreere în timpul liber, aleg acest tip de tură în numele conștientizării sănătății și a mediului înconjurător

Descoperirea
zonelor muntoase este foarte
populară în Ungaria

ritoriul Ungariei se pot organiza drumeții, munții și dealurile din țară sunt cele mai adecvate locuri pentru cei care iubesc turele pe jos. Atât terenul, cât și marcasele, precum și atracțiile turistice ce pot fi vizitate sunt adecvate. Favoriții sunt munții Bükk și Mátra, dar există nenumărate locuri ce atrag iubitorii munților și dealurilor, un exemplu bun sunt Munții Zemplén. Deși teritoriile din Marea Câmpie nu sunt considerate locuri clasice, drumeția pe teritorii șesoase are tradiții. Astfel există Traseul Național Albastru foarte popular de 1168,7 kilometri, ce a fost parcurs până în prezent de 6702 oameni (date din martie 2020). Turismul cu bicicleta devine din ce în ce mai populară, iar această popularitate se datorează faptului că în urma dezvoltărilor continue câmpiile și regiunile muntoase au devenit ușoare de parcurs cu bicicleta pe traseele special construite. Dragostea față de excursiile acvatice e de la sine înțeleasă deoarece râurile din țară sunt minunate, adecvate sporturilor acvatice cu vâsle. Unele regiuni cum ar fi Valea Crișurilor sunt dotate cu un spațiu hidrografic bogat, neatins din punct de vedere turistic, unde excursiile acvatice pot fi combinate cu turele cu bicicleta, precum și cu experiențele ecoturistice. Dintre metodele de recreație generale trebuie amintit schiatul, ce nu poate oferi experiențele accesibile în afara granițelor țării, dar sunt extrem de adecvate în mod sezonier în ceea ce privește învățatul, practica și recreația.

Personalul Centrului de Dezvoltare al Turismului Activ și Ecologic pe vârful munților din Visegrád

– *Ce oferte sunt disponibile în țară în ceea ce privește posibilitățile turistice mai extreme?*

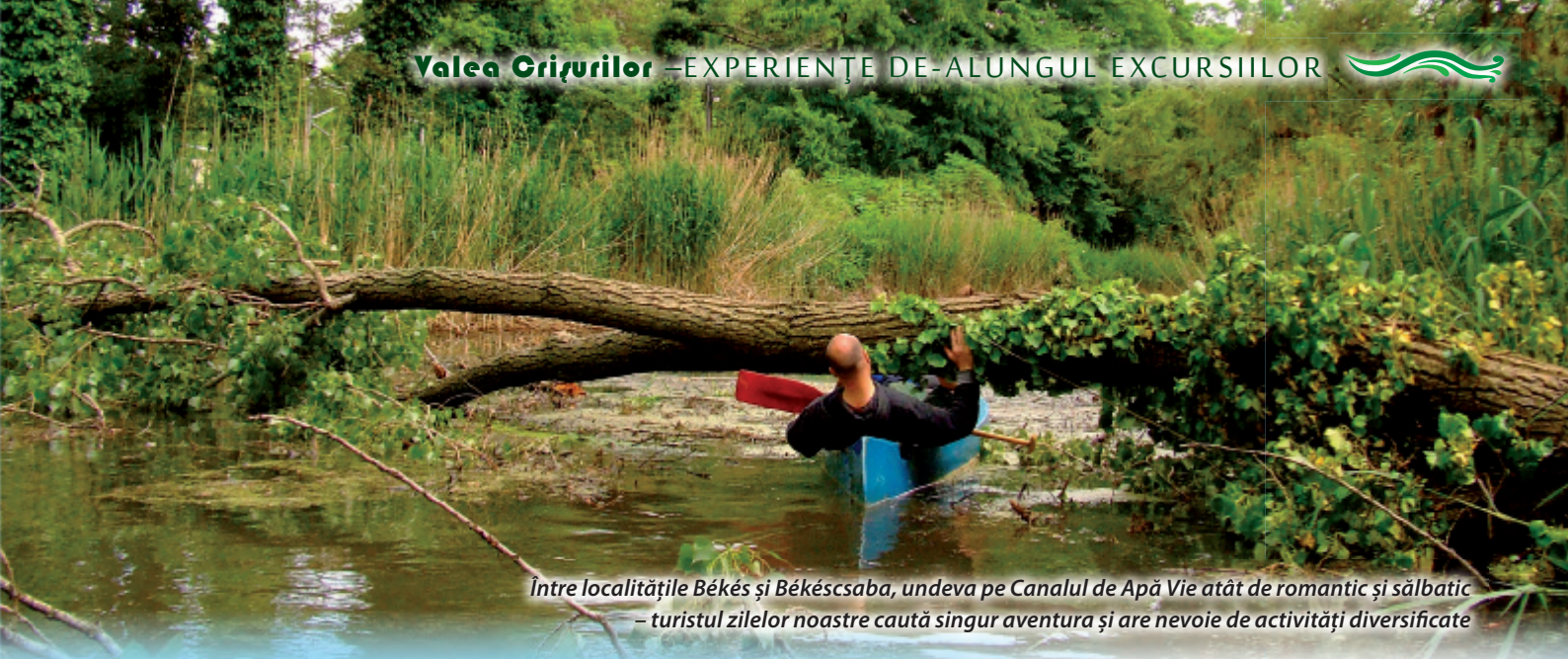
– Parcul Natural Pilisi Sziklák (Rocile din Pilis) înființat recent chiar și prin numele lui arată că Ungaria dispune de locuri pentru drumeții ce satisfac nevoile excursiilor speciale, ce necesită calificare. Dacă dorim să amintim și alte exemple bune, comisia guvernamentală responsabilă pentru o Ungarie activă în 2019 a organizat o licitație pentru construirea drumurilor via ferrata, dintre care multe funcționează în țară, de exemplu la Csesznek sau la Tatabánya, dar în curând se va construi cel de lângă lacul de la muntele Megyer (Megyer-hegyi tengerszem). Centrul de Dezvoltare Activă și Ecoturistică participă la consultările ce vor permite desemnarea căilor forestiere pentru bicicletă pe lângă predominarea aspectelor de conservare a naturii.

– *În ceea ce privește experiențele și pretențiile s-a dovedit a fi de ajuns și excursia cu cortul într-o poiană sau pe malul unui râu, departe de orice zgomot. Cum putem caracteriza turistul activ din zilele noastre?*

– Există cei ce caută doar experiențe, dar majoritatea turiștilor nu se mulțumesc doar cu atât. Turiștii din țară - fie aceștia drumeți, cicliști sau canotori - caută experiențe suplimentare și servicii legate de acestea. Grupurile de turiști activi ce se compun mai ales din

Ciclismul înseamnă recreere activă pentru comisarul guvernamental Máriusz Révész

Între localitățile Békés și Békéscsaba, undeva pe Canalul de Apă Vie atât de romantic și sălbatic – turistul zilelor noastre caută singur aventura și are nevoie de activități diversificate

tinere și familii solicită „activitățile” interesante, ceea ce poate însemna pur și simplu doar o stație forestieră „de abilitate” unde de exemplu putem să aruncăm la țintă cu mingea dintr-un leagăn. Astfel experiențele practice sunt foarte importante de-alungul drumeției. Serviciile organizate, precum și furnizarea informațiilor sunt indispensabile. Informațiile sunt extrem de necesare deoarece când planificăm o excursie ne informăm în ceea ce privește cazarea, activitățile oferite, masă, și alte posibilități. Dorim să avem informații în ceea ce privește locul unde mergem, cum ne vom petrece timpul liber, și dorim ca planurile noastre să se realizeze.

– *Dorim să devenim independenți și în ceea ce privește organizarea excursiilor?*

– Absolut. Mai ales generația tânără. Turistul zilelor noastre caută independent aventuri, dar căutarea nu este întotdeauna ușoară din punct de vedere al informării. În cazul unei excursii într-o anumită regiune trebuie să adunăm date de pe 5-6 pagini web. Centrul de Dezvoltare Activă și Ecoturistică încearcă să sprijine populația ca turiștii să găsească informațiile necesare. Lansarea paginii de web aktivmagyarorszag.hu este planificată la vara anului 2020. Această pagină va reduce semnificativ planificarea unui sfârșit de săptămână petrecută în mod activ.

– *Trebuie să menționăm efectele virusului corona asupra turismului.*

– Privind și analizând efectele pandemiei, turismul domestic și instituțiile acestuia se pregătesc – printre acestea se află Agenția Maghiară de Turism și chiar și noi – că în special în anul 2020, precum și în anii următori vor ajunge în prim plan excursiile domestice scurte de 2-4 zile în locul excursiilor lungi planificate în Italia, Spania și Grecia. Cu atenuarea pandemiei lumea va încerca să revină la normal, iar nevoia de a călători, precum și nevoia de a petrece timpul liber relaxându-ne va deveni din ce în ce mai mare, dar prudența va fi un

factor indispensabil. Nu suntem siguri de ce va aduce viitorul, efectele de lungă durată a pandemiei sunt necunoscute, și acest fapt schimbă obiceiurile și comportamentul oamenilor ceea ce privește excursiile. Majoritatea populației va prefera excursiile domestice scurte în locul călătoriilor în străinătate. În locul/pe lângă marile călătorii accentul va cădea pe scurtele excursii în țară ce sunt mai ieftine și nu în ultimul rând turiștii se simt în mai mare siguranță. Regiunile din Ungaria sunt potrivite pentru acest volum „mai mic”, deoarece în 3-4 zile putem parcurge regiunea Crișurilor, regiunea istorică și etnografică Őrség ce se află în vestul țării, sau regiunea culturală Ormánság în județul Baranya, pentru a aminti doar câteva din regiunea ce nu sunt atât de populare.

– *Dacă am amintit Valea Crișurilor, luând în considerare toate aceste schimbări, ce viitor se conturează în această zonă traversată de râuri și plină de locuri sălbătice și misterioase unde domnește calmul?*

– Ceea ce privește turismul activ și ecoturismul se desfășoară o muncă și gândire guvernamentală ce sprijină ideea ca regiunile cu un astfel de volum recreațional special să rămână sub dezvoltare. În ceea ce privește eforturile trebuie să fim precauți pentru că scopul nu este generarea turismului de masă. Obiectivul este ca valorile ecologice ale țării să intre în domeniul public în numele durabilității.

Fotografii: György Tószögi

Drumeție cu familia la Mályvád, în regiunea Gyula-Városerdő – oportunitățile turistice active ale țării vor deveni valori adevărate

AMATORI DE EXCURSII

– teambuilding în natură!

Autor: Amatori de excursii

Un orășean obișnuit își petrece 87 la sută din timp între patru pereți, deși omenirea și-a petrecut majoritatea celor cinci milioane de ani trecuți în natură. Suntem în continuare într-o fază online „legată”, și deocamdată noi suntem cei care pierdem în această bătălie împotriva acestei noi dependențe. Între timp în spatele acestor noi trenduri periculoase există o dorință arzătoare de a ne „deconecta” de acest sistem nenatural.

Programele Amatorilor de Excursii leagă teambuilding-ul de experiențele turistice active de calitate înaltă

PROGRAME PENTRU AMATORI DE EXCURSII CU SCOPUL DE A AJUTA GRUPURILE DE LUCRU

Experiența mea de lider de mai mult de douăzeci de ani este faptul că celor care lucrează de zi cu zi într-un birou le lipsesc cel mai mult excursiile comune, relaxarea și aerul curat. Ca compensare cu sprijinul grupului bancar Budapest Bank în 2017 s-a înființat Programe pentru amatori de excursii, ce a avut succes foarte mare. Drumețiile au oferit oportunitatea de a participa la activități sportive și de relaxare, și în același timp colegii de muncă au avut ocazia de a deveni o comunitate care hoinărește în natură și îi ispitește și pe cei care au fost atrași de drumeții, dar nu au mers în excursii deoarece nu au avut cu cine.

Programele pentru amatori de excursii devin din ce în ce mai accesibile din punct de vedere financiar. Colegii pot beneficia de reduceri semnificative în cazul excursiilor oferite prin firmele partenere, deoarece 50% din costul excursiei este plătită de către patron pe baza unui contract individual. Scopul nostru este de a descoperi cele mai fru-

moase meleaguri ale Ungariei pe parcursul drumețiilor sau a excursiilor cu bicicleta sau canoe de 1-2 zile, care înseamnă un preț de aproximativ 3-7 mii de HUF/persoană/zi pentru angajați și patroni.

Experiența noastră este că acest preț este o ofertă excelentă chiar și pentru cei cu salarii mai mici, pe când firmele partenere în cadrul teambuilding-ului de o zi întreagă oferă anual sutelor de colegi experiențe recreaționale cu cheltuieli de 500 mii – 1 milion de HUF/an, în timp ce noi asumăm toată povara organizării excursiilor, înscrierilor și a desfășurării excursiilor. Angajații partenerilor noștri după prima înregistrare la o excursie vor primi notificări automate despre programele și locațiile excursiilor ce urmează, unde pot beneficia de reducerile oferite de firmele partenere.

Astfel ofertele și experiențele devin complexe și unice, iar excursia cu un autocar confortabil, organizarea profesională a excursiei, cunoașterea istoriei locale, iar în cazul unei excursii de mai multe zile cazarea adecvată, experiențele gastronomice și buna dispoziție sunt garantate.

Un grup de Amatori de excursii din Békéscsaba cucerește Culmea Muncelu la Stâna de Vale

La aceste excursii pot participa nu doar comunități de colegi de muncă, dar și familii, grupuri de prieteni ca persoane fizice

Cu ajutorul canalelor de comunicare internă putem contacta ușor participanții, care sunt mult mai deschiși la participarea la drumeții cu colegii – și în multe cazuri chiar și cu familia – decât la programe oferite de alți operatori turistici. În conformitate cu cerințele acestor vremuri se oferă posibilitatea de a plăti online sau se oferă corespondență prin email sau telefon în cazul în care apar probleme.

PROGRAME PENTRU AMATORI DE EXCURSII PENTRU TOȚI
– WWW.TURA-BARATOK.HU

Oferim relaxare în natură nu doar angajaților firmelor partenere. Pe pagina noastră web – după o simplă înregistrare – chiar și persoane fizice se pot înscrie la cele 60 de excursii ce apar pe pagina noastră însă fără a beneficia de reduceri, prin plata totală a cheltuielilor. Dând click pe Drumeții, Canotaj, Bicicletă oricine poate găsi oferta noastră cea mai recentă cu descrierea detaliată a drumețiilor, precum și cele mai importante informații și poze. Pe Descrierea drumeției trebuie doar să alegeți data, iar dând click pe Înregistrare trebuie să urmați procesul de plată online. Costul excursiilor include transportul, organizarea excursiei și ghidul. Sub Experiențe puteți găsi relatări și poze despre excursii precedente scrise de către participanți sau conducători de grup.

În anul 2019 la programele oferite de noi au participat aproape o mie de amatori de excursii. Dacă v-ați săturat de cei patru pereți și de biroul în care vă petreceți majoritatea timpului, și doriți să admirați frumusețile naturii, atunci locul vostru este printre noi! Pășiți din zona de confort, participați la drumețiile cu bicicleta lăsând în urmă nenumărate kilometrii sau cu canoe descoperind lumea apelor. Puteți beneficia de aceste experiențe dacă participați la programele noastre diversificate împreună cu colegii, prietenii, familia sau chiar și cu prietenii partnezi!

Amatori de excursii cu canoe la Gyula, pe canalul Apă Vie

EXPERIENȚELE AMATORILOR DE EXCURSII ÎN TOAMNA ANULUI 2019 CU COLABORAREA ASOCIAȚIEI PARCUL NATURAL VALEA CRIȘURILOR

În colaborare cu Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor în 2019 am reușit să includem în oferta noastră valorile peisagistice unice ale văii Crișurilor. Datorită acestui fapt prin îndrumarea ghidurilor locali ai regiunii am avut oportunitatea de a porni la descoperirea acestui peisaj cu o mie de fețe.

PESTE HOTARE ÎN URMA PĂSĂRILOR

Prima stație a drumeției din 21 septembrie a fost cadrul natural al rezervației de păsări din Biharugra. De-alungul unei plimbări am admirat stărcurile din stufiș și alte păsări de pescuit. Apoi a urmat o tură cu bicicletă ce ne-a dus la barajul din Biharugra ce se află lângă Körösszakál, unde am admirat Crișul Repede ce se grăbește să ajungă aici dinspre Oradea. După o scurtă odihnă, ne-am conti-

nuat drumul în direcția graniței pentru a descoperi ruinele cetății ce a fost construită în vremea dinastiei arpadiene, și ce se află lângă localitatea Cheresig din România. Printre pereții acestei cetăți a fost asasinat regele ungar Ladislau al IV-lea Cumanul din dinastia arpadiană în ziua de 10 iulie a anului 1290. Destinația finală a fost orașul

Oradea unde am vizitat piața centrală a orașului și am admirat palatul episcopal și catedrala supusă unor lucrări de renovare, iar în cele din urmă am descoperit cetatea orașului. La sfârșitul zilei ne-am așezat bagajele pe biciclete și cu noi experiențe am pornit spre casă lăsând în urmă mai mult de 50 de kilometri

EXCURSIA CU BICICLETĂ FĂRĂ HOTARE CRIȘUL NEGRU

A doua drumeție ne-a dus de la confluența Crișului Alb și Negru până la Iermata Neagră în România. Aproape 30 de participanți ai Amatorilor de excursii au avut norocul de a se bucura de o vreme călduroasă de mai mult de 20 de grade la 19 octombrie spre sfârșit de o vară indiană lungă și călduroasă. Pe secțiunea de baraj ce se întinde de la Szanazug până la Gyula-Városerdő, lungă de 4 kilometri ne-a așteptat digul proaspăt grăpat. Pe marginea de sus a barajului nu ne-am așteptat la o autostradă netedă ca sticla, dar solul moale ne-a îngreunat prima secțiune a drumului nostru. Depășind obstacolele ne-am întâlnit cu ceilalți membrii ai echipei la podul din pădurea Városerdő. Într-un ritm plăcut, cu o dispoziție bună am pornit pe barajul pe de malul stâng al Crișului Negru. Am parcurs aproximativ 15 kilometri cu bicicleta de-alungul curburilor naturale ale Crișului Negru. Pe malul stâng ne-a însoțit lunca inundabilă, iar pe malul drept cea mai mare zonă împădurită a județului Békés numită Mályvád cunoscută la nivel național pentru populația de cerbi lopătari. La Dénesmajor am părăsit barajul îndreptându-ne spre punctul de trecere de frontieră deschisă în zilele de sâmbătă. După câteva kilometri am poposit la Iermata Neagră. După consumarea sandvișurilor și a băuturilor răcoritoare am admirat biserica din dinastia arpadiană a satului. Din fericire în biserică au

lucrat la descoperirea frescăi medievale niște restauratori care ne-au prezentat munca lor și picturile. Le mulțumim și pe această cale! Excursia noastră ne-a dus într-o altă localitate, la Tâmașda. Satul de pe malul Crișului a avut un rol important în evul mediu, rol demonstrat și de adunarea națională a ordinelor din Transilvania din 1540. O curiozitate a satului este turnul trunchiat și sanctuarul catedralei romane, cu trei nave. Ruinele impozante sunt impresionante în pofida faptului că ele se află în grădina unei case. Crișul Negru a fost un vad chiar și în evul mediu, pe de pod am făcut niște poze minunate cu turnul și albia râului ce e foarte scăzută în aceste părți. În primele ore al după-amiezii am pornit înapoi, convoiul nostru s-a cam îndepărtat. La graniță ne-am întâlnit din nou, și cu majoritatea grupului am mers cu bicicleta la Castelul Almásy din Gyula, unde ne-am luat rămas bun de la alți tovarăși de excursie. Cu restul grupului am mers la barajul de pe Crișul Alb unde ne-a așteptat microbuzul cu trailer ce ne-a dus la destinația finală, la Centrul de Vizitatori Valea Crișurilor din Békéscsaba. În drum spre destinație am ajuns la concluzia că această drumeție ne-a înzestrat cu companie minunată și vreme bună!

CASTELE ȘI VINURI ISTORICE ÎN TRANSILVANIA: DE LA ȘIRIA PÂNĂ LA REGIUNEA VITICOLĂ MINIȘ

La 16 noiembrie grupul Amatorilor de excursii a pornit împreună cu angajații entuziasmați ai întreprinderii Linamar Zrt. din Orosháza și Békéscsaba pentru a cunoaște atracțiile turistice naturale și construite ale Munților Zărand.

După trecerea frontierei la Gyula autobuzul a oprit la Șiria. La începutul drumeției ce a pornit de la castelul Bohus, ne-am umplut flacoanele cu apă din izvorul din vecinătate și aici am admirat statuia doamnei Bohus, Antónia Szőgyény. Antónia a fost verișoara lui Artúr Görgei, ea a ajutat foarte mult pe cei săraci, făcea muncă de caritate, a sprijinit artiștii, poeții, scriitorii. În anul 1840 a înființat la Șiria o grădiniță și o școală cu limbă de predare mixtă germană-maghiară.

Urmând marcajul cruce albastră am ajuns mai sus, până deasupra localității. Vântul puternic a alungat ceața, astfel în razele soarelui de toamnă am admirat panorama ce se întindea în fața ochilor noștri. Am transpirat puțin văzând panta abruptă de sub rămășițele cetății Șiria! Ajungând la pereții dărăpănați ai cetății am reușit să facem o poză superbă, și apoi din cauza vântului puternic ne-am căutat adăpost între pereții rămași intacti ai cetății.

După consumarea micului dejun ne-am îndreptat către Șiria coborând pe un drum întortocheat. Am admirat castelul Bohus din exterior, și obosiți am pornit spre Cetatea Șoimoș. Drumul ne-a dus de-a lungul regiunii viticole Podgoria Aradului ce e foarte frumoasă și spectaculoasă, și trecând prin localitățile Miniș, Păuliș, Lipova și Radna am ajuns în apropierea cetății. Ruinele impozante ale cetății aflate pe un deal abrupt, precum și panorama au compensat oboselile drumului. Autobuzul ne-a dus la faimoasa Vinărie Balla unde am gustat și cumpărat vinuri excelente.

Activitățile de toamnă au oferit nenumărate experiențe și atracții turistice celor care au dorit să cunoască valea Crișurilor participând la drumeții. Mulțumim că ați fost alături de noi, și sperăm că în viitor vom avea parte de multe alte aventuri împreună

GHIDURILE DIN VALEA CRIȘULUI A PROGRAMELOR PENTRU AMATORI DE EXCURSII

FRIGYES LASETZKY

Un biolog în profesia bancară. Cum mi-aș petrece timpul liber, dacă nu în natură. Cu Amatorii de

excursii scopul nostru este să ademenim colegii cu mii de experiențe și companie plăcută să iasă din captivitatea celor patru pereți. Păduri și pajiști, munți și câmpii, situri istorice se află foarte aproape de noi. Hai să ne relaxăm împreună!

ZOLTÁN KOMLÓSSY

Încă din copilărie particip la drumeții pe teritoriul din Ungaria și Transilvania. Începând cu 2016 sunt președintele Asociației Turistice

Hai la drumeții cu mine (Békéscsaba). Prefer mai ales drumețiile, backpacking-ul, sau excursiile de una sau două zile. Zonele mele favorite de drumeții sunt crestele și vârfurile înalte de mai mult de 2000 metri ale Carpaților.

CSABA GLIA

Profesia de cadru didactic mă obligă să hoinăresc lumea, deoarece e mult mai ușor să prezinti procesele naturii

dacă am experimentat acestea. Bineînțeles, alegerea facultății nu a fost întâmplătoare, deoarece particip la drumeții încă din copilărie. Timp îndelungat am organizat drumeții doar pentru mine, prietenilor, familiei, dar de 10 ani sunt ghidul asociației turistice din Békéscsaba. Prefer drumețiile și trekking-ul, dar conduc și excursii pe apă sau cu bicicleta. Zonele mele favorite de drumeții sunt munții din Transilvania – în special Munții Apuseni –, precum și secțiunile din România ale Crișului Negru și Alb.

KÖRÖSVIDEK

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

Fotografiere editorială la ruinele castelului din Körösszeg

Ca oricare regiune chiar și valea Crișurilor este îndrăgită de mulți oameni. Această dragoste poate fi foarte diferită, dar totuși există ceva în comun: toți sunt îndrăgostiții acestei regiuni traversată de râuri, cercetătorii comorilor, colecții informațiilor. Există o singură diferență, fiecare persoană în ritmul său propriu se grăbește să învețe și să transmită toate acestea. Acest sentiment a încurajat în trecut profesorii de geografie, organizatorii de excursii, păstrătorii de tradiții și moșteniri, generațiile de părinți să povestească despre frumusețile patriei, să arate ce e bun pe acele meleaguri. În această epocă a virtualului infinit și a lucrurilor exotice ușor de atins am fi înclinați să credem că atașamentul față de patrie împreună cu poveștile din copilărie au dispărut cu mult timp în urmă. Din fericire nu este așa. Între membrii generațiilor mai tinere sunt mulți care au sentimente asemănătoare cu stămoșii. Câțiva dintre acești tineri s-au adunat și s-a născut spațiul online – blog și pagină de facebook – ce este umplută cu conținut de dragostea față de peisajul de pe lângă Crișuri. Dániel Erdős a vorbit despre această formă de dragoste față de patrie ce se manifestă în zilele noastre:

– Vorbim despre tineri ce doresc să creeze, folosind instrumentele moderne ale transmiterii cunoștințelor, dar cine sunteți defapt?

– Körösvidek (Regiunea Crișurilor) este un spațiu online înființat în luna noiembrie a anului 2016, ai cărui redactori sunt zece oameni din țară și de peste hotare, ce sunt de profesie jurnaliști, fotografi, profesori, organizatori de excursii. Suntem pasionații

plaiurilor, scopul nostru este să prezentăm valorile culturale, naturale, geografice ale regiunii Crișurilor, și să atragem atenția față de acestea. Nu ne sprijină nicio asociație, activitatea noastră se desfășoară în mod informal. Baza „cauzei noastre” comune este regiunea Crișurilor, precum și oportunitatea oferită de medii și de spațiul online de care ne pricepem puțin cu toți.

– Presupun că nu organizați ședințele în jurul unei mese rotunde...

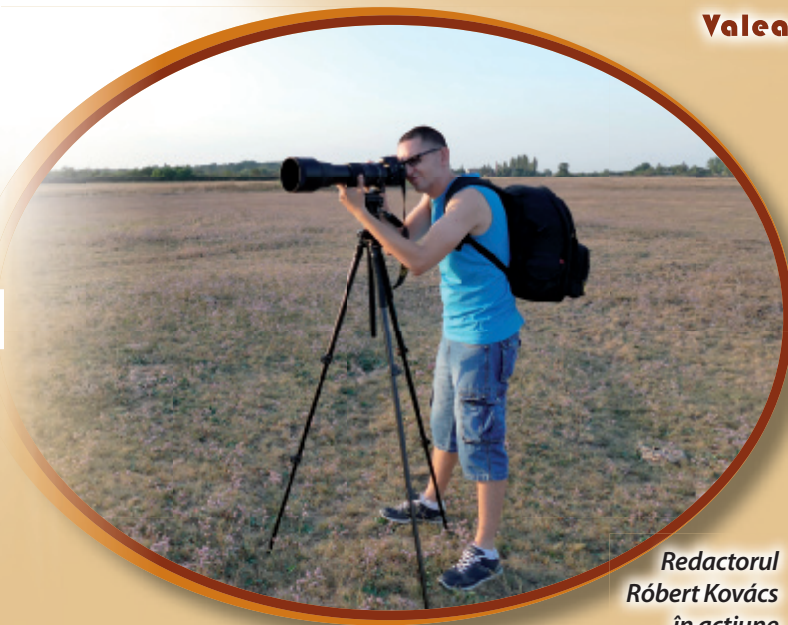
– Sună cam amuzant, dar până acum nu ne-am întâlnit personal toți în același timp ca redactori. Avem o relație de muncă online, munca editorială se desfășoară online, ne împărtășim ideile și subiectele online. Nu

Balázs Borsi în acțiune în Bihor

Ședințele foto comune sunt în același timp întâlniri editoriale

**Redactorul
Róbert Kovács
în acțiune**

există așteptări, scriem cât dorim deoarece edităm materialele în timpul nostru liber, nu suntem de profesie.

– *Ce conținut pregătiți pentru blog și pentru pagina de Facebook?*

– În conformitate cu scopul nostru principal lucrăm cu articole ilustrate cu multe fotografii, și acestea sunt adunate frumos pe blog. Doar câteva dintre acestea: curiozități geotopice, movile cunice și fortificații, ruinele bisericilor, castelelor și cetăților, peșteri și cascade, curiozități botanice, descrieri de excursii și ture. Pe pagina noastră de Facebook postăm fotografii interesante și înregistrări video despre regiunea Crișurilor urmate de câteva fraze. Acestea sunt primite în mod pozitiv, astfel credem că astfel de conținuturi sunt bine venite, deoarece nu prea există informații online despre regiunea Crișurilor în această formă. Paralel cu acestea a început un dialog între redactori și utilizatorii paginii noastre. Cedând „presiunii” în primăvara anului 2019 am început o serie pilot de excursii „offline” cu trei stații, la care am vândut toate biletele, și am primit critică pozitivă. În toamnă am continuat, și încurajați de acest fapt la începutul anului 2020 am decis să ne reînnoim în continuare, și planificăm să prezentăm conținuturi video mai serioase. Așa stăm acum. Pandemia a afectat planurile noastre, dar dorim să continuăm munca deoarece credem în importanța căutării experiențelor.

– *Este incontestabil că în ceea ce privește informațiile referitoare la valea Crișurilor există foarte puține conținuturi media de calitate. Cum putem să atragem atenția asupra unui peisaj în această lume virtuală supraaglomerată de informații?*

– Este foarte greu, chiar imposibil să predăm informații științifice utilizatorului obișnuit, deci acest fapt nu este printre scopurile noastre. Postarea unei pisici care doarme va genera o activitate mai mare decât un conținut de calitate ce este munca a mai multor zile sau săptămâni. Mai mulți membrii ai echipei posedă informații științifice, dar acum trebuie să uităm de limbajul și explicațiile învățate și trebuie să oferim simplitate și experiențe. Trebuie să învățăm acest lucru, degeaba avem în vene această epocă online.

– *Cum este posibil predarea unui set de cunoștințe de calitate într-un stil simplu, evitând stilul tabloidelor ce doresc să primească doar like-uri?*

– E un serios compromis cu spațiul online. Trebuie să folosim un limbaj cât mai simplu, câteodată chiar și limbajul de bucatărie, dar totuși păstrând profesionalismul. Nu este ușor. În schimb primim o imagine clară despre cum ajung conținuturile noastre la utilizatori, într-o lume tradițională unde se scrie totul pe hârtie, acest fapt nu poate fi optimizat. Privim cu atenție cine este interesat de subiectele noastre, analizăm feedback-urile, și determinăm tendințele luând în considerare toate acestea. Încercăm să ne adresăm într-un mod orientat comunității online. Este foarte greu să atragem atenția tinerilor. Conform sondajelor noastre 60-70 la sută din cititorii noștri au în jur de 30 de ani.

– *Cum continuați? În mod online, sau poate chiar și offline?*

– Vom rămâne deschiși predării tradiționale a experiențelor, e de ajuns să ne gândim doar la excursiile organizate în timpul cărora am transmis experiențe noi prin familiarizarea oamenilor cu secrete geologice, roci „povestitoare”, precum și fosile. Tendințele informării se îndreaptă spre lumea „noastră”, astfel ca punct de plecare vom alege spațiul online.

Fotografii: Erdős Dániel, József Vágvolgyi, Balázs Borsi, Róbert Kovács

**Tură de Tufă
în regiunea Crișurilor**

Rocile din regiunea Crișurilor povestesc, adică ce se ascunde sub picioarele noastre?

Castelul Bohus
din Șiria la marginea dintre
Munții Apuseni și Marea Câmpie
Ungară: locul de apariție a unor
roci străvechi metamorfe

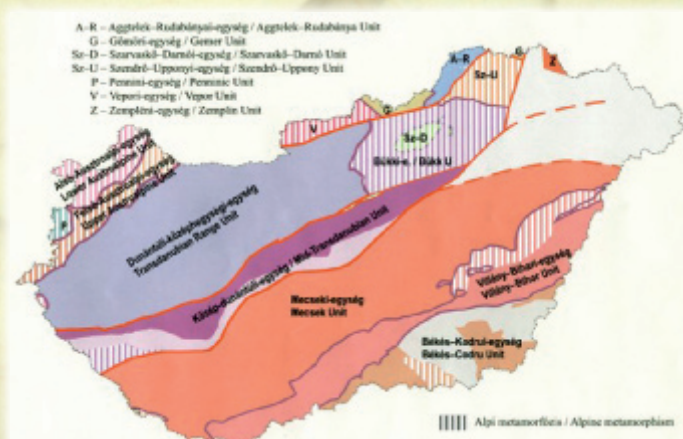

Crișurile Repede, Alb și Negru ce izvorăsc din Munții Apuseni, precum și sistemul format de râul Barcău au un bazin hidrografic de aproape 30 mii km², ce este împărțit aproape egal între teritoriile României și Ungariei. Crișurile ce își au izvoarele în zone montane, își încep „viața” ca fluxuri de apă repezi, iar ajungând la poalele muntelui și pe câmpie șerpuiesc lent și greoi ca mai târziu unindu-se să-și termine drumul lung în râul Tisa. Pe parcursul călătoriei străbat nenumărate peisaje, cunoscând viața de zi cu zi a locuitorilor acelor meleaguri, patrimoniul lor arhitectural și obiceiurile lor.

Studiind regiunea Crișurilor de obicei „ne leagă” perspectiva istorică ce modifică chiar și granițele țării, deși nu ar trebui să uităm un lucru: regiunea Crișurilor este peisaj geografic unic și indivizibil, ce trebuie tratat și abordat ca o unitate. Dacă ne uităm dincolo de secunde măsurate într-un timp geologic al istoriei umane, atunci putem observa o lume total diferită. Dar această se numește deja istoria pământului! Contemplând regiunea Crișurilor din perspectiva milioanei de ani, sutelor de milioane de ani se dezvăluie în fața noastră o imagine complet străină: oceane și mări străvechi, vulcane, lacuri uriașe, precum și sedimentele acestora povestesc despre trecutul geologic al teritoriului. Să ne familiarizăm împreună cu evoluția geologică și rocile regiunii Crișurilor, să ne uităm în scoarța terestră de sub picioarele noastre, și să ne asigurăm că în adâncurile șesului acesta aparent „monoton” se ascund formațiuni geologice captivante. Urmează aventura, hai spre lumea rocilor!

Vom începe povestea cu o afirmație ce poate suna ciudată: rocile de diferite tipuri și din diferite ere ce se află în adâncimile regiunii Crișurilor nu s-au format în locul lor geografic de azi, ci la mii de kilometri de aici. Cum e posibil acest fapt? Răspunsul „simplu”: datorită proceselor plăcii tectonice!

Solul țării noastre se compune din două fragmente diferite de plăci tectonice care s-au format separat unul de altul de-alungul anilor, și doar în Miocen, cu aproximativ 20-15 milioane de ani în urmă au ajuns unul lângă celălalt, efectiv pe locul geografic din zilele noastre. Astfel dacă vorbim despre rocile mai vechi de cei din Miocen, atunci putem conclud că roca respectivă s-a format în locul în care era fragmentul de placă tectonică caracteristică teritoriului. Solul străvechi al regiunii Crișurilor este format din așa numita unitate principală a Tisei ce era parte a plăcii Eurasiatice, s-a desprins din această placă și „a hoinărit” timp de sute de milioane de ani, ca în sfârșit

Structura subsolului din Ungaria (Haas et al. 2010)

lipindu-se de fragmentul de placă ce constituie partea nordică a Ungariei (unitatea principală ALCAPA) să-și ocupe locul în Regiunea Panonică Carpatică.

Ne putem întreba în mod legitim de unde avem informații privind elementele ce se ascund sub regiunea Crișurilor, deoarece examinând relieful șesului doar panta de câteva metri acoperită cu pământ a unei cariere exterioare de nisip sau de argilă ne dezvăluie „adâncimile” ascunse sub tălpile noastre. Răspunsurile sunt asigurate de forajele de profunzime aplicate

în număr mare în regiune în ultimele decenii, mai ales cu scopul minieritului de materiale fluide (de exemplu țiței, gaze naturale, apă termală). Prin examinarea măsurătorilor geofizice, precum și prin examinarea carotelor și straturilor forajelor putem cunoaște structura geologică a regiunii Crișurilor, precum și straturile de rocă. Dar oare ce imagine prezintă forajele și măsurătorile geofizice (seismice) despre solul regiunii?

Continuăm articolul cu o altă constatare inedită ce am aflat datorită informațiilor deduse din foraje: sub regiunea Crișurilor sunt îngropate regiuni muntoase, șanțuri și depresiuni, ale căror înclinații au fost „nivelate” de sedimentele ultimelor câteva milioane de ani. Acest subsol ce se compune din roci străvechi, încă de dinaintea Mioce-

nului (adică mai mult de 20 milioane de ani) a fost atins în adâncimi diferite de forajele de profunzime. De exemplu această sol se așează la o adâncime mai mare de

6 metri sub Békéscsaba, și nu a putut fi atinsă prin foraj. Rocile de sute de milioane de ani, de caracter asemănător au fost atinse la o adâncime de 2800 m în regiunea orașului Orosháza, iar în zona localității Köröstarcsa la o adâncime de 3500 m. Datele forajelor de profunzime arată frumos condițiile topografice ale subsolului regiunii Crișurilor, despre care e greu de crezut că sunt atât de diversificate, mai ales privind din mijlocul unei câmpii aride.

Cele mai vechi roci datează din epoca precambriană (adică sunt mai vechi de 600 milioane de ani), și fac parte din rocile transformate, metamorfe (de exemplu gnais, mică). Dacă cineva constată cu dezamăgire că nu poate admira aceste roci la suprafața pământului, se înșală! Rocile

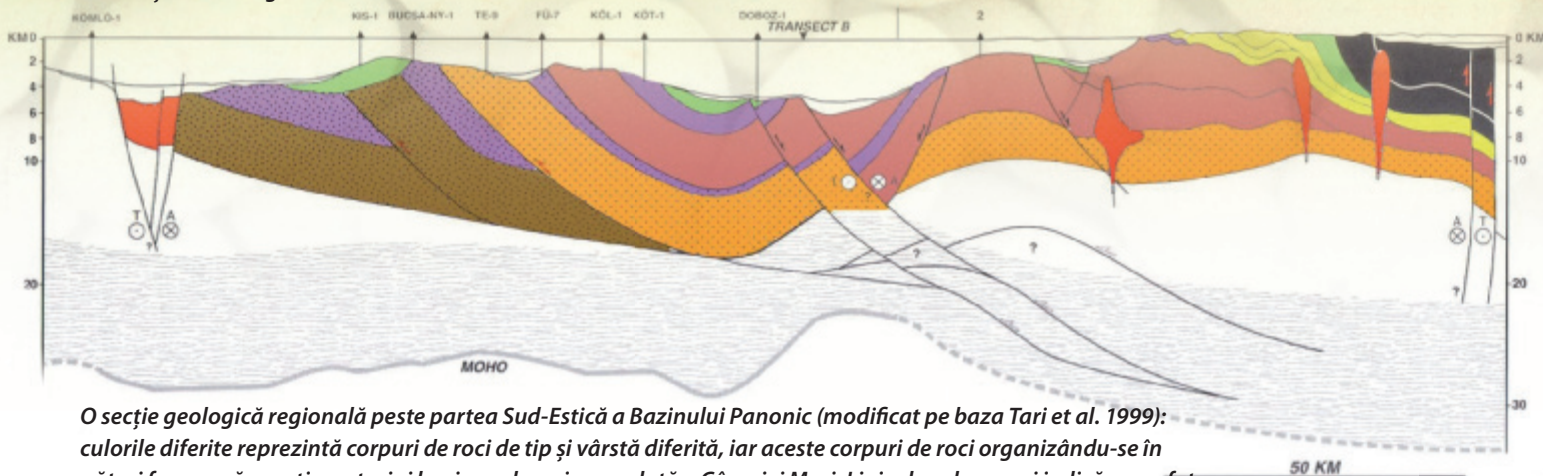
Detaliu dintr-o carieră de nisip lângă Békéscsaba

Carotele Rormațiunii Riold din Gyűrűfű în depozitul de semințe din Kővágószőlős

Pusta din Kígyós lângă localitatea Szabadkígyós

O secție geologică regională peste partea Sud-Estică a Bazinului Panonic (modificat pe baza Tari et al. 1999): culorile diferite reprezintă corpuri de roci de tip și vârstă diferită, iar aceste corpuri de roci organizându-se în pături formează munți, șanțuri și bazine sub regiunea plată a Câmpiei Mari. Linia de culoare gri indică suprafața de astăzi, iar triunghiurile mici indică locurile forajelor de adâncime din trecut

străvechi metamorfe ies la suprafață pe marginea vestică a Munților Apuseni, și pot fi examinate în Munții Zărandului sau Munții Codru-Moma în forma unor corpuri de rocă. De asemenea putem explora la suprafață rocile din epoca Permianului și din Triasic (de aproximativ 300-250 milioane de ani) ce au fost pătrunse de foraje într-o grosime de mai multe sute de metri sub regiunea Crișurilor. În vecinătatea Munților Mecsek se află localitatea Zselinc unde se află așa numita Formațiune de Riolit din Gyűrűfű, iar la poalele Muntelui Iacob (o formațiune stâncoasă interesantă) ce se află în partea vestică a Munților Mecsek se pot examina rocile îngropate din adâncimile regiunii Crișurilor în formă de conglomerate roșii („pietriș”) și gresii (Formațiunea Gresie din Muntele Iacob). Să nu uităm nici minunea naturală atât de cunoscută a Munților Bihorului, Groapa Ruginoasă unde se regăsesc tipurile de rocă amintite mai sus. Cauza formării acestor formațiuni de rocă asemănătoare este faptul că fragmentul de placă tectonică pe care se află regiunea Crișurilor și Munții Mecsek, precum și Munții Villány (precum și Munții Apuseni amintiți mai devreme) s-a format timp de sute de milioane de ani într-un mediu paleogeografic, astfel formațiunile geologice ale acestora sunt asemănătoare. Am putea enumera exemple similare în legătură cu rocile din epoca Triasică, Juristică și Cretacică ce s-au format în perioada Mezozoică, dar acum nu ținem seamă de analizarea detaliată a acestora din rațiuni evidente de limită de spațiu.

Forajele demonstrează că unitățile structurale ce formează solul regiunii Crișurilor la sfârșitul epocii Cretacice (cu aproximativ 65 milioane de ani în urmă) s-au ridicat din mediul sedimentar al mării datorită mișcărilor puternice de formare a munților. Începând cu această perioadă nu cunoaștem sedimente paleocene, eocene și oligocene (numite cu un singur cuvânt paleogene), adică din solul regiunii Crișurilor lipsesc sedimentele a 50 milioane de ani. Cauza se poate căuta în faptul că corpurile groase de rocă depuse mai devreme au ajuns într-o stare de paragină, nu s-au format roci noi, și multe dintre cele existente s-au degradat. Ca rezultat al mișcărilor structurale din perioada Cretacică s-a format acea structură complexă încrețită, atomizată, pânză, ce se poate observa și în schița anexată. Structurile din pânză s-au format prin ajungerea între „clești” ale microplăcilor (astfel și unitatea principală din Tisa ce formează solul regiunii Crișurilor) ce se află între plăcile tectonice euroasiatice și cele africane ce se apropie unul de celălalt. În spațiul tot mai mic al plăcilor tectonice, corpurile de roci ce s-au depus mai devreme în bazine de sedimentare și-au făcut loc doar prin suprapunere după ce s-au îndepărtat de solul original, ca și elementele unui puzzle uriaș.

După o perioadă lungă de degradare, la mijlocul perioadei miocene unitățile structurale au fost afectate de inundarea mării (aproximativ în locul geografic de azi), iar ca rezultat al acesteia de-alungul milioanei de ani s-au depus roci sedimentare de tipuri diferite și cu dimensiuni diferite ale particulelor (de exemplu conglomerat,

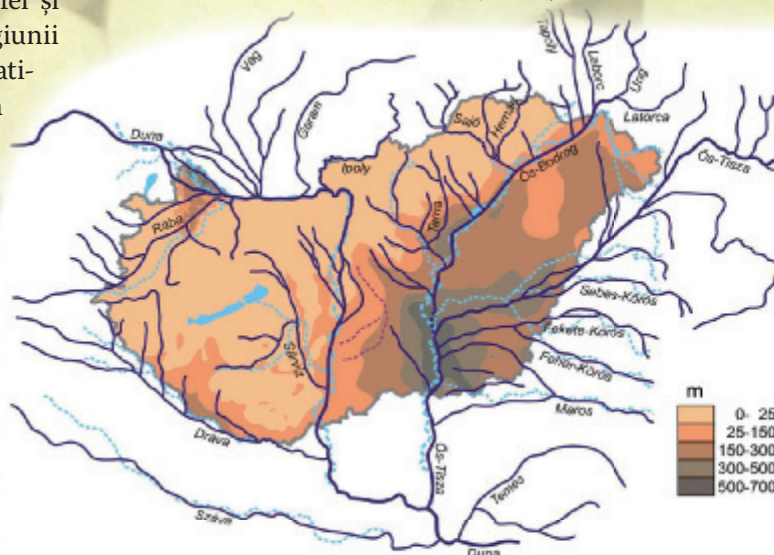
Groapa Ruginoasă din Munții Bihorului

gresie, aleurolit, marnă, calcar). Aceste roci sedimentare sunt secționare în unele locuri de tufă vulcanică groasă de mai multe sute de metri, ce implică activitate vulcanică intensivă. Aceste tufe vulcanice (de exemplu tufă riolit și dacit) se regăsesc la suprafață pe teritorii mari în partea nordică a Ungariei, în regiunea județului Nógrád.

Depresiunile din regiunea Crișurilor umplute de o masă de apă cu o cantitate normală de sare s-a desprins încet de marea lumii, și s-a transformat într-un lac intern numit Lacul Panonic. Lacul uriaș, ce a existat și în epoca miocenă târzie, și a devenit lac cu apă dulce ca rezultat al râurilor ce au venit dinspre Carpați, s-a format cu 12 milioane de ani în urmă, și a dispărut cu aproximativ 5 milioane de ani în urmă. Cei 7 milioane de ani au fost de ajuns ca râurile ce s-au revărsat aici să umple lacul cu deltele lor mari, lăsând în urmă o masă sedimentară de mai multe mii de metri. Sedimentele groase panonice se află sub regiunea Crișurilor, și au o semnificație uriașă: gresii-le de porozitate bună („poroase”) depozitează pe teritoriul nostru acele minereuri ce sunt esențiale omenirii. Aceste minereuri sunt de exemplu țițeiul, gazele naturale, precum și acele ape adânci ce datorită temperaturilor lor ridicate sunt denumite ape termale. Prin umplerea Lacului Panonic în regiunea Crișurilor a dispărut total starea de mare (cu aproximativ 5 milioane de ani în urmă), și în formarea suprafeței în Pliocen și în era cuaternară (adică în ultimele câteva milioane de ani) au avut un rol important râurile.

Strămoșii Crișurilor și a Mureșului (precum și afluenții acestora) au fost cei ce au modelat suprafața șesurilor exis-

Rețeaua hidrografică a Bazinului Carpatic în Pletocenul târziu (Borsy 1989 și Gábris–Nádor 2007)

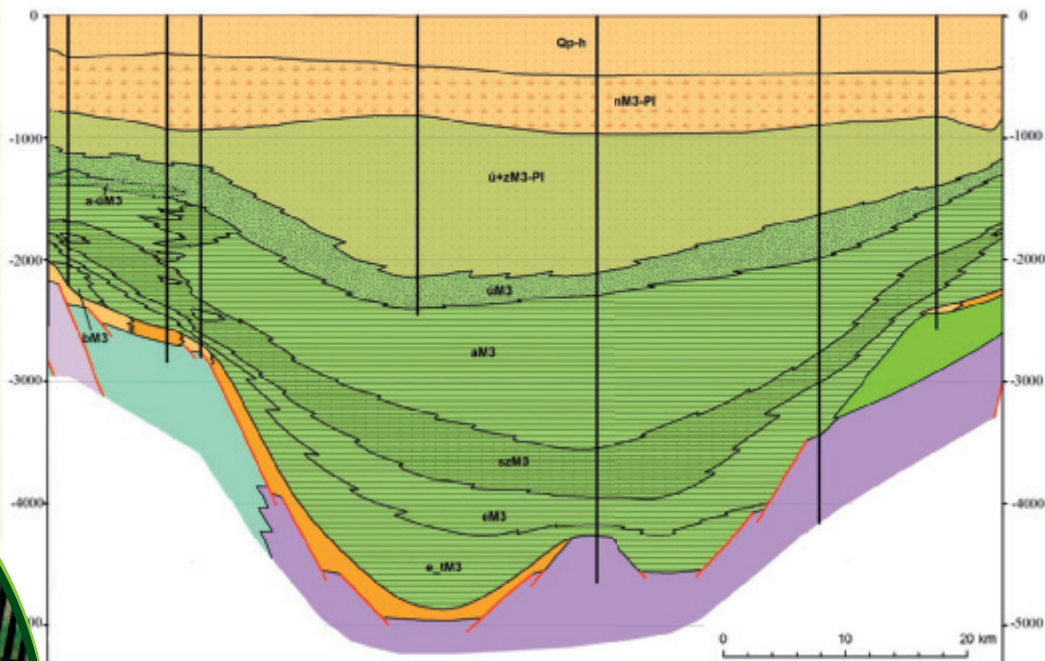
tentă și în zilele noastre în regiunea Crișurilor. Râurile „rătăcitoare” ce și-au modificat în continuare albia și curgerea au depus un strat de sedimente de mai multe sute de metri (max. 800–1000 m), în care se regăsesc sedimente pietroase, nisipoase și argiloase. În era Glaciară (în Pleistocen) și-au format conurile aluvionare râ-

Puțul de 800 metri pe teritoriul Ștrandului Árpád din Békéscsaba

bilă a localităților din regiune. Este interesant de examinat că particulele sedimentelor râurilor mai tinere din regiunea Crișurilor provin din deteriorarea Munților Apuseni, deoarece Crișurile au adus aceste particule pe teritoriile regiunii Crișurilor ce în ultimele câteva milioane de ani se afundă în continuare.

În ultimii sute de ani râurile teritoriului au fost așezate între baraje, „am îndreptat” râurile, am drenat mlaștinile, astfel a dispărut sedimentarea naturală, locul și scopul acesteia a fost preluat de către activitatea omului de for-

Secțiune geologică în regiunea localității Békéscsaba (modificat pe baza MÁFI, 2005): continuând de la maro către verde, bazinul adânc ce se află sub localitatea Békéscsaba este plin de roci din ce în ce mai vechi, culoarea mov ilustrează substratul mai vechi decât Miocenul. Liniile verticale negre reprezintă locurile forajelor de adâncime

urile ce au sosit din munții din Transilvania pe lunci. Aceste sedimente au o importanță deosebită pentru oamenii ce trăiesc în regiunea Crișurilor, deoarece în aceste sedimente se depozitează apele ce asigură baza de apă potabilă a localităților din regiune.

mare a peisajului. Hoinărind regiunea Crișurilor găsim albiile abandonate, cavități mlaștinoase ce ne duc cu gândul la mediul natural de odinioară și cel rămas, iar barajele, fortificațiile, movilele sunt obiecte artificiale ce semnalează răspândirea omului pe aceste meleaguri.

În acest articol am încercat să rezumăm istoria a mai multor sute de milioane de ani, și am încercat să încurajăm cititorii să reflecte cu mintea unui geolog asupra spațiului și timpului. Putem observa că sub regiunea Crișurilor ce pare a fi un teritoriu șesos „monoton” se ascunde o lume extrem de fascinantă. Se conturează mișcările tectonice, sedimentele lacurilor și oceanelor străvechi, imaginea vulcanelor furioase, ce deși sunt ascunse ochilor noștri, dar se pot citi din mesajele rocilor ce ne povestesc despre timpuri trecute. Proverbul roman din antichitate spune: „saxa loquuntur”, adică „rocile vorbesc”, „rocile povestesc”.

Urmărirea subiectului: www.akovekmeselnek.hu;
www.facebook.com/akovekmeselnek;
www.instagram.com/akovekmeselnek

Fotografii: Zsolt Veres, Dániel Erdős

palisade, fortărețe

Autor: Dániel Erdős

martorii de mii de ani al câmpiei ungare 2.

Cetatea Biharia, palisada ușor de recunoscut în zonă (formă de relief antropogenă pozitivă)

Deși sună inedit, chiar și în valea Crișurilor găsim construcții antice, la fel ca piramidele din Egipt. După descoperirile arheologice existente omul a apărut cu 7500-8000 ani în urmă în valea Crișurilor. Însă activitatea umană de formare a mediului s-a arătat în aceste secole, în neoliticul timpuriu, la începutul epocii mijlocie a bronzului, la un nivel ce se regăsește printre elementele peisagistice semnificative chiar și în zilele noastre. Pe meleagurile noastre primele construcții umane sunt movilele cunice prezentate în detalii într-un număr anterior al revistei noastre, unele dintre aceste movile sunt considerate coline artificiale sau telluri datorită faptului că sunt ca niște dealuri. Aceste coline au fost întărite cu palisade și șanțuri. Rămășițele acestor localități și dealuri se regăsesc atât în valea Crișurilor, cât și în zonele muntoase. Din păcate datorită activității intensive a oamenilor de a forma peisajul majoritatea fortărețelor din Marea Câmpie Ungară a dispărut aproape în totalitate. Palisadele, movilele însă mai păstrează memoria oamenilor ce au trăit pe aceste meleaguri. Coloana noastră Palisade,

fortărețe prezintă povestea acestor construcții antice din antichitate până la sfârșitul evului mediu.

Despre fortărețe în general

– *din antichitate până la sfârșitul evului mediu*

Fortărețele sunt locuri înconjurate cu palisade cu funcție de protecție, care au fost construite în perioada dintre epoca preistorică și sfârșitul evului mediu. La construirea palisadelor s-a folosit nu doar pământ, dar și lemn sau pietre.

Teritoriul înconjurat a funcționat ca centru de putere, dar au avut un rol important și în viața de zi cu

Nagyatársánc a fost primul obiect arheologic despre care s-au făcut fotografii aeriene în anii 1940

(sursă: www.oroscafe.hu)

Gyöngyöspata – grinzile carbonizate ale palisadei

(sursă: Turcsányi I. (2009): *Descoperiri arheologice în jurul localității Békés din epoca dinastiei arpadiene*. Publicat de: Családért Alapítvány (Fundatia pentru Familie), Békés. *Almanahul Revistei Békés*, 2009.)

zi a oamenilor ce trăiau în valea Crișurilor. Cuvântul fortăreață se regăsește în izvoarele istorice încă din evul mediu, și sunt chiar și localități care au acest cuvânt în denumire – de exemplu Pusztaföldvár. Din păcate în zilele noastre datorită silviculturii și a cultivării agricole

statului maghiar timpuriu se numără rămășițele fortificațiilor (Cetatea Biharia). Începând cu evul mediu doar pe vremea războaielor, cruciadelor s-au înființat fortificații din pământ (de exemplu fortăreața din secolul XVIII. din Nyergesújfalu).

tipuri de fortărețe

Fortărețele sunt de mai multe tipuri. În ceea ce privește forma lor, fortărețele pot fi construite în cerc, în triunghi sau în patrulater. Cele mai mici fortărețe sunt cele construite în formă de inel. Diametrul lor este mic, sunt înalți de câteva zece metri, iar pereții lor sunt subțiri. Spre sfârșitul evului mediu s-au construit cu tehnologia fortărețelor fortificații moderne, cu turnuri exterioare, runde și bastioane (Szigetvár, Tokaj, Szolnok, Nagyvárád). Folosind tehnologia fortărețelor și palisadelor s-au construit în Italia primele fortificații bastionare numite metoda maghiară în Europa. Palisadele și rampele fortificațiilor moderne ale secolului XIX. au fost construite din pământ deoarece ghiulelele solide nu au putut face daune în pământ contrar pereților construite din piatră.

CONSTRUIREA, STRUCTURA FORTIFICAȚIILOR

Ca loc de construcție a fortărețelor în valea Crișurilor s-au ales dealurile mai joase aflate în fața unor lanțuri muntoase. S-au efectuat construcții și pe lângă râuri, drumuri mai importante sau la răscrucea dintre căile mai semnificative. La construirea fortificațiilor s-au luat în considerare formele de relief, astfel găsim doar câteva fortificații asemănătoare la mărime și formă.

Răspândirea fortărețelor s-a datorat faptului că pe câmpiile joase materia primă a fost mai ales lemnul, și nu piatră. Construirea fortărețelor din pământ a fost ieftină și s-a putut realiza mai repede, dar a

*Cetatea lui Samson
ce s-a construit în
curba Crișului Negru
se află în hotarul
localității Doboz*

Fortificația Kistatársánc se află în vecinătatea localității

intense, multe dintre fortărețe au dispărut parțial sau în totalitate. Cele care au rămas oarecum intacte reprezintă valori istorice, culturale, peisagistice, patrimoniale, precum și geomorfologice. Ele sunt protejate „ex lege” în cadrul Actului privind conservarea naturii, adică sunt protejate de lege.

Denumirea de fortăreață folosită în general este greșită. Aceste fortărețe s-au construit în primul rând din lemn, și nu din pământ. Când s-au construit nu s-a folosit pentru ele această denumire. În secolul XI-XII. s-a folosit denumirea latină civitas, iar în secolul XIII. denumirea castrum. Denumirea în limba maghiară folosită sporadic îi numește cetăți. Denumirea fortăreață a fost folosită doar în cazul cetăților distruse, scoase din utilizare, așa cum dovedesc datele din secolul XIV. Astfel cetățile jupânilor de pe vremuri sunt numite doar fortărețe. În epogeul lor acestea erau fortificații semnificative, greu de ocupat cu tehnologia militară din acele vremuri.

Începând cu prima parte a epocii bronzului majoritatea populației din Europa Centrală a trăit în societăți în care fortificația a avut un rol central în viața de zi cu zi a oamenilor. Aceste localități s-au așezat pe lângă râuri și drumuri, astfel au putut să ceară impozit de la comercianții ce treceau pe acolo. Descălecatul maghiar – și în valea Crișurilor – a fost în același timp cu începuturile construirii castelelor din Europa de Est și cea Centrală. Printre monumentele de arhitectură ale

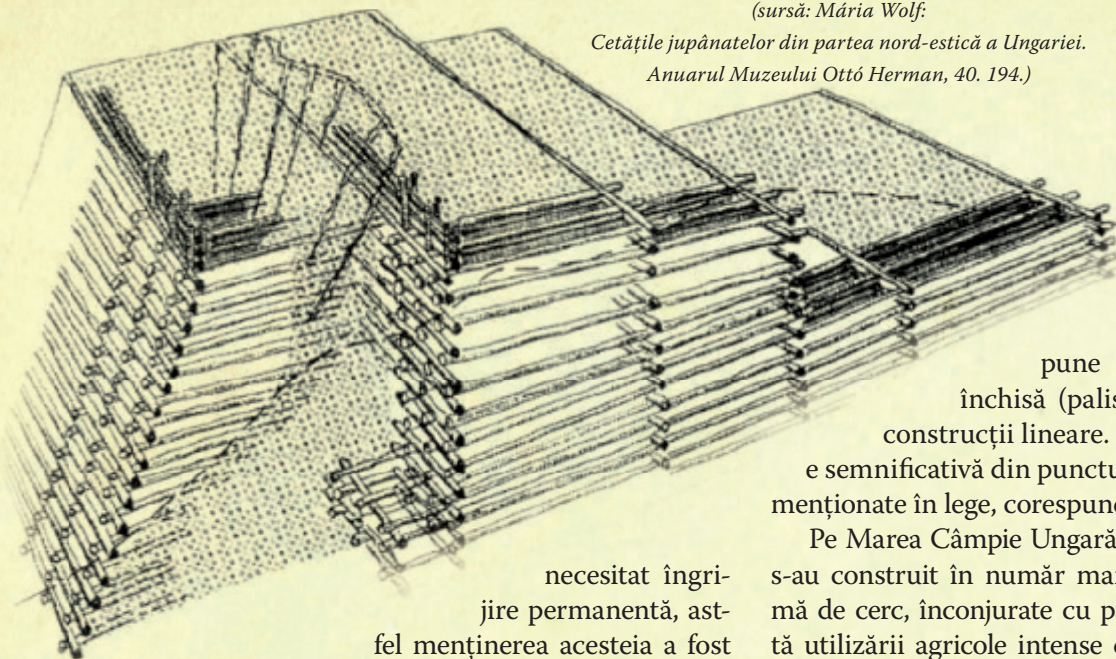
Rămășițele fortificațiilor jupânatelor, astfel și Cetatea Biharia se numără printre monumentele de arhitectură ale statului ungar timpuriu

Reconstrucția palisadei nordice de structură cluster a cetății din Borsod, pe baza lui Gy. Novák

(sursă: Mária Wolf:

Cetățile jupânatelor din partea nord-estică a Ungariei.
Anuarul Muzeului Ottó Herman, 40. 194.)

necesitat îngrijire permanentă, astfel menținerea acestora a fost mai scumpă decât a construcțiilor din piatră și cărămidă.

Denumirea de fortăreață din pământ este înșelătoare deoarece structura acestor construcții era construită din lemn, astfel stabilitatea fortărețelor era determinată de această structură din lemn. Interiorul fațadei din lemn înaltă de 3-4 m a fost umplută cu pietre și pământ excavat din șanțul din fața structurii din lemn. Au fost descoperite trei tipuri de fortificații: palisadă din straturi (Gyöngyöspata), aici perpendicular pe zidul de apărare al fortificației s-au așezat grinzi și apoi un strat de pământ, din nou grinzi, și din nou pământ, până ce s-a ridicat peretele; palisada grilă (Abaújvár), grinzile au fost așezate în formă de grilă unul pe celălalt, astfel formând o structură autoportantă ce a fost completată cu pământ. Al treilea și cel mai frecvent tip a fost palisada cu casete (Pozsony, Moson, Sopron). Peretele lateral al casetelor grilelor din lemn a fost fără fisuri, asemănător clădirilor tip hambar, casetele exterioare ale construcției au fost umplute cu pământ, iar cele interioare au fost folosite ca camere.

Fac parte din fortărețe și celelalte elemente din lemn și pământ ale construcției, cum ar fi palisadele sau mobilele. Între tipurile existente există combinații, iar pentru a întări fortărețele s-au folosit palisade și mobile.

Fortăreața protejată „ex lege”

Alineatul (2) din paragraful 23 al legii despre protecția naturii din 1996 cu numărul LIII., stabilește protecția naturală accentuată a fortărețelor.

În concordanță cu această lege în categoria teritoriilor naturale protejate fortărețele sunt considerate monumente naturale. Astfel regulamentele prevăzute de lege referitoare la teritoriile naturale protejate sunt aplicabile în cazul fortărețelor. În conformitate cu aceste regulamente: „fortăreața este o construcție din pământ cu formă lineară sau închisă înființată cu scop de protejare, ce reprezintă valoare peisagistică, istorică, culturală, patri-

monială, geomorfologică ca element identificabil ce a rămas intact”.

Palisadele ce se regăsesc în zonă (forme antropogene negative sau pozitive) sunt considerate fortărețe în cazul în care se poate justifica că s-au înființat pentru a apăra. Fortăreața se compune din construcții cu formă închisă (palisadă în formă de cerc) sau construcții lineare. În cazul în care construcția e semnificativă din punctul de vedere al specificațiilor menționate în lege, corespunde definiției de fortăreață.

Pe Marea Câmpie Ungară mai ales în epoca de bronz s-au construit în număr mare așezări fortificate în formă de cerc, înconjurate cu palisade din pământ. Datorită utilizării agricole intense de mai multe secole, aceste construcții nu pot fi identificate ca elemente topografice, dar ca situri arheologice ele constituie valori semnificative.

Fortărețe importante în valea Crișurilor

În Registrul de Valori al Județului Békés în 2017 au fost înregistrate structuri din epoca târzie a bronzului – epoca timpurie a fierului, ce se află în hotarul localității Pusztaföldvár (900–800 î.e.n.), cu numele de **Nagyatársánc** și **Kistatársánc**. Nagyatársánc a fost construit de către locuitorii zonei din cauza amenințării din partea sciților care s-au mutat în bazinul carpatic din câmpiile Europei de Est. Structura se înalță pe un teritoriu de aproape 12 hectare, pe de o parte se învecina cu Ős-Maros de odinioară, ce în zilele noastre este râul care este parte a sistemului de apă al Ierului. Pe partea cealaltă s-a construit o structură ce se compune dintr-o palisadă dublă și șanț cu apă, astfel au avut un platou protejat din ambele părți.

La Nord de Oradea, lângă localitatea Biharia teritoriul protejat de ținutul mlăștinos al râului Kösmő a fost locuit chiar și în epoca de bronz. Nu putem exclude faptul că pe locul fortăreței din Biharia ce se vede și în zilele noastre, înainte de cucerirea maghiară a existat o fortificație. După venirea maghiarilor s-a construit fortăreața mare ce se întinde pe un teritoriu de 5 hectare, ce în secolul XI. a fost centrul jupânatului (mai târziu comitat) numit după această clădire, apoi a devenit centrul principatului (ducat) și al episcopatului (începând cu 1061).

Fortificația Nagyatársánc în vecinătatea localității Pusztaföldvár

Uriașa cetate Biharia se întinde pe o suprafață de 5 hectare

Istoria localității Békés – ce a dat numele județului Békés – este în strânsă legătură cu existența cetății jupânatului. În ceea ce privește localizarea cetății există opinii diferite deoarece nu există dovezi concrete. Opiniile sunt grupate în jurul a două siteuri: teritoriul numit Kastély (Castel), precum și regiunea Kastélyzug și zona centrală a orașului, unghiul închis de confluența celor două Crișuri de odinioară (Crișul Alb și Crișul Negru).

În vecinătatea cetății jupânatului din Békés se găsește **Cetatea Samson** din Doboz. Nu avem date certificate ce atestă existența acestei cetăți, dar comuna Doboz este menționată începând cu 1075 ca satul porcarilor regali. În imediata apropiere a localității arheologul Júlia Koválovski s-a ocupat de cercetarea fortificației. Palisada în formă de triunghi este de un diametru de aproximativ 100 de metri, înălțimea în prezent este de în general un metru.

În două locuri s-au efectuat intersecții ale palisadei, iar rezultatele arată că construcția acestora datează din secolul X-XI. Coloana palisadei este un perete din pământ de 4 metri așezat între garduri vii, iar aceste garduri vii au fost împletite pe stâlpi groși de 20-22 cm aflați la 50-80 cm unul de celălalt.

În județul Békés există încă o fortificație asemănătoare cunos-

Construcția cetății Samson datează din secolul X-XI, pe baza rezultatelor intersecțiilor palisadei cetății

cută. **Fábiánvára** pe vremuri a fost o cetate mică din vremea dinastiei arpadiene așezat pe un curgan din epoca de cupru numit movila Barát ce se află pe partea nordică a drumului dintre Csárdaszállás și Gyoma.

Este semnificativă fortificația cunoscută de mulți ce se află lângă Murony. Teritoriul este cunoscut sub numele de Földvár. Dealul a dat numele hotarului ce îl înconjoară, înaintea formării localității Murony – era parte a localității Békés – și a fost numit **Békésföldvár**. În zilele de azi nu a rămas mult din această fortificație, teritoriul acestuia este de aproximativ 100×100 metri, adâncitura din mijloc este înconjurată în formă dreptunghiulară de o palisadă de doar jumătate de metru, ce se întrerupe în partea de sud astfel arătând unde se afla intrarea de odinioară.

Fábiánvára a fost o cetate mică din dinastia arpadiană construită pe un curgan din epoca de cupru numită movila Barát

fortificațiile ca valori peisagistice

Din punct de vedere al ocrotirii naturii și al peisajului relevanța fortificațiilor din valea Crișurilor este dată de următoarele elemente.

• **VALOARE PEISAGISTICĂ:** palisadele ce se ridică din relieful înconjurător reprezintă valori peisagistice, dar fortificațiile pot apărea ca elemente peisagistice cu caracter în zonele muntoase și deluroase din Ungaria. Caracterul vegetației are un efect semnificativ în ceea ce privește vizibilitatea lor.

• **VALOARE DE CONSERVARE A FLOREI ȘI FAUNEI:** asemănător movilelor cunice aceste elemente de relief artificiale au contribuit la preservarea vegetației caracteristică acestei zone. Palisadele fortificațiilor ocrotesc rămășițele formațiunilor vegetale naturale, oferă adăpost speciilor de plante ce au format vegetația de odinioară.

Ocrotirea fortificațiilor pentru generațiile următoare, preservarea valorilor naturale și peisagistice sunt dintre cele mai provocări ale zilelor noastre

Urmărirea subiectului: www.korosvidek.blog.hu;
www.facebook.com/korosvidek;
www.instagram.hu/korosvidek

Teritoriul localității Békésföldvár abia se mai vede, la nord de localitate două movile arată că teritoriul e locuit de mai multe secole

Fotografii: Zsolt Veres, Dániel Erdős

În apropierea apelor: **DIRECȚIA APELOR DIN REGIUNEA CRIȘURILOR**

*Barajul din Békés, pe Crișul Dublu, în spate se vede orașul Békés
(Fotografie: Attila Nemes)*

Dacă ne uităm împrejur pe blânda Câmpie Ungară, nici nu putem imagina dominanța atotputernică a apelor ce curgeau liber pe vremuri pe teritoriul șesos al văii Crișurilor. Starea mediului natural de pe vremurile acelea ar fi de neimaginat pentru vremurile noastre civilizate, ar influența confortul cu care suntem obișnuiți pe toate teritoriile vieții de la siguranța casei până la transport, și totodată ar face imposibilă existența factorilor economici ce ajută dezvoltarea.

Faptul că în zilele noastre nu suntem supuși puterii capricioase a apelor naturale se datorează eforturilor instituțiilor de gospodărire a apelor care s-au înființat cu reglarea apelor din secolul XIX., și care slujesc interesele naționale și civile în mod durabil chiar și în zilele noastre.

Apa este o problemă de interes general. Necesită o continuă supraveghere și atenție, precum și necesită o complexitate a responsabilităților legate de acesta care constituie o legătură strânsă în ceea ce privește coexistența cu „ea”. Pentru a înțelege aceste relații, încercăm să prezentăm în această serie valea Crișurilor din punct de vedere al apelor, valea Crișurilor unde apa ar domina chiar și în zilele noastre dacă nu ar fi fost omul.

HIDROGRAFIA CRIȘURILOR

Întemeierea managementului cu apă ca resursă naturală de o disponibilitate limitată a început cu familiarizarea cu procesele naturale. Prin înființarea și funcționarea rețelei de ape din țară cu un trecut de mai mult de 200 de ani s-a reușit identificarea resurselor de apă de suprafață și subterane, au devenit cunoscute cantitățile de apă accesibile economiei și populației.

Bazinul hidrografic al Crișurilor este de aproape 27 537 km², 53% din acesta se află în România. Partea de

47% aflată în Ungaria se întinde între granița cu România și râul Tisa. Înaintea reglărilor debitelor râurilor din secolele XVIII.-XIX. această regiune era caracterizată de brațuri întortocheate, cu scurgere lentă, ce dispar câteodată în mlaștini și apoi apar din nou. Pericolul de inundații și incertitudinea producției agricole era mare în această regiune, suprafețele cultivate erau minime, transportul era dificil.

Resursele abundente de apă ale regiunilor muntoase pe vremuri au dominat teritorii extrem de mari pe Câmpia Ungară (Fotografie: Ferenc Simon)

apele noastre naturale, încercând să formeze starea și condițiile acestora să se adapteze cerințelor, așteptărilor.

Reședința din Gyula a Direcției Apelor din Regiunea Crișurilor (Sursă: kovizig.hu)

Teritoriile inundabile și cele acoperite de apă ale regiunii Crișurilor înaintea lucrărilor de oprire a inundațiilor și de drenaj (Hartă: Institutul Hidrografic al Ministerului Agriculturii Maghiar Regal – Budapesta, 1938.)

ISTORIA APELOR

Iosif al II-lea, împărat al Sfântului Imperiu Roman, rege al Ungariei a introdus în data de 20 aprilie 1783 regulamentul nr. 3065 despre navigabilitatea râurilor din Ungaria, iar luarea de măsuri a devenit responsabilitatea Consiliului Guvernatorului. Referindu-se la acest regulament s-au cerut rapoarte de la unele comitate despre starea apelor curgătoare de pe acele teritorii, precum și despre condițiile de navigație. A urmat înființarea Direcției Generale a Apelor și Arhitecturii în 1788, instituție subordonată Camerei Regale Maghiare și Consiliului Guvernatorului, iar responsabilitatea acesteia a fost pregătirea, realizarea, avizarea și verificarea lucrărilor de apă. Astfel a început administrarea apelor.

La fel ca în alte teritorii ale țării, și la Gyula s-a organizat o asociație în 1845. La inițiativa contelui István Széchenyi s-a format Asociația de Reglementare a Crișului, iar până în 1855 alte opt astfel de asociații și-au început activitatea în regiunea Crișurilor ca proprietarii acestor teritorii.

Cu sprijinul funcționării și activității asociațiilor a început procedura de îndiguire a râurilor pe secțiunea Câmpiei Ungare, poziționarea râurilor în afara localităților, intersectarea unor coturi ale râurilor, drenarea mlaștinilor, iar toate acestea au ajutat dezvoltarea regiunii. Teritoriile au devenit din de în ce mai locuibile din punctul de vedere al oamenilor, au crescut suprafețele cultivabile, s-a îmbunătățit protecția localităților în fața inundațiilor, localitățile s-au dezvoltat într-un ritm mai mare, și s-au înființat localități noi.

Prin reglementarea unei proporții uriașe a rețelei apelor din regiunea Crișurilor în secolul XIX. responsabilitățile referitoare la ape nu au dispărut. Deși asociațiile de reglementare a apelor s-au scimbat în ceea ce privește activitatea și structura lor, dar și în zilele noastre controlează

Generații de săpători și ingineri au luptat împotriva puterii apelor ce colindau liber plaiul (pictura lui Attila Székelyhídi depictându-l pe Károly Bodoki – Sursă: kovizig.hu)

AUTORITATEA DE APĂ DIN VALEA CRIȘURILOR (KÖVIZIG)

Autoritatea de Apă din Valea Crișurilor își desfășoară activitatea de administrarea a apelor pe o suprafață de 4108 km² în regiunea de sud a Câmpiei Ungare, pe malul stâng al Crișului Repede, între râul Barcău și râul Hortobágy-Berettyó, precum și pe teritoriul de pe lângă Crișul Alb, Negru, Dublu și Triplu.

Activitățile de bază sunt determinate de responsabilitățile administrării locale de apă, ceea ce se desfășoară prin operarea serviciilor de stat de apă, prin prezența regională, și prin transferul cunoștințelor specializate. Autoritatea se ocupă de siguranța controlului inundațiilor și protecției apelor interioare, de exercitarea responsabilităților de control al daunelor de mediu și de calitatea apei. Administrează și dezvoltă instituțiile de management al apelor ce se află sub controlul acestei autorități. Desfășoară activități referitoare la ocrotirea bazelor de apă potabilă, la activitatea hidrografică, la reglementarea apelor și la căile de apă și cele navi-

Teritoriul de operare al KÖVIZIG pe bazinul hidrografic al Crișurilor (Sursă: kovizig.hu)

Instruire
pe site

(Sursă: kovizig.hu)

gabile. Funcționează laboratoare și sisteme de informații necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de administrare. Participă în activitățile de apă transfrontalieră, în programe de îmbunătățire a calității apei potabile în localități și în programe de epurare a apelor reziduale, precum și în activități de informare referitoare la mediu și apă. Ajută activitatea autorităților de apă prin expertiză și prin prezență regională de monitorizare.

Autoritatea emite avize referitoare la planurile de dezvoltare și amenajare regională, coordonează conceptele referitoare la managementul apelor. Elaborează un plan de gestionare a districtelor hidrografice și de gestionare a deșeurilor, elaborează un bilanț hidrologic, ajută în elaborarea planurilor de acțiune de control al poluării. Își exercită obligațiile fiduciare, își poate exercita drepturile de fondator, și își poate efectua într-o oarecare măsură capacitatea de contractant.

Prin munca sa colaborează cu mediul social, cu administrațiile locale și cu asociațiile de gestionare a apelor. Centrul din Gyula, serviciile tehnice din Gyula, Szarvas, Szeghalom, precum și Serviciul de Securitate Tehnică ajută în executarea activităților.

Baza serviciului de gestionare a apelor este activitatea agenților de baraj și canal. Instalațiile apelor interioare și cele de control al inundațiilor, precum și starea ecologică sunt monitorizate de 63 agenți de baraj și canal.

PROTECȚIA ÎMPOTRIVA INUNDAȚIILOR

Dintre responsabilitățile direcției pe primul loc se află protecția împotriva inundațiilor, deoarece istoria Văii Crișurilor este plină de inundații. În ultimele decenii, pe vremea marilor inundații din Valea Crișurilor, în special în timpul inundației din 1966 ce a venit cu gheață, precum și în anii 1970, 1974, 1980, 1981, 1995, 2000 și 2006 cele mai înalte nivele de apă au depășit de multe ori maximele observate până atunci, și au cauzat rupere de diguri și inundații, și au necesitat stocarea apelor.

69% a zonei de operare a direcțiunii sunt terenuri aluvionare care sunt protejate de inundații de 340 km de terasamente de protecție primare împotriva inundațiilor și 101

DIGURI PRINCIPALE DE APĂRARE ÎMPOTRIVA INUNDAȚIILOR

Diguri principale de apărare împotriva inundațiilor de ordin I.

- Lungime totală: 340,167 km
- Masa pământului folosit pentru construcția digului: 34 milioane m³
- Numărul districtelor cu paznici pe cele 8 segmente de apărare împotriva inundațiilor: 47 buc.
- Numărul intersecțiilor construite pe digurile principale de apărare: 231 buc.

Lucrări de intervenție împotriva inundațiilor de ordin II.

- Lungime totală: 103,661 km
- masa pământului folosit: 3,8 milioane m³

REZERVOARE

1. Rezervorul din Merges

- arie: 1813 hectare
- capacitate: 87,2 milioane m³

2. Rezervorul din Mályvád

- területe: 3688 hektár
- kapacitása: 75,0 millió m³

3. Kisdeltai

- arie: 597 hectare

km de terasamente secundare. Majoritatea terasamentelor s-a construit în anii 1800, dar s-au modernizat în continuare. În prezent 0,3% din principalele linii de protecție împotriva inundațiilor sunt construite la dimensiuni corespunzătoare. Pentru dezvoltarea capacității de protecție este nevoie de extinderea construcțiilor, precum și de întreținere continuă.

Opera de artă a rezervorului de urgență din Mályvád modernizat în 2015 (Sursă: kovizig.hu)

Protecție împotriva inundațiilor pe digurile pe de Criș în 2006
(Fotografie: György Tószögi)

Ridicarea nivelului apelor este continuă. Pentru crearea siguranței împotriva inundațiilor în perioada de după inundația din 1970 în Valea Crișurilor s-au construit rezervoare. Rezervoarele ce s-au construit cu o capacitate totală de 188 milioane m³ ajută scăderea nivelului critic al apelor, astfel sunt demne de amintit rezervorul pe de Crișul Negru la Mályvád, pe de Crișul Repede și cel Dublu la Mérgeș, și nu în ultimul rând pe Crișul Alb la Kisdelta.

În regiunea Crișurilor pentru eliminarea deficiturilor de apă care din când în când cauzează daune mari, pe baza conceptelor formulate cu 100 de ani în urmă de către predecesorii noștri s-au construit digurile din Valea Crișurilor. Digurile din Bökény, Békés, Békésszentandrás,

pacitate totală de 206,6 m³/s asigură transferarea apelor interioare în râurile recipient. Rezervoarele de apă interioară asigură acumularea a 21 milioane m³ de apă interioară.

Muzeul Apelor Károly Bodoki (Mezőberény) este dedicat muncilor de reglementare a apelor

(Fotografie: György Tószögi)

EXPOZIȚII, COLECȚII

Regiunea Crișurilor a ocupat un rol important în dezvoltarea managementului de apă din țară, dovedit convingător de un șir de instalații de gestionarea apei, precum și de nenumărate nume importante. Personalități renumite, de exemplu Mátyás Huszár, Károly Bodoki, József Beszédes, Pál Vásárhelyi și-au valorificat abilitățile pentru ca locuitorii regiunii Criș-Barcău să trăiască în siguranță. Prezentarea și ocrotirea relicvelor din trecut sunt responsabilități importante, deoarece prezentul, ce este baza viitorului, s-a construit pe munca strămoșilor noștri.

- *Muzeul Apei Károly Bodoki (Mezőberény)*
- *Stația de pompare și expoziția din Peres (Mezőtúr)*
- *Prezentarea barajului din Gyula (Gyula)*
- *Camera memorială Dr. Emil Mosonyi (Gyula)*
- *Expoziția peisajului crișean, al apei și al băii (Casa istoriei apei, Gyula)*

Barajul și ecluza

din Békésszentandrás, cel mai mare baraj al sistemului de apă al Crișurilor din Câmpia Ungară (Fotografie: György Tószögi)

Gyula și Körösladány permit irigațiile pentru agricultură, încărcarea gârlor, transportul naval, distribuirea resurselor de apă transferate din valea Tisei, ținerea apelor pe teritoriile lor, conservarea faunei, precum și utilizarea apelor. În perioada de vară regiunea Crișurilor ar deveni o pustie aridă dacă nu ar exista baraje.

Într-o perioadă cu apă puțină stocul de apă utilizabil al Crișurilor este de 4,7 m³/s, iar necesarul de apă este de 40,2 m³/s. Lipsa de apă este completată de transferul de apă din râul Tisa.

Pe cele mai bune suprafețe cultivate în perioadele secetoase irigațiile sunt foarte importanți factori de producție. Capacitatea totală a lucrărilor majore de irigare ce se află sub coordonarea direcției este de 73,2 m³/s, ce asigură irigarea a 32 hectare de pământ.

Aici este cea mai mare densitatea de canal. Direcția supraveghează 3510 km de canale de drenaj ce sunt în proprietatea statului. Menținerea și întreținerea continuă a capacității de drenaj a canalelor este o activitate importantă. 87 de stații de pompare de evacuare operate de direcție și 59 de pompe cu o ca-

Prelevare de probe de ape canalul din Valea Kondoros (Sursă: kovizig.hu)

Datorită reglementărilor Crișurilor s-au format gârle ce în zilele noastre sunt singurele ce au rămas din viața subacvatică de pe vremuri, reprezintă o valoare reprezentativă din punct de vedere al protecției naturii, s-au apreciat din punct de vedere turistic. Pe teritoriul direcției se află 64 albi moarte pe un teritoriu mai mare de 5 hectare.

Cunoașterea stării apelor noastre naturale e un proces continuu. În ultimele două decenii cerințele referitoare la gestionarea apei – la fel ca în ultimele două secole – necesită în viitor formarea, dezvoltarea „asociațiilor” de apă pentru ca cu privire la problemele civile, organizaționale și profesionale să se conformeze angajamentului ce se transmite de la generație la generație de-a lungul istoriei apelor râurilor câteodată repezi, câteodată blânzi ale regiunii Crișurilor. În articolele următoare ale seriei noastre vom arunca o privire în viața interesantă, educativă, și chiar și incredibilă a acestor „povestiri, istorii ale apelor”

Fără managementul apelor chiar și în zilele noastre apa ar domina plaiul
(Fotografie: György Tószögi)

Festival Bioritm

Festivalurile autonome ale viitorului

Vizitez de mai mulți ani evenimentele din Ungaria și din lume. Experiența mea este că există nenumărate evenimente, chiar și în cele mai mici localități, în cele mai ascunse regiuni, cărora le atribuim numele de festival în mod legitim sau nu.

Ce înseamnă festival? Există nenumărate definiții, dar să luăm cea mai simplă: o manifestare artistică publică.

Această formulare simplă și clară este foarte departe de abordarea din zilele noastre a festivalului (comercial) ce se orientează pe profit și venituri, și care este mai ales o „sărbătoare” a consumului. Care este calea adevărată? Deoarece dacă se ivește o problemă, oamenii de la țară (încă) se adună și încearcă să ajute...

Noi, ce ne gândim altfel, credem că baza funcționării comunitare este metoda „să facem împreună”. Căutăm ocaziile care evidențiază în primul rând efortul de a crea experiențe comunitare și de a implica comunitățile locale. Responsabilitatea noastră este de a ne îndrepta încetul cu încetul, pas cu pas către un principiu de funcționare de bază comunitară, nu către cel ce evidențiază nevoia de creștere. Esența acestui principiu este de a fi de un volum ce poate fi tolerat de comunitate și de sponsori, luând în considerare oportunitățile oferite de epocă. Acesta înseamnă o mare cooperare.

Din păcate încă nu am ajuns la acest nivel. Noi, ca buni ciobani ar trebui doar ca să dirijăm turma, să menținem un fel de sistem, și să ne bucurăm împreună pentru experiențele comunitare realizate. Nu simțim nevoia de a avea spectatori, deoarece cel care vine fără țel nu își va găsi locul în mulțimea agitată unde fiecare își are rolul.

Provocările epocii noastre ce rezultă din schimbările rapide îi face pe oameni să inventeze soluții. Acest lucru se va întâmpla și la nivelul organizării festivalurilor. Acum însă ne aflăm în faza inițială când nu avem

soluții gata elaborate. Efectul deformant asupra persoanei și asupra comunității însă se conturează din ce în ce mai puternic. Sarcina noastră este de a deveni pionieri

în căutarea soluțiilor. Astfel ca tentativă a renăscut la Békéscsaba în luna septembrie a anului 2019 Festivalul Bioritm.

Un festival sub copaci

În luna iunie a anului 2019 a apărut vestea că se va organiza din nou Festivalul Bioritm. Cu sprijinul organizațiilor civile și a grupurilor autonome din Békéscsaba se organizează un eveniment de o zi pentru familiști, la care comunitățile locale au oportunitatea de a se prezenta, de a forma relații. Scopul a devenit foarte clar pentru toți: dorim să organizăm un ADEVĂRAT festival comunitar.

Un element important al acestui fapt a fost implicarea comunităților. După registrarea celor aproape 40 de comunități, am organizat o întrunire, unde împreună, ca comunitate am început să organizăm festivalul, am început să ne gândim la conținutul acestuia.

Organizatorii: Éva Garay, Péter Gyebnár, Líviusz Gurbán, Tímea Gérusné Hrabovszki, Gabriella Pócsi

De unde a pornit această inițiativă? Péter Gyebnár, partenerul meu de organizare și managerul de proiect al Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor și-a formulat gândurile despre antecedentele acestei inițiative.

– *Ce antecedent a avut festivalul?*

– În 2017 la Békéscsaba s-a efectuat un sondaj complex în urma căreia populația orașului Békéscsaba a fost întrebat despre intervențiile necesitate din partea administrației locale, precum și despre sprijinul necesitat de către locuitori pentru a trăi o viață mai complexă în această localitate. Rezultatul sondajului a confirmat faptul că oamenii au nevoie de comunitate, de activități comu-

nitare, au nevoie de sentimentul de a fi parte a unei comunități. Astfel s-a înființat proiectul cu numărul de identificare TOP 6.9.1.-16-BC1-2017-00001 „Programe complexe de nivel local pe teritoriul localității Békéscsaba” ce conține elemente și oportunități localnicilor care – în funcție de nevoi – ajută să trăiască o viață mai sănătoasă, plină de evenimente.

– *Din ce activități se compune proiectul?*

– Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor realizează acest proiect împreună cu mai mulți parteneri. Proiectul conține elemente ce sprijină autosuficiența și întăresc nevoile localnicilor. Pe de o parte nenumărate activități sportive ajută formarea modului sănătos de viață, iar pe de altă parte evenimente și reviste ce promovează ciclismul contribuie la extinderea ofertei. Pe lângă educația de a fi autosuficienți ne-am propus înființarea comunităților coș, întreținerea grădinei comunitare Vackor, precum și organizarea festivalului comunitar.

– *Ce este scopul festivalului comunitar?*

– Festivalul Bioritm are antecedente. A fost organizat pentru ultima oară acum șapte ani când a reușit să aducă puțină culoare în viața festivalurilor din Békéscsaba prin includerea unor evenimente cu o abordare nouă ce merită văzute. Deși la Békéscsaba se organizează nenumărate evenimente, festivaluri, și există aici o viață culturală activă și bogată,

lipsesc festivalurile organizate pe bază comunitară. Scopul nostru a fost să formăm dintr-o mulțime ce funcționează doar ca spectatori care sunt doar „consumatorii” evenimentului o comunitate adevărată.

– *La cine v-ați adresat?*

– Festivalul a fost organizat cu implicarea comunităților locale active. În tematica noastră s-au regăsit oportunitățile inovative și moderne ale epocii noastre, abordarea activă, precum și conduita responsabilă față de mediu și sănătate. Ne-am gândit la un festival unde își au loc activitățile, care în același timp e o sărbătoare printre prieteni și rude, unde timpul petrecut împreună este de calitate și este apreciat. Chiar și locul este minunat, arboretul Széchenyi cu o atmosferă excelentă, înconjurat de natură îndeplinește orice așteptare. În acest mediu au fost invitați comunități, asociații civile locale formale și informale ce își desfășoară activitatea aici de ani de zile, și foarte rar ajung în atenția mulțimii.

– *Ce activități se organizează la aceste întruniri comunitare?*

– Pe lângă activitățile comunitare, și-au arătat talentul muzical formații locale, trupe formate din tineri, și am organizat nenumerate programe pentru copii. Spectacole, prezentări au fost în repertoriul nostru, în centrul atenției a ajuns utilizarea largă a cânepei industriale, alimentația sănătoasă, educația și îngrijirea copiilor, totodată cei interesați au putut lua parte la multe alte dezbateri ce au avut în prim plan ocrotirea mediului. Trebuie amintit aici și târgul din Arboret al producătorilor locali, precum și prezența animalelor de companie ce asistă la terapie.

– *În ce direcție se îndreaptă Festivalul Bioritm?*

– Festivalul a fost o reușită plină de evenimente și activități interesante. Mulțumim pe această cale tuturor comunităților, organizațiilor civile, persoanelor fizice, voluntarilor ce au fost prezenți și au ajutat la realizarea festivalului. Printr-o colaborare strânsă am reușit să organizăm acest festival comunitar împreună. Am avut parte de o adevărată sărbătoare comunitară, iar proiectul amintit mai sus a oferit finanțarea festivalului. Scopul nostru de lungă durată este ca festivalul să devină un eveniment autofinanțabil, iar baza acestui festival să fie gândirea bazată pe comunitate ce poate fi regăsită chiar și în funcționare. Deci direcția în care dorim să ne îndreptăm este autosusținerea comunitară. Evenimentul ce s-a desfășurat recent a dat o bază foarte bună, și ne străduim să continuăm pe acest drum și în viitor. Dar schimbarea modului de gândire nu poate fi realizat de la o zi la alta. Remodelarea, schimbarea modului de gândire, a conștiinței necesită mult timp. Noi credem că facem tot posibilul. Vom vedea unde ajungem.

„Totul va fi bine, Évi!”

În săptămâna festivalului am urmărit cu îngrijorare prognozele meteorologice deoarece a plouat în continuare. Ne era teamă ca activitățile comunitare în aer liber să nu cumva să fie distruse de forța naturii. În noaptea dinaintea festivalului am auzit picurăturile de ploaie pe pervaz, ce în mod neobișnuit a avut un efect calmant, dar pe de altă parte abia am așteptat ca ploaia să nu mai cadă.

În zorii zilei ceața a acoperit ca un voal gri și umed arboretul Széchenyi, astfel noi, organizatorii am fost așteptați de un peisaj sinistru. După parcurgerea zonei ne-am uitat unul la celălalt cu Péter, partenerul meu în organizarea festivalului, și nu am găsit cuvinte ce ar putea exprima cum ne-am simțit. „Hai, să bem o cafea ...”

După o cafea și o discuție despre o strategie de criză de jumătate de oră, am observat razele soarelui ce au început să apară printre copaci uscând umezeala lăsată de ploaie, astfel a apărut raza speranței care anunță că totuși este posibilă realizarea Festivalului Bioritm.

În lumina soarelui arboretul a reînviat. Au apărut membrii comunității, și ne-au încurajat cu zâmbet pe buze: „Totul va fi bine, Évi!” Am fost foarte emoționat uitându-mă cum se formează cu veselie locul festivalului când comunitățile au început să-și construiască standurile, iar voluntarii tineri cu tricouri galbene au început să aducă băncile, mesele, au construit corturile. Toți lucrau împreună pentru o cauză comună. Imaginea era asemănătoare unui mușuroi plin de furnici harnice și entuziaste.

La ora zece am deschis oficial festivalul, am reînviat Festivalul Bioritm. „Bunul Dumnezeu ne-a binecuvântat!” – s-au auzit cuvintele lui Péter în microfon.

În dimineața însorită de duminică au început să apară oamenii, copii și adulți, familii și grupuri de prieteni cu interes în ochi și zâmbet pe buze, a început forfota. Toți au fost ocupați cu ceva, unii și-au făcut treaba, alții s-au odihnit sau au savurat razele calde ale soarelui în pufurile așezate în aer liber. Comunitățile și-au arătat activitățile, au tricotat, au croșetat, au cusut, au brodat, au țesut, au vopsit, au dansat. Secțiunea pentru copii s-a umplut cu fetițe și băiețași gălăgioși, iar pe scenă au apărut formațiile, soliștii care au delectat mulțimea cu cântece proprii sau cu prelucrări.

Producătorii locali și-au oferit produsele celor interesați, iar cei ce s-au așezat pe baloturile de paie au ascultat cu interes spectacolele despre protecția mediului și a climei, alimentația sănătoasă, precum și despre conștientizarea ecologică. S-a învârtit caruselul, poneii și cățelușii s-au simțit bine unii lângă ceilalți. Imprimanta 3D a lucrat toată ziua, călcau capacele plastice, iar participanții la festival au avut ocazia de a încerca mediballul. S-a vopsit cu henna, și s-au realizat minunate împletituri. Grafologia, ceainăria, dansul și spectacolele teatrale au fost parte integrantă al acestui eveniment. Oferta largă a atras mulți oameni care și-au petrecut timpul în mod activ creând ceva sau doar povestind, și care cu greu au părăsit locul evenimentului cu lăsarea nopții.

La sfârșitul zilei doar câțiva oameni au rămas sub copaci. Aceștia așezați pe bănci sau dansând au rămas până la ultimele acorduri ale concertului, astfel închizând Festivalul Bioritm din 2019...

Fotografii: György Tószögi

„Comunitatea și creația face minuni! Acordă sprijin, încurajează, transmite cunoștințe și experiențe. Doar împreună am putut realiza acest lucru. Am reușit să aducem la suprafață prisosul ce se ascunde în comunitate, și să arătăm de ce sunt în stare civilii și comunitățile locale dacă colaborează unul cu celălalt. Mulțumim tuturor!” (Évi și Peti – organizatorii)

Cu recomandare editorială!

Autor: Éva Garay

Articolul a fost scris în același timp cu izbucnirea pandemiei cauzată de virusul corona, astfel inițiativa prezentată pe următoarele pagini, precum și valorile transmise de această inițiativă sunt extrem de actuale. **Vă rugăm, citiți cu atenție!**

Coșul Crîșurilor

(Din nou)
spre natural

Gânduri introductive,
adică ce trebuie să ținem în minte în aceste vremuri...

Nu voi uita niciodată memoriile frumoase ale copilăriei când am petrecut vacanța de vară cu verișorii la bunici. Am avut parte de nenumărate experiențe, aventuri, printre multe altele ne-am jucat mult, am învățat și am lucrat în grădină. În acest loc minunat am primit în fiecare zi diferite sarcini, iar fără completarea lor nu am putut începe joaca.

A trebuit să ducem lemn pentru foc în bucătărie, în grădină trebuia să adunăm gândacii de colorado pe de frunzele verzi, trebuia să adunăm fructele ce au căzut din copaci sau să culegem „iederă” – cum zicea bunicul – pentru pui, tot noi trebuia să adunăm ouăle din coteț sau să amestecăm lăturile purcelului Samu, hrănirea câinelui Csöpi, precum și „recoltarea” produselor din grădină. Și totuși dacă mă gândesc bine nu am fost niciodată nemulțumiți (uram doar gândacii de colorado „moi”). Știam ce trebuie să facem, și chiar și ca copii am muncit, desigur foarte repede ca după aceea să avem timp pentru ping-pong pe masa folosită la tăierea porcului.

Fotografie de familie la casa familiei Garay – Békéscsaba, strada Kastély, anii 1960

La bunici era normal munca în grădină și pe lângă casă. În timp ce ne jucam, bunica câteodată striga din bucătărie să aducem ceva pentru masa de prânz. – Copii! Am nevoie de pătrunjel cu verdeață cu tot pentru supă! – chiar și acum aud cuvintele bunicii. Și atunci noi am alergat ca la o cursă să fim primii care aduc din grădină pătrunjelul cerut.

Bunicii paterni, János Garay și Judit Hankó, împreună cu animalele lor de curte – Békéscsaba, Strada Kastély, în anii 1940

Amintiri semnificative au fost și gustările dintre mesele principale. Nu a existat belșug și pretenții. De obicei am primit câte o felie de pâine cu unsoare cu instrucțiunea că în grădină găsim legume – roșii, castraveți, ceapă – ce putem culege și mânca. A fost raiul pe pământ! Ce bunătați s-au înșiruit în fața noastră în acea grădină. Nu voi uita niciodată roșiile acelea dulci coapte de soare, acea ceapă verde fragedă, gustul piersicilor suculente și aroma strugurilor delicioase gustate de albinuțe!

În jurul casei am găsit tot de ce aveam nevoie pentru masa de zi cu zi, chiar și mai mult, deoarece bunica – chiar și pe atunci – în fiecare miercuri și sâmbătă, în zori de zi cu bicicleta a dus produsele „ce erau în plus” la vânzare la piața din Békéscsaba. Abia am așteptat să

Bunica paternă, Judit Hankó cu bicicleta, vehiculul general folosit la mers la piață pe vremuri – Telekgerendás, anii 1930

sosească acasă deoarece întotdeauna ne-a adus ceva de la piață. Când eram mai mare, m-am alăturat și am ajutat-o, și vânzând cireșe, zmeură și moșmoni din grădina noastră, am reușit să adun ceva bani de buzunar.

Dar cum am crescut, anii au trecut, iar amintirile dau dispărut încet cu încet. Câteodată îmi amintesc de acele vremuri ca o perioadă frumoasă ce era plină de valori și încerc să compar acele vremuri cu vremurile de azi, dar în zadar. Acum văd clar că muncind un pic și jucându-ne în același timp am ajuns să iubim natura, am învățat să respectăm munca de pe lângă casă, am înțeles importanța economiei de subzistență, acesta fiind baza unui mod de viață mult mai natural decât economia zilelor noastre.

Mă consider norocos că am putut trăi toate acestea. Astfel am avut ocazia să văd cum a devenit din ce în ce mai puțin importantă în ultimele decenii – și mai ales ani – stilul de viață al bunicilor noștri. Cum

Bunica maternă, Julianna Fazekas în propria noastră curte de găini – Csabaszabadi, anii 1930

au dispărut vechile seturi de valori, a dispărut armonia naturală, și în locul acesteia s-a instalat în lumea noastră un mod de viață accelerat, ce nu are nimic în comun cu realitatea, și – sunt convins de faptul că – acum începem să simțim prețul acestui stil de viață. Întotdeauna ne grăbim undeva, și avem la dispoziție un timp minim, timpul petrecut cu familia s-a diminuat, o mare

parte a timpului îl petrecem muncind, acasă simțim din ce în ce mai puțin nevoia să ne pregătim mâncarea, să nici nu vorbim despre cultivarea fructelor și legumelor.

Factorii ce au dus la dispariția cămărelor sunt foarte complexi, dar câteva dintre acestea sunt evidente. Hipermarketurile ne atrag la cumpărături cu oferte imense, produsele sezonale pot fi cumpărate oricând la un preț accesibil. Timp de multe decenii am

avut ocazia să ne bucurăm de această abundență confortabilă ținând cont că este posibil ca aceste produse să provină de pe un alt continent, oferind o calitate incertă, de multe ori arată apetisant dar defapt sunt produse nesănătoase, de o calitate jalnică. A trecut mult timp până ce am realizat că exteriorul apetisant nu poate fi înlocuit cu produsele cultivate în grădină, fie acestea legume, fructe, miere, gem, ouă, pâine, carne, și lista continuă. Dar am ajuns ca locul acestor grădini de legume și fructe să fie înlocuit cu iarbă, arbori ornamentali și grădini cu flori. Pe vremuri în fiecare gospodărie curtea era plină de găini și porci, acum, în zilele noastre chiar și la țară în curte există doar câini și pisici.

Cumpără produse locale, mănâncă produse locale!

– o generație nouă de consumatori

În ultimii ani a crescut vizibil tabăra celor care optează pentru modul de viață mai natural, cu apariția pandemiei coronavirus în 2020 a apărut ca un impuls dorința de a schimba modul de viață. Mulțimi se interesează în zilele de azi de produsele locale, și toți mai mulți doresc să se îndrepte către seturile de valori vechi, către modul de viață atât de natural pe vremea bunicilor noștri, către cunoștințele tradiționale ce se regăsesc în acel mod de viață.

Cu apariția noilor trenduri, atitudinea s-a schimbat și ea în cele mai mari adâncimi. Au apărut consumatorii conștienți, cumpărătorii conștienți. Conștientizarea sănătății, precum și dorința de a consuma alimente sănătoase, fără conservanți, și

gusturile cunoscute din bucătăria bunicilor a devenit o problemă esențială atât în activități, cât și în luarea deciziilor. A devenit semnificativă ce mâncăm și a devenit importantă relația personală, directă cu producătorul, ceea ce mărește încredea față de produsele naturale, cultivate în grădină. Îndepărtarea de la produsele de masă de calitate rea a adus înapoi importanța calității, a unicității, a gusturilor adevărate, a produselor sezonale, precum și a modurilor de preparare tradiționale.

Învățând din pericolele și efectele proceselor negative amintite mai sus, au apărut nenumărate inițiative/mișcări ca dovadă absolută a schimbării modului de viață (pe plan mondial), ce se

străduiesc să ofere produse cu ajutorul lanțurilor scurte de aprovizionare în locul produselor de origine incertă, produse cu o tehnologie necontrolată într-un mod lung și poluant. Există nenumărate oportunități chiar și în Ungaria cu ajutorul cărora producătorii pot ajunge la consumatori în mod individual sau unindu-și forțele, câteodată cu ajutorul organizațiilor civile.

Majoritatea cumpărătorilor conștienți preferă produsele locale

Lanțurile scurte de aprovizionare bazate pe produsele locale în inițiativa

Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor

Asociația Parcului Natural Valea Crișurilor este adept al schimbării modului de viață menționat mai sus, astfel a început construirea lanțurilor de aprovizionare cu alimente în cadrul căreia:

- ✓ cumpărătorii cumpără doar cantitatea de care au nevoie,
- ✓ cumpărătorii sunt conștienți de locul de unde provin produsele și cum sunt acestea produse,
- ✓ datorită vânzării directe producătorii/fermierii primesc un preț corect, iar cumpărătorii ajung la produse de o calitate excelentă la un preț rezonabil,
- ✓ datorită cercului de producători locali costul transportului, precum și efectele dăunătoare ale transportului sunt minime.

Târgul din arboret se organizează în fiecare a doua sâmbătă a fiecărei luni în Centrul de Vizitatori Valea Crișurilor ce se află în Arboretul Széchenyi. Piața ce se află într-un cadru aparte ajută ca producătorii mici locali, precum și producătorii primari locali ca să-și vândă produsele fiind aproape de gospodăria lor consumatorilor care doresc să ajungă la produse proaspete, de calitate foarte bună. Întâlnindu-se în continuare se pot lega relații foarte bune între producători și consumatori, cumpărători. Cu fiecare ocazie 15–25 producători locali își vând produsele, printre altele legume, fructe, cașcavaluri și alte lactate, fructe uscate, diferite tipuri de miere, uleiuri vegetale, siropuri, gemuri, cârnați, salam, săpunuri artisanale și alte produse artisanale. Ca element impor-

tant al inițiativei la acest târg se organizează și programe pentru copii, familii și alte programe comunitare.

Comunitatea de cumpărători CoșulCrișurilor

După multă gândire, inițiativă timpurii, dobândire de experiențe și instruire, împreună cu comunitățile cooperante ale Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor am decis că vom pune laolaltă ce avem și formăm la Békéscsaba o comunitate de cumpărători numită CoșulCrișurilor. Asemănător altor inițiativă (sisteme de lade, comunități de plasă, comunități de pachet) comunitatea de cumpărători CoșulCrișurilor va funcționa ca o metodă alternativă pentru cumpărarea produselor locale, ca o formă a lanțului scurt de aprovizionare ce dorește să întruchipeze o nouă viziune în lumea actuală comercială a consumatorilor.

Echipa fondatoare a comunității KörösKosár (Gabriella Pócsi, Tímea Hrabovszki Gérušné, Éva Garay, Líviusz Gurbán)

Coșul Crișurilor este o inițiativă care în primul rând:

- ✓ este LEGĂTURA dintre producători și consumatori,
- ✓ ajută achiziționarea CONȘTIENȚĂ,
- ✓ SĂPTĂMÂNAL oferă consumatorilor alimente proaspete, sănătoase,
- ✓ este important pentru cumpărător, producător și organizator deoarece sprijină VIAȚA SĂNĂTOASĂ, DURABILĂ!

Ziua inaugurării comunității KörösKosár organizată la Békéscsaba la Centrul pentru Vizitatori Valea Crișurilor

CoșulCriș
pentru o alimentație sănătoasă:

- ✓ arome mai gustoase, mai savuroase, mai naturale
- ✓ un conținut de vitamine și oligoelemente mai ridicat
- ✓ sănătate produsă în culturile de grădini locale

CoșulCriș pentru protecția mediului,
pentru un nivel de trai mai ridicat:

- ✓ - promovarea unui spirit comunitar mai puternic, încurajarea unui comportament și a unei activități ecologice

CoșulCriș
pentru întărirea economiei locale:

- ✓ sprijinirea inițiativelor de dezvoltare rurală
- ✓ îmbunătățirea autosuficienței alimentare în rândul populației

- ✓ o ofertă de alimente ce este în armonie totală cu anotimpurile
- ✓ o rută de transport mai scurtă, reducerea impactului asupra mediului
- ✓ mai puține materiale pentru ambalaj/reciclare
- ✓ prezervarea animalelor de fermă și a culturilor străvechi ce sunt în dispariție

Coșul Crișurilor = comunitate

Coșul Crișurilor în primul rând este o inițiativă bazată pe comunitate, motivată nu de realizare de profit de tip economic și comercial, ci de principiul echității. Astfel comunitatea noastră își asumă responsabilitatea să includă producători care comercializează produse ce au fost preparate printr-o muncă de calitate. Prețurile noastre nu conțin marje comerciale, astfel prețul muncii efectuate este accesibil. Asigurăm prezență și participare la activități de formare a atitudinii, organizăm diferite degustări pregătite de producători, pentru cunoașterea detaliată a produselor locale sprijinim fermele deschise. Întărim relația dintre consumatori și producători cu scopul formării unei relații de încredere ce se bazează pe cunoștințe personale. Fiecare produs local are o poveste locală, iar prin transmiterea acesteia avem ocazia de a colora experiența comunitară.

Credem că fiecare decizie care acordă prioritate produselor locale, servește viitorul. Putem fi eficienți doar dacă membrii comunității acționează în modul menționat mai sus, și se străduiește să se conformeze stării naturale. Credem în mod ferm că Noi înșine suntem Coșul Crișurilor!

*Alătură-te și Tu de comunitatea
de cumpărători Coșul Crișurilor!*
– facebook.com/groups/koroskosar/
Mai multe informații:
Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor
– korosoknaturpark.hu
Webshop: www.koroskosar.hu

Cei interesați au avut ocazia de a participa la vizita de studiu cu numele Mici fermieri pe drumul diversificării organizat cu sprijinul Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor și Camera Națională de Agricultură – Locație: Ferma Eszter, Csorvás

De ce este adecvat Coșul Crișurilor pentru mine?

DACĂ SUNT PRODUCĂTOR – am oportunitatea vânzării produselor online în timp ce îmi pot vinde produsele și în mod tradițional.

DACĂ SUNT CUMPĂRĂTOR – acasă, chiar și în orele târzii pot să dau comanda în fiecare săptămână, astfel primesc legume și fructe proaspete.

DACĂ SUNT VOLUNTAR – pot fi parte a unei echipe super servind a cauză bună.

Fotografie: Gusztáv Boldog

OPINIILE CUMPĂRĂTORILOR:

„Coșul Crișurilor este o inițiativă superbă deoarece este o inițiativă locală și totodată sezonală. Pentru mine înseamnă gusturi mai delicioase. E un sentiment extraordinar faptul că prin cumpărăturile mele sprijin localnicii, și mă alătur reducerii impactului negativ asupra mediului. Folosesc mai puțin ambalaj decât la supermarket. Îmi place foarte mult faptul că e foarte personal. E un sentiment extrem de plăcut să știi de unde provin produsele consumate. Nu îmi place să mă înghesui la piață, astfel acest mod de cumpărare este unul mult mai adecvat și mai confortabil. Totodată economisesc și timp.”

(Anna Koszecz – nutriționist)

Producători locali în comunitatea de cumpărători CoșulCrișurilor

Herczegi Ízek (Gusturi regale) – Aranka Herczeg, producător (Békéscsaba)

„În 2013 am început să-mi vând produsele – dulceață, sirop și alte bunătăți – la piață și la diferite evenimente. Aceste produse sunt făcute din flori și fructe cultivate în propria grădină, precum și din plante medicinale adunate din natură. Materia primă a acestor produse este cultivată în propria gospodărie fără îngrășăminte sau pesticide. Șapte dintre produsele mele sunt protejate de marca Parcului Național Criș-Mureș.

M-am alăturat de CoșulCrișurilor deoarece motivația mea este să sprijin consumul conștient și responsabil, precum și alimentația sănătoasă. Pentru mine

a fost întotdeauna foarte importantă să știm ce consumăm, cu ce ne hrănim copiii și pe cei dragi. Nu am fost forțat de nimeni și nimic să produc produse de masă. Dacă îmi rămân produse în stoc atunci acestea ajung pe masa familiei mele. Mă bucură faptul că prin munca mea sprijin formarea consumului conștient.”

Ezüst Fürjtanya (Ferma Argintie de prepelițe) – Tibor Krizsán, producător (Szarvas-Ezüstszőlők)

„Ferma de prepelițe este o gospodărie bazată pe tradiții de familie, unde creștem aproximativ 100 de prepelițe. Mă străduiesc să-mi îmbogățesc oferta cu cât mai multe produse. Produc mai ales ouă de prepeliță

marinate sau afumate disponibile în borcane. În prezent două dintre produsele mele sunt protejate de marca parcului național. Ofer și ouă proaspete de prepeliță, precum și sezonala carne de prepeliță preparată.

Coșul Crișurilor este o organizație ce adună producătorii locali și încearcă să ne ajute. Este important că mă pot întâlni cu alți producători, pot să formez prietenii, și pot fi parte a acestei comunități de producători, deoarece întotdeauna putem să învățăm unul de la celălalt. Vă mulțumesc că pot fi parte a acestei organizații, Coșul Crișurilor!”

Gabóca Sajtműhely (Atelierul de preparat cașcaval Gabóca) – Jánosné Csontos, producător (Gyula)

„Mica fermă de tip familial de mai multe generații funcționează de 13 ani. Chiar și bunicii s-au ocupat de creșterea animalelor, astfel ne-am născut în mijlocul acestei ferme. Preparăm produse lactate fără aditivi, cașcavaluri, iaurt cremă din laptele bovinelor jersey și maghiare, totodată prelucrăm zerul. Scopul nostru este să producem alimente sănătoase de calitate. Bovinele care pasc – pe care le considerăm colegi de muncă – literal constituie baza acestora.

CoșulCrișurilor este o inițiativă aproape de perspectiva noastră asupra vieții și de modul nostru de viață. Este un lucru minunat că ne gândim împreună, ca par-

te a unei comunități, și nu doar ca consumatori. Pentru noi este important să ne întâlnim cu consumatorii, să povestim cu ei, să legăm prietenii, să le spunem cum producem aceste alimente, ce conțin ele și de ce sunt sănătoase. Intenția noastră principală este profitul de scară mică, unde elementul uman și direct sunt foarte semnificative în opoziție cu profitul material ce provine din vânzarea produselor. Mă bucur imens că cunt parte a comunității CoșulCrișurilor!”

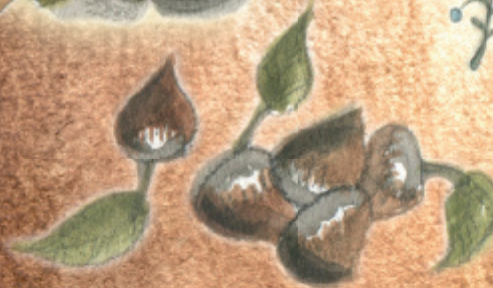

Fotografii: Éva Garay, György Tószögi

Emil și Lena

Fructele sălbăticei

1.

Fruitele sălbăticeii 1.

„Mașina s-a oprit, iar tata i-a ajutat pe bunicul Egon și pe gemeni să despacheteze. Ca de obicei, și de data asta îi aștepta o săptămână plină de aventuri în sălbăticie. Bunicul Egon a avut o cabană micuță ascunsă printre munți, departe de aproape o oră jumate de orice zonă locuită. Cabana a fost construită pe vremuri de tatăl bunicului Egon. Anul acesta însă bunica Klări nu a mers cu ei deoarece și-a luxat glezna, iar medicul i-a prescris repaus la pat.

– Bună! Duminică dis de dimineața vin după voi. Să nu cumva să aud de prostii sau cascadorii periculoase! – astfel și-a rămas bun tati pornind mașina.

– Nu-ți face griji, voi avea grijă de copii – a răspuns bunicul Egon cu zâmbet șmecher pe buze.

– Păi, te cred... – tati a făcut cu ochiul și a pornit cu mașina pe drumul ce a dus la cabană.

În timp ce bunicul Egon a început să facă cabana cât mai primitoare, copiii au început să se joace în grădină.

– N-ați văzut undeva lada cu mâncare? Habar n-am unde am pus-o – se auzea vocea bunicului Egon din casă.

– Nu este în grădină, am răscolit totul dar n-am găsit nimic – a răspuns Lenke.

– Nu e nici în șură – zise bunicul Egon și începuse să aibă a presimțire rea.

– Îmi amintesc. Am uitat lada în șopron când am pus totul în mașină. Buni nu v-a observa.

– Ce vom face? Vom muri de foame? – a întrebat Emil cu îngrijorare, și gândindu-se la prăjitura cu ciocolată rămasă acasă îm-

pachetată de bunica Klári, a șters o lacrimă din ochi.

– S-o ia naiba! Găsim tot ce ne trebuie în sat.

– În sat? Dar acolo nu este nici un magazin – a răspuns Emil.

– Într-adevăr nu este magazin – a spus bunicul. – Însă azi nu mai putem merge în sat. În plus, am discutat acasă cu Frédi și l-am invitat la cină.

Nenea Frédi a fost prietenul din copilărie a bunicului Egon, favoritul copiilor. S-a zvonit că de la naștere nici nu a părăsit satul, totuși a știut atâtea despre lume încât copiii au petrecut ore întregi ascultându-l. Bunicul a povestit că tatăl lui nenea Frédi a fost grădinar la familia contelui înainte de război. Au locuit în casa în grădina din spate, doar la câteva minute de castelul înconjurat de copacii de

mai multe sute de ani. Micul Frédi era întotdeauna în urma tatălui său și cu o curiozitate imensă a

încercat să cunoască lumea, astfel încât contele a observat dorința arzătoare de cunoaștere a copilului, și a permis acestuia să participe la orele ținute de profesorul Hóstatí domnișorului Kálmán care era de aceeași vârstă cu Frédi.

Frédi era interesat mai ales de orele de limbi străine și de științele naturale. Însă după război familia contelui a plecat, iar Frédi și-a întrerupt studiile, dar chiar și acum mai e în stare să părvlăgească cu drag cu turiștii germani și francezi care vizitează castelul. De fapt, se zvonește în sat că primește pachete misterioase din străinătate din când în când.

– Țineți aceste coșuri! – a strigat bunicul din cămară în timp ce căuta ceva.

– În sfârșit, am găsit ce-am căutat! – satisfăcut și victorios a ridicat cu mâna în aer ceva de nerecunoscut și un fel de plasă. – Putem porni – a zis ieșind din cămară, dar gemenii s-au holbat cu picioarele înțepenite.

– Unde vrei să mergem? – au întrebat în cor Emil și Lenke.

– În pădure. Căutăm ceva pentru cină. Cunosc câteva locuri bune în împrejurimi. Sper că memoria nu mă va abandona – a răspuns bunicul Egon contemplativ.

Pornind spre pădure, bunicul Egon a povestit gemenilor cum au găsit în copilărie împreună cu nenea Frédi și domnișorul Kálmán coliba lui tanti Fáni. Din afară părea a fi o cocioabă părăsită, dar intrând un imperiu magic s-a dezvăluit în fața lor ce le-a fermecat pe băieți timp de mulți ani. Fiecare perete și colț al acestei colibe a fost acoperit de plante. Plante uscate, în ghirlande, în căpițe, pe marginea cuptorului, printre grinde, pur și simplu în toate părțile camerei. Tanti Fáni cunoștea numele fiecărei plante, efectele acesteia, locul unde crește, când se poate culege, cum se poate folosi. A încercat să-i predea băieților în timpul colectării plantelor partea semnificativă a cunoștințelor sale. Aceste plimbări se desfășurau în fiecare an din primăvară până toamna până în acea zi

deosebită când tanti Fáni a dispărut. Fără să lase vreun mesaj sau urmă.

Au pornit toți trei spre pădure, și acum deja știau și gemenii că pășesc în urmele lui tanti Fáni. La marginea pădurii au găsit măceș și porumbe. Și-au umplut coșul cu acestea. În timp ce copiii culegeau fructele de pe crengi, bunicul cerceta cu ochii pământul. După un timp a găsit ceea ce căuta bazându-se pe memorie: un buchet de asmuțui, adică baraboi. (Știi, un fel de legumă rădăcinoasă.)

În pădure au căutat ciuperci, au și găsit bureți negrii și hribe cenușii. În poiană au mâncat pere sălbatice, iar în drum spre pădure au ronțait fructe de fag.

Când au ajuns la râu am aflat de ce era nevoie de acea plasă. Bunicul a tăiat o creangă lungă cu briceagul, și a început s-o cioplească. După ce a legat

păstrăv în plasă.

Gemenii au pregătit o masă festivă fascinantă din fructele și crenguțele culese în pădure, și care nu au fost folosite în pregătirea cinei, în timp ce bunicul a terminat ultimele retușuri pe mâncare.

După ce au terminat cu pregătirile necesare a apărut și musafirul.

– Egon, tu vulpoi bătrân ce șmecher mai ești! – a exclamat nenea Frédi în loc de a-i saluta pe ceilalți când a observat masa plină de bunătăți și a simțit aromele apetisante. – Doar n-ai comandat cina din vreun restaurant de lux?

Cum s-a uitat mai bine la mâncărurile servite, i s-au adunat lacrimi în ochi.

– Vai, ăsta e baraboi, iar acela e pară sălbatică. – a șoptit încet, și deși nimeni n-a zis nimic, toți s-au gândit la tanti Fáni.

șnurul, a început să inspecteze locul de sub pietre. Sub a treia piatră a găsit două râme groase. A așezat o rămă pe un cârlig și a aruncat cârligul în apă. În câteva minute au prins primul

Toți s-au așezat la cină, dar nenea Frédi s-a uitat cu priviri timide la geanta lui așezată pe spătarul scaunului.

– Care-i problema, Frédi? Nu-ți place mâncarea? – a întrebat cu îngrijorare bunicul Egon.

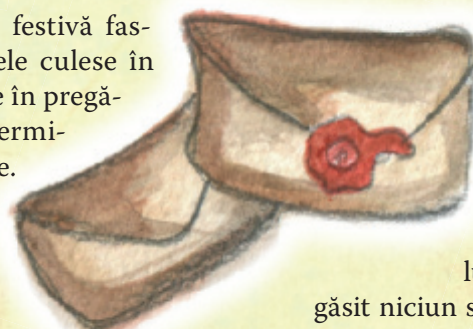
– Vai, mâncarea e foarte gustoasă, dar...mă neliniștește un pachet ce am primit azi. Chiar atunci când am pornit la voi. Știi, Kálmán îmi trimite din când în când cărți din Anglia, dar de data aceasta este ceva diferit. În pachet am găsit o cărticică goală și uzată împachetată într-un ziar vechi și murdar, fără

adresă, fără vreun mesaj, doar o cărticică goală și uzată – a răspuns Frédi, și a pornit spre geantă să scoată pachetul misterios, și l-a așezat pe masă.

Bunicul Egon a luat cartea în mână s-o inspecteze puțin în căutarea unui semn ce ar ajuta cumva să afle originea lui, dar l-a răsfoit și l-a rotit în zadar, nu a

găsit niciun semn indicator. A constatat doar că ziarul în care a fost împachetat datează din luna iunie a anului 1949. Atunci Lenke a luat cartea în mână. Cum a ridicat cartea în aer să răsfoiască paginile îngălbenite, a căzut din carte o hârtie împăturită cu grijă. Toți s-au uitat șocați pe masă.

Nenea Frédi a desfăcut hârtia cu grijă. Era o scrisoare...

În căutarea gusturilor din Dévaványa... Supă de mazăre albă cu carne afumată și gogoși

Membrii Asociației Femeilor Ocrotitoare de Tradiții din Dévaványa – majoritatea membrilor de vârstă bunicilor – sunt gospodine cu experiență. Astfel scopul lor principal este ocrotirea, reînvierea și transmiterea tradițiilor gastronomice. Ele doresc să transmită gusturile acestei zone nu doar în familie, ci și într-un cerc mai larg, iar competiția anuală (Competiția de Dans și Muzică Folc Ferenc Kádár) a Asociației

„S-a spart cana emailată,

M-a bătut mătușa

Nu mă supăra mătușă

găsești altă cană la piață ...”

Ferenc Kádár: S-a spart cana emailată... (verset)

Autor: Éva Garay

Sediul asociației este clădirea din vechea stradă Kossuth sau cu alt nume clădirea „școlii picurătoare”

– Tradițiile caracteristice ale vieții la țară s-au regăsit și în gastronomie. Bunicile s-au descurcat cu ce au produs, au gătit ce au avut în grădină. O parte a produselor au fost stocate în cămară sau în pivniță. Au ținut și animale ce au fost folosite ca hrană după prelucrare. Nu existau centre comerciale mari, ci doar câte un magazin alimentar unde și-au cumpărat ingredientele necesare. Nu existau frigidere, nici congelatoare, astfel au cunoscut nenumerate moduri de conservare (afumarea, sărarea, uscarea, păstrarea mâncării în puțuri săpate în pământ) ce au permis ca legumele, fructele, carnea și paste alimentare să fie servite aproape tot anul.

În lumea țărănească s-au folosit mai ales produsele proprii în prepararea mâncărilor

Varga Istvánné Oláh Irén (tanti Irénke) și Berta Istvánné (tanti Manyika) sunt ocrotitorii gusturilor tradiționale din Dévaványa

Munca grea din zori până la apusul soarelui a necesitat pregătirea unor mâncăruri consistente și copioase, astfel gospodinele nu au avut lucru ușor. Totodată gospodina care pe lângă 5-6 copii, munca în jurul casei, câteodată chiar și munca de pe câmp, nu a avut prea mult timp pentru gătit. Astfel mâncărurile preparate erau nu doar consistente, dar și ieftine și gustoase, precum și ușor de preparat. Astfel de mâncăruri au fost supă de mazăre albă și gogoșii. ~~~~~

Supa de mazăre albă cu carne afumată

Mazărea albă este un tip de mazăre foarte vechi folosit cu plăcere de buncii noștri. Acest tip de mazăre nu este același cu năutul sau mazărea uscată, deși mulți cred că este. Are nenumărate nume. Se găsește foarte rar în piețe, deoarece nu merită cultivat pentru că într-o mazăre se află doar 2-3 boabe. Este vândută doar de bătrâni. La noi acasă mama a vărsat pe masă mazărea albă ce urma să fie gătită, iar noi, copii am ajutat în sortarea boabelor ca cele rele să nu ajungă în supă.

Ingrediente:

- o jumătate pumn de mazăre albă pe persoană
- 2 bucăți de rădăcini de pătrunjel
- 2 bucăți de morcovi
- 1 bucată de ceapă mai mică
- 2 căței de usturoi
- sare după gust
- orice fel de carne afumată sau o bucată de os afumat fiert între

Ingrediente pentru găluște:

- 1 ou întreg
- 100 g făină

Mazărea sortată trebuie spălată, turnăm apă curată peste ea, și lăsăm mazărea în apă. Spălăm bine carnea sau osul, dacă e prea sărată, lăsăm să stea puțin în apă, apoi punem să fiarbă. Când e pe jumătate fiartă, adăugăm mazărea, legumele tăiate în bucăți, o ceapă (se poate lăsa în întregime, apoi când este deja fiartă, se aruncă). Dacă carnea sau osul afumat nu sunt sărate, atunci adăugăm sare. Mazărea și legumele au nevoie de timp asemănător să fie fierte, astfel fierbem totul împreună cu carnea. În timp ce fierbe

supa, amestecăm făina și oul, frământăm aluatul și pregătim găluștele. Spargem oul într-un bol, adăugăm încet făina și sare după gust. Când e gata aluatul frământat, cu ajutorul degetelor formăm găluște mici, iar când carnea și legumele sunt fierte adăugăm găluștele. În cele din urmă pregătim rantașul cu puțină unsoare și făină, și adăugăm boia dulce. Lăsăm puțin să se răcească și apoi amestecăm în supă. Fierbem încă timp de 5 minute până când supa se îngroașă, iar când găluștele s-au fiert (au venit la suprafață) se poate servi această mâncare consistentă

Mazăre albă

După rețeta lui Varga Istvánné Oláh Irén (tanti Irénke)

Rantașul dă gustul adevărat mâncărilor

Gogoși numite tarkedli sau talkedli

A avut nenumărate nume. Însă toate denumirile se referă la aceeași gogoasă pufoasă aurie. Este un produs de patiserie foarte popular, este o mâncare simplă după o supă consistentă. În setul de vase din bucătăria bunicilor noștri tigaia pentru preparat gogoși era o ustensilă rotundă, specială, cu adâncituri emisferice. Această tigaie a dispărut din majoritatea gospodăriilor, deci delicatețea se poate pregăti și într-o tigaie normală.

Ingrediente:

- 0,5 litru de lapte
- 2-3 ouă întregi
- puțină sare
- 1 lingură de zahăr
- 25 g drojdie
- făină

Din aluatul dospit se formează gogoși mici și „pufoase”

După rețeta lui Berta Istvánné (tanti Manyika)

Punem făina într-un bol. Drojdia se lasă la dospit în lapte cald cu puțin zahăr – adică încălzim laptele, adăugăm 1 linguriță de zahăr, frământăm drojdia, și lăsăm să se odihnească timp de 3-4 minute. Se toarnă laptele cu drojdia în făină, se adaugă zahărul rămas, se amestecă ouăle și sarea. Ingredientele se amestecă bine cu o lingură de lemn. Se amestecă aluatul timp de 6-7 minute până ce obținem un aluat puțin mai tare decât cel al găluștelor. Se acoperă cu un prosop de bucătărie, și se lasă la dospit timp de 30 de

minute. La pregătirea gogoșilor nu trebuie să ne temem că aluatul „răcește”, deoarece aluatul dospit se prăjește imediat. Cu o lingură unsă cu ulei sfășiem bucăți mici în grăsime fierbinte și prăjim ambele părți timp de 1-2 minute până ce primesc o culoare aurie. În trecut gogoșile au fost prăjite în grăsime de porc, și au fost servite proaspete și calde. Se servește cu zahăr pudră vanilat, dar se poate servi cu dulceață de casă, cu zahăr cu aromă de scorțișoară sau unt de arahide.

Poftă bună!

